

<https://TheVirtualLibrary.org>

FASTI

Publius Ovidius Naso

PUBLII OVIDII NASONIS FASTORUM

LIBRI VI.

OVID'S FASTI;

Sex ego Fastorum scripsi, totidemque libellos;
Cumque suo finem mense volumen habet.
OVID. TRIST. II. 549.

FASTI

KALENDARES ROMANI

Ex Ovidio.

JANUARIUS. LIB. I.

1. A. KAL. F. Novi consulatus initia, 75, Jani festum, 89.
Aesculapii et Jovis templa in insula Tiberina
consecrata, 290.
2. B. IV. NON. F.
3. C. III. NON. C. Cancer occidit, 311.
4. D. PR. NON. C.
5. E. NON. F. Lyra oritur, 315.
6. F. VIII. ID. F.
7. G. VII. ID. C.
8. H. VI. ID. C.
9. A. V. ID. Agonalia celebrata, 317. Delphini ortus, 457.
10. B. IV. ID. EN. Hiems media, 459.
11. C. III. ID. NP. Carmentalia, 461. Juturnae sedes in campo Martio
ad aquam Virginem dicata, 463.
12. D. PR. ID. C.
13. E. ID. NP. Jovi Statori ovis semimas immolabatur, 587.
Populo provinciae redditae. 589. Octaviano
Augusti nomen datum, 590.
14. F. XIX. KAL. FEBR. EN.
15. G. XVIII. KAL. Carmentalia relata, 617. Porrinae et Postvertae
festus dies, 631.
16. H. XVII. KAL. C. Concordiae templum prope tadem Junonis Monetae
dedicatum, 637.
17. A. XVI. KAL. C. Sol Aquarium ingreditur relicto Capricorno, 651.
18. B. XV. KAL. C.
19. C. XIV. KAL. C.
20. D. XIII. KAL. C.

21. E. XII. KAL. C.
22. F. XI. KAL. C.
23. G. X. KAL. C. Lyra occidit, 653.
24. H. IX. KAL. C. Stella in medio Leonis pectore occidit, 655.
Sementivae feriae circa hoc tempus indictae,
657. Paganalia, 669.
25. A. VIII. KAL. C.
26. B. VII. KAL. C.
27. C. VI. KAL. C. Castori et Polluci templura ad Juturnae stagnum
dedicatum, 705.
28. D. V. KAL. C.
29. E. IV. KAL. F.
30. F. III. KAL. NP. Pacis ara dicata, 709.
31. G. PR. KAL. C.

FEBRUARIUS. LIB. II.

1. H. KAL. N. Templum Junoni Sospitae positum, 65. Lucus
Asyli celebratus, 67. Jovi in Capitolio
bidens mactata, 69.
2. A. IV. NON. N. Lyra occidit, 73. et Leo medius, 77.
3. B. III. NON. N. Delphinus occidit, 79.
4. C. PR. NON. N.
5. D. NON. (N.) Augustus Pater Patriae dictus, 119. Aquarius
medius oritur, 145.
6. E. VIII. ID. N.
7. F. VII. ID. N.
8. G. VI. ID. N.
9. H. V. ID. N. Veris initium, 149.
10. A. IV. ID. N.
11. B. III. ID. N. Arctophylax oritur, 153.
12. C. PR. ID. N.
13. D. ID. NP. Fauni sacra, 193. Fabianae cladis memoria, 195.
14. E. XVI. KAL. MART. N. (C.) Corvus, Anguis, Crater oriuntur, 243.
15. F. XV. KAL. NP. Lupercalia Fauno sacra, 267. Ventorum inconstantia
per sex dies, 453. Aquario relicto Sol
Pisces iugreditur, 457.
16. G. XIV. KAL. EN.
17. H. XIII. KAL. NP. Quirini sacra, 475. Stultorum festiis dies, 513.
Fornicalia, 527.
18. A. XII. KAL. C.
19. B. XI. KAL. C. Feralia, i. e. ultimus placandis Manibus dies.
567. Deae Mutae sacra facit anus, 571.
20. C. X. KAL. C.
21. D. IX. KAL. F.
22. E. VIII. KAL. C. Charistia, cognatorum sacra, 617.
23. F. VII. KAL. NP. Terminalia, 639.
24. G. VI. KAL. N. Regifugium, 685. Hirundo advenit, veris
praenuntia, 853.
25. H. V. KAL. C.
26. A. IV. KAL. EN.
27. B. III. KAL. NP. Equiria, 857.
28. C. PR. KAL. C.

MARTIUS. LIB. III.

1. D. KAL. NP. In flaminum domibus, regia, curia, Vestae aede novae ponuntur laureae, ignis Vestae reficitur, 137. Matronalia, 170. et Salinorum dies festi, 259.
2. E. VI. NON. F.
3. F. V. NON. C. Alter c Piscibus occidit, 399.
4. G. IV. NON. C.
5. H. III. NON. C. Arctophylax occidit, 403. Vindemitor nondum occidit, 407.
6. A. PR. NON. NP. Vestae sacrum, Caesar Augustus Pontifex Maximus factus, 415.
7. B. NON. F. Vejovis templum consecratum, 429. Pegasi collum oritur, 449.
8. C. VIII. ID. F. Corona Gnossis oritur, 459.
9. D. VII. ID. C.
10. E. VI. ID. C.
11. F. V. ID. C.
12. G. IV. ID. C.
13. H. III. ID. EN.
14. A. PR. ID. NP. Equiria altera in campo Martio, 517. vel monte Coelio, 521.
15. B. ID. NP. Annae Perennae sacra, 523. Julii Caesaris caedes, 697.
16. C. XVII. KAL. APR. F. Scorpius ex parte occidit, 711. Itum ad Argeos hac et sequenti die, 791.
17. D. XVI. KAL. NP. Liberalia, Bacchi sacrum, 713. Toga libera data, 771. Milvi ortus, 793.
18. E. XV. KAL. C.
19. F. XIV. KAL. N. Quinquatria Minervae sacra, 809. Minervae natalis, 811. Minerval magistris solutum, 829. Delubra Minervae Captae dedicata, 835.
20. G. XIII. KAL. C. Alter Quinquatruum dies gladiatoris certaminibus cum tribus sequentibus celebratus, 818.
21. H. XII. KAL. C.
22. A. XI. KAL. N. Sol ingreditur Arictem, 851.
23. B. X. KAL. NP. Quintus idemque ultimus Quinquatruum dies, et Tubilustrium Minervae sacrum, 849.
24. C. IX. KAL. Q. R. C. F.
25. D. VIII. KAL. C.
26. E. VII. KAL. C. Aequinoctium vernum, 877.
27. F. VI. KAL. NP.
28. G. V. KAL. C.
29. H. IV. KAL. C.
30. A. III. KAL. C. Jani, Concordiae, Salutis, Pacis estus dies, 879
31. B. PR. KAL. C. Lunae sacra in monte Aventino, 833.

APRILIS. LIB. IV.

1. C. KAL. N. Veneris sacra, 133. Mulieres lavantur, 139. Fortuna Virilis, 145. et Venus Verticordia placari solitae, 151. Scorpius occidit, 163.
2. D. IV. NON. C. Pliades occidere incipiunt, 165.

3. E. III. NON. C.
4. F. PR. NON. C. Festa Idaeae Parentis s. Megalesia Matri Deum, 179. (Ludi per plures dies celebrati, 387.)
5. G. NON. Fortuna Publica sacrata in colle Quirini, 373.
6. H. VIII. ID. NP. Juba a Caesare victus, 377. Libra (per totam noctem in coelo) imbres secum fert, 385.
7. A. VII. ID. N.
8. B. VI. ID. N.
9. C. V. ID. N. Orion occidit, 387.
10. D. IV. ID. N. Ludi in circo, 389.
11. E. III. ID. N.
12. F. PR. ID. N. Ludi Cereales, 393.
13. G. ID. NP. Jovi Victori aedes dicata, 621. Atrium Libertatis instructum, 623.
14. H. XVIII. KAL. MAI. N. Ventus ab occasu cum grandine, 625. Augusti Caesaris victoria Mutinensis, 627.
15. A. XVII. KAL. NP. Fordicidia Telluri sacra in Capitolio et in curia, 629.
16. B. XVI. KAL. N. Augustus Imperator salutatus, 675. Hyades occidunt, 677.
17. C. XV. KAL. N.
18. D. XIV. KAL. N.
19. E. XIII. KAL. N. Equestria certamina in circo in Cereris honorem, 679. Vulpes combustae ultimo Cerealium die, 681.
20. F. XII. KAL. N. Sol in Taurum abit, 713.
21. G. XI. KAL. NP. Palilia, 721. Romae natalis, 806.
22. H. X. KAL. N.
23. A. IX. KAL. N. Vinalia, 863. Veneris sacra, 865. et Jovis, 878.
24. B. VIII. KAL. C.
25. C. VII. KAL. NP. Ver medium, 901. Aries occidit, 903. Canis exoritur, 904. Robigalia, 905.
26. D. VI. KAL. F.
27. E. V. KAL. C.
28. F. IV. KAL. NP. Floralium initium, 943. Vesta in Palatium recepta, 949. dies ex parte Phoebi, 931. et Caesaris, 952.
29. G. III. KAL. C.
30. H. PR. KAL. C.

MAIUS. LIB. V.

1. A. KAL. N. Capella oritur, 111. Laribus Praestitibus ara posita, 130. Bonae Deae sacrum, 148.
2. B. VI. NON. F. Argeste flante, 161, Hyades oriuntur, 163.
3. C. V. NON. C. Floralium ultimus dies, 183. Chiron (Centaurus) oritur, 379.
4. D. IV. NON. C.
5. E. III. NON. C. Lyra oritur, 415.
6. F. PR. NON. C. Scorpius occidit (oritur) medius, 417.
7. G. NON. N.
8. H. VIII. ID. F.
9. A. VII. ID. N. Lemuria Manibus sacra, 419.
10. B. VI. ID. C.
11. C. V. ID. N. Lemuria altera, 419. Orion occidit, 493.

12. D. IV. ID. NP. Marti ultori templum sacratum, 545. Ludi Marti in circo, 597.
13. E. III. ID. N. Lemuria ultima, 591. Pliades oriuntur, 599. Aestatis initium, 601.
14. F. PR. ID. C. Taurus oritur, 603. Scirpea simulacra in Tiberim missa, 621.
15. G. ID. NP. Mercurio templum positum ejusque festa dies, 663.
16. H. XVII. KAL. JUN. F.
17. A. XVI. KAL. C.
18. B. XV. KAL. C.
19. C. XIV. KAL. C.
20. D. XIII. KAL. C. Sol in Geminos transit, 693.
21. E. XII. KAL. NP. Agonia altera, 721.
22. F. XI. KAL. N. Canis oritur, 723.
23. G. X. KAL. NP. Tubilustria Vulcano sacra, 726.
24. H. IX. KAL. Q. R. C. F. 727.
25. A. VIII. KAL. C. Templum Fortunae Publicae positum, 729. Aquilae rostrum apparet, 731.
26. B. VII. KAL. C. Bootes occidit, 733.
27. C. VI. KAL. C. Hyas oritur, 734.
28. D. V. KAL. C.
29. E. IV. KAL. C.
30. F. III. KAL. C.
31. G. PR. KAL. C.

JUNIUS. LIB. VI.

1. H. KAL. N. Camae deae sacrum, 101. Kalendae fabariae, 180. Junonia Monctae templum sacratum, 180. Martis extra portam Capenam sacra, 191. Tempestatis aedes dedicata, 193. Aquila tota apparet, 196.
2. A. IV. NON. F. Hyadum ortus et Tauri cornuum, pluit, 197.
3. B. III. NON. C. Bellonae aedes consecrata, 199.
4. C. PR. NON. C. Herculi Custodi aedes in circo Flaminio posita, 209.
5. D. NON. (N.) Sanco Fidio Semoni Patri aedes posita, 213.
6. E. VIII. ID. N.
7. F. VII. ID. N. Arctophylax (Lycaon) totus occidit, 235. Ludi Tibridi sacri a piscatoribus celebrati, 237.
8. O. VI. ID. N. Menti delubra data, 241.
9. H. V. ID. N. Vestae sacra, 249. Jovis Pistoris ara in Capitolio, 349. Brutus Gallaecos vicit, 461. Crassus a Parthis victus et occisus, 465.
10. A. IV. ID. N. Delphinua oritur, 469.
11. B. III. ID. N. Matralia Matri Matutae sacra, 473. Matutae templum a Servio rege positum, 479. Rutilius et Didius occisi, 563. Fortunos templum a Servio rege dedicatum, 569. Concordiae aedes per Liviam consecrata, 637.
12. C. PR. ID. N.
13. D. ID. N. Jovi invicto templa data. 650. Quinquatrus minores Minervae sacra, 651. Nubere ante Idus non bonum, 219. nec fas Flaminis Dialis oonjugi crines depectere, 220. nec unguis praesecare, 230. nec viro concumbere, 231. exspectanda dies Q. St. D. F. 233.

14. E. XVIII.KAL. JUL. N.
 15. F. XVII. KAL. Q. St. D. F. Thyene, stella in Tauri fronte,
 oritur, 711. Stercus ex aede Vestae defertur, 713.
 16. G. XVI. KAL. C. Zephyro secundo fiante, 715. Orion oritur, 717.
 17. H. XV. KAL. C. Delphinus totus apparet, 720. Postumius Tubertus
 Aequos Volscosque fudit, 721.
 18. A. XIV. KAL. C.
 19. B. XIII. KAL. C. Sol e Geminis in Cancrum abit, 725. Pallas in
 Aventino coli coepta, 728.
 20. C. XII. KAL. C. Summani templum positum, 729. Ophiuchus
 (Aesculapius) oritur, 733.
 21. D. XI. KAL. C.
 22. E. X. KAL. C.
 23. F. IX. KAL. C. Flaminius ad lacum Trasimenum victus, 766.
 24. G. VIII. KAL. C. Syphax victus, 769. Hasdrubal occisus, 770.
 Fortunae Fortis honores, 771.
 25. H. VII. KAL. C.
 26. A. VI. KAL. C. Orionis zona apparet, 785. Solstitium, 789.
 27. B. V. KAL. C. Larium delubra posita, 791. et Jovis Statoris
 aedes, 793.
 28. C. IV. KAL. C. Quirino templum positum, 795.
 29. D. III. KAL. F.
 30. E. PR. KAL. C. Musis et Herculi Musagetae aedes consecrata, 797.

P. OVIDII NASONIS FASTORUM

LIBER I.

Tempora cum causis Latium digesta per annum,
 Lapsaque sub terras orta que signa canam.
 Excipe pacato, Caesar Germanice, vultu
 Hoc opus, et timidæ dirige navis iter;
 Officioque, levem non aversatus honorem, 5
 Huic tibi devoto numine dexter ades.
 Sacra recognosces annalibus eruta priscis,
 Et quo sit merito quaeque notata dies.
 Invenies illic et festa domestica vobis.
 Saepe tibi pater est, saepe legendus avus; 10
 Quaeque ferunt illi pictos signantia fastos,
 Tu quoque cum Druso praemia fratre feres.
 Caesaris arma canant alii, nos Caesaris aras,
 Et quoscumque sacris addidit ille dies.
 Annue conanti per laudes ire tuorum, 15
 Deque meo pavidos excute corde metus.

Da mihi te placidum, dederis in carmina vires,
Ingenium vultu statque caditque tuo.
Pagina iudicium docti subitura movetur
Principis, ut Clario missa legenda deo. 20
Quae sit enim culti facundia sensimus oris,
Civica pro trepidis quum tulit arma reis.
Scimus et, ad nostras quum se tulit impetus artes,
Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet et fas est, vates rege vatis habenas, 25
Auspice te felix totus ut annus eat.

Tempora digereret quum conditor urbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, horas,
Curaque finitimos vincere major erat. 30
Est tamen et ratio, Caesar, quae moverit illum,
Erroremque suum quo tueatur habet.
Quod satis est utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere conjugis uxor 35
Sustinet in vidua tristia signa domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
Quum rudibus populis annua jura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus,
Haec generis princeps, ipsius ille pater. 40
Tertius a senibus, juvenum de nomine quartus,
Quae sequitur numero turba notata fuit.
At Numa nec Janum, nec avitas praeterit umbras,
Mensibus antiquis apposuitque duos.

Ne tamen ignores variorum jura dierum: 45
Non habet officii Lucifer omnis idem.
Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur:
Fastus erit, per quem lege licebit agi;
Neu toto perstare die sua jura putaris:
Qui jam Fastus erit, mane Nefastus erat. 50
Nam simul exta deo data sunt, licet omnia fari,
Verbaque honoratus libera praesetor habet.
Est quoque, quo populum jus est includere septis:
Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
Vindicat Ausonias Junonis cura Kalendas: 55
Idibus alba Jovi grandior agna cadit:
Nonarum tutela deo caret. Omnibus istis
--Ne fallare, cave--proximus Ater erit.
Omen ab eventu est, illis nam Roma diebus
Damna sub adverso tristia Marte tulit. 60
Haec mihi dicta semel, totis haerentia fastis,
Ne seriem rerum scindere cogar, erunt.

Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum,
Inque meo primus carmine Janus adest.
Jane biceps, anni tacite labentis origo, 65
Solutus de superis qui tua terga vides,
Dexter ades ducibus, quorum secreta labore
Otia terra ferax, otia pontus agit.
Dexter ades patribusque tuis, populoque Quirini,

Et resera nutu Candida templa tuo. 70
 Prospera lux oritur: linguisque animisque favete!
 Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
 Lite vacent aures, insanaque protinus absint
 Jurgia; differ opus, livida lingua, tuum.
 Cernis, odoratis ut luceat ignibus aether, 75
 Et sonet accensis spica Cilissa focus?
 Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
 Et tremulum summa spargit in aede jubar.
 Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
 Et populus festo concolor ipse suo est. 80
 Jamque novi prae-eunt fascēs, nova purpura fulget,
 Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
 Colla rudes operum praebent ferienda juvenci,
 Quos aluit campis herba Falisca suis.
 Jupiter, arce sua totum quum spectet in orbem, 85
 Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet.
 Salve, laeta dies, meliorque revertere semper,
 A populo rerum digna potente coli!
 Quem tamen esse deum te dicam, Jane biformis?
 Nam tibi par nullum Graecia numen habet. 90
 Ede simul causam, cur de coelestibus unus,
 Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.
 Haec ego quum sumptis agitare[m] mente tabellis,
 Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
 Tum sacer ancipiti mirandus imagine Janus 95
 Bina repens oculis obtulit ora meis.
 Obstupui, sensique metu riguisse capillos,
 Et gelidum subito frigore pectus erat.
 Ille tenens dextra baculum, clavemque sinistra,
 Edidit hos nobis ore priore sonos: 100
 Disce, metu posito, vates operose dierum,
 Quod petis, et voces percipe mente meas.
 Me Chaos antiqui--nam res sum prisca--vocabant.
 Adspice, quam longi temporis acta canam.
 Lucidus hic aër, et, quae tria corpora restant, 105
 Ignis, aquae, tellus, unus acervus erant.
 Ut semel haec rerum secessit lite suarum,
 Inque novas abiit massa soluta domos;
 Flamma petit altum, propior locus aëra cepit,
 Sederunt medio terra fretumque solo. 110
 Tunc ego, qui fueram globus et sine imagine moles,
 In faciem redii dignaque membra deo.
 Nunc quoque, confusae quondam nota parva figurae,
 Ante quod est in me, postque videtur idem.
 Accipe, quaesitae? quae causa sit altera formae, 115
 Hanc simul ut noris officiumque meum.
 Quidquid ubique vides, coelum, mare, nubila, terras,
 Omnia sunt nostra clausa patentque manu.
 Me penes est unum vasti custodia mundi,
 Et jus vertendi cardinis omne meum est. 120
 Quum libuit Pacem placidis emittere tectis,
 Libera perpetuas ambulat illa vias.
 Sanguine letifero totus miscebitur orbis,
 Ni teneant rigidae condita bella serae.
 Praesideo foribus coeli cum mitibus Horis: 125

It, redit officio Jupiter ipse meo.
 Inde vocor Janus. Cui quum Cereale sacerdos
 Imponit libum farraque mixta sale,
 Nomina ridebis; modo namque Patulcius idem,
 Et modo sacrifice Clusius ore vocor. 130
 Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
 Nomine diversas significare vices.
 Vis mea narrata est: causam nunc disce figurae;
 Jam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
 Omnis habet geminas hinc atque hinc janua frontes, 135
 E quibus haec populum spectat, at illa Larem.
 Utque sedens vester primi prope limina tecti
 Janitor egressus introitusque videt;
 Sic ego prospicio, coelestis janitor aulae,
 Eoas partes Hesperiasque simul. 140
 Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
 Servet ut in ternas compita secta vias.
 Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
 Cernere non moto corpore bina licet.
 Dixerat, et vultu, si plura requirere vellem, 145
 Se mihi difficilem non fore, fassus erat:
 Sumpsi animum, gratesque deo non territus egi,
 Verbaque sum spectans pauca locutus humum:
 Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
 Qui melius per ver incipiendus erat? 150
 Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,
 Et nova de gravido palmitis gemma tumet,
 Et modo formatis operitur frondibus arbos,
 Prodit et in summum seminis herba solum,
 Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent, 155
 Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
 Tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo,
 Et luteum celsa sub trabe fingit opus.
 Tum patitur cultus ager, et renovatur aratro.
 Haec anni novitas jure vocanda fuit. 160
 Quaesieram multis: non multis ille moratus,
 Contulit in versus sic sua verba duos:
 Bruma novi prima est, veterisque novissima solis:
 Principium capiunt Phoebus et annus idem.
 Post ea mirabar, cur non sine litibus esset 165
 Prima dies. Causam percipe, Janus ait.
 Tempora commisi nascentia rebus agendis,
 Totus ab auspicio ne foret annus iners.
 Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
 Nec plus quam solitum testificatur opus. 170
 Mox ego: Cur, quamvis aliorum numina placem,
 Jane, tibi primo tura merumque fero?
 Ut per me possis aditum, qui limina servo,
 Ad quoscumque voles, inquit, habere deos.
 At cur laeta tuis dicuntur verba Kalendis, 175
 Et damus alternas accipimusque preces?
 Tum deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
 Omina principiis, inquit, inesse solent.
 Ad primam vocem timidas advertitis aures,
 Et primum visam consulit augur avem. 180
 Templa patent auresque deûm, nec lingua caducas

Concipit ulla preces, dictaque pondus habent.
 Desierat Janus: nec longa silentia feci,
 Sed tetigi verbis ultima verba meis:
 Quid vult palma sibi rugosaque carica, dixi, 185
 Et data sub niveo Candida mella cado?
 Omen, ait, causa est, ut res sapor ille sequatur,
 Et peragat coeptum dulcis ut annus iter.
 Dulcia cur dentur, video: stipis adjice causam,
 Pars mihi de festo ne labet ulla tuo. 190
 Risit, et, O quam te fallunt tua saecula, dixit,
 Qui stipe mel sumpta dulcius esse putes!
 Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
 Cujus non animo dulcia luca forent.
 Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi; 195
 Vix ultra, quo jam progrediatur, habet.
 Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
 Dum populus pauper, dura nova Roma fuit,
 Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
 Et dabat exiguum fluminis ulva torum. 200
 Jupiter angusta vix totus stabat in aede,
 Inque Jovis dextra fictile fulmen erat.
 Frondibus ornabant, quae nunc Capitolia gemmis,
 Pascebatque suas ipse senator oves;
 Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem, 205
 Et fenum capiti supposuisse fuit.
 Jura dabat populis posito modo consul aratro,
 Et levis argenti lamina crimen erat.
 At postquam Fortuna loci caput extulit hujus,
 Et tetigit summos vertice Roma deos; 210
 Creverunt et opes, et opum furiosa cupido,
 Et, quum possideant plurima, plura volunt.
 Quaerere, ut absumant, absumpta requirere certant:
 Atque ipsae vitiis sunt alimenta vices.
 Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda, 215
 Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.
 In pretio pretium nunc est; dat census honores,
 Census amicitias; pauper ubique jacet.
 Tu tamen, auspiciam cur sit stipis utile, quaeris,
 Curque juvent nostras aera vetusta manus. 220
 Aera dabant olim; melius nunc omen in auro est,
 Victaque concedit prisca moneta novae.
 Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus,
 Aurea; majestas convenit ista deo.
 Laudamus veteres, sed nostris utimur annis; 225
 Mos tamen est aequae dignus uterque coli.
 Finierat monitus; placidis ita rursus, ut ante,
 Clavigerum verbis alloquor ipse deum:
 Multa quidem didici: sed cur navalis in aere
 Altera signata est, altera forma biceps? 230
 Noscere me duplici posses in imagine, dixit,
 Ni vetus ipsa dies extenuaret opus.
 Causa ratis superest: Tuscum rate venit in amnem
 Ante pererrato falcifer orbe deus.
 Hac ego Saturnum memini tellure receptum; 235
 Coelitibus regnis ab Jove pulsus erat.
 Indediu genti mansit Saturnia nomen:

Dicta quoque est Latium terra, latente deo.
 At bona posteritas puppim servavit in aere,
 Hospitis adventum testificata dei. 240
 Ipse solum colui, cujus placidissima laevum
 Radit arenosi Tibridis unda latus.
 Hic, ubi nunc Roma est, incaedua silva virebat,
 Tantaque res paucis pascua bubus erat.
 Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro 245
 Nuncupat haec aetas, Janiculumque vocat.
 Tunc ego regnabam, patiens quum terra deorum
 Esset, et humanis numina mixta locis.
 Nondum Justitiam facinus mortale fugarat:
 --Ultima de superis illa reliquit humum-- 250
 Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat;
 Nullus erat justis reddere jura labor.
 Nil mihi cum bello, pacem postesque tuebar.
 Et clavem ostendens, Haec, ait, arma gero.
 Presserat ora deus: tune sic ego nostra resolvo, 255
 Voce mea voces elicente dei:
 Quum tot sint Jani, cur stas sacratus in uno,
 Hic ubi juncta foris templa duobus habes?
 Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
 Protinus Oebalii rettulit arma Tati, 260
 Utque levis custos armillis capta Sabinis
 Ad summae Tatium duxerit arcis iter.
 Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
 Arduus in valles et fora clivus erat.
 Et jam contigerat portam, Saturnia cujus 265
 Dempserat oppositas insidiosa seras.
 Cum, tanto veritus committere numine pugnam,
 Ipse meae movi callidus artis opus,
 Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi,
 Sumque repentinas ejaculatus aquas. 270
 Ante tamen calidis subjeci sulfura venis,
 Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
 Cujus ut utilitas pulsus percepta Sabinis,
 Quaeque fuit, tuto reddita forma loco est;
 Ara mihi posita est parvo conjuncta sacello: 275
 Haec adolet flammis cum strue farra suis.
 At cur pace lates, motisque recluderis armis?
 Nec mora, quaesiti reddita causa mihi.
 Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
 Tota patet dempta janua nostra sera. 280
 Pace fores obdo, ne qua discedere possit:
 Caesareoque diu nomine clausus ero.
 Dixit, et, attollens oculos diversa tuentes,
 Adspexit toto quidquid in orbe fuit.
 Pax erat, et vestri, Germanice, causa triumphii 285
 Tradiderat famulas jam tibi Rhenus aquas.
 Jane, face aeternos pacem pacisque ministros,
 Neve suum, praesta, deserat auctor opus.

 Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis:
 Sacravere patres hoc duo templa die. 290
 Accepit Phoebus Nymphaque Coronide natum
 Insula, dividua quam premit amnis aqua.

Jupiter in parte est; cepit locus unus utrumque,
Junctaque sunt magno templa nepotis avo.
Quid vetat et stellas, ut quaeque oriturque caditque, 295
Dicere? promissi pars fuit ista mei.
Felices animos, quibus haec cognoscere primis,
Inque domos superas scandere cura fuit!
Credibile est illos pariter vitisque locisque
Altius humanis exseruisse caput. 300
Non Venus et vinum sublimia pectora fregit,
Officiumve fori, militiaeve labor.
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnarumve fames sollicitavit opum.
Admovere oculis distantia sidera nostris, 305
Aetheraque ingenio supposuere suo.
Sic petitur coelum, non ut ferat Ossan Olympus,
Summaque Peliculus sidera tangat apex.
Nos quoque sub ducibus coelum metamur illis,
Ponemusque suos ad stantia signa dies. 310

Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
Sparsaque coelesti rore madebit humus;
Octipedis frustra quaeruntur brachia Cancris:
Praeceptis occiduas ille subivit aquas.

Institerint Nonae, missi tibi nubibus atris 315
Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.

Quattuor adde dies ductos ex ordine Nonis,
Janus Agonali luce piandus erit.
Nominis esse potest succinctus causa minister,
Hostia coelitis quo feriente cadit; 320
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
Semper, Agathe, rogat; nec nisi jussus agit.
Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum, 325
Una sit ut proprio littera dempta loco.
An, quia praevisos in aqua timet hostia cultros,
A pecoris lux est ista notata metu?
Pars etiam, fieri solitis aetate priorum
Nomina de ludis Graia tulisse diem. 330
Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo:
Veraque iudicio est ultima causa meo.
Utque ea nunc certa est, ita Rex placare Sacrorum
Numina lanigerae conjuge debet ovis.
Victima, quae dextra cecidit victrix, vocatur; 335
Hostibus amotis hostia nomen habet.
Ante, deos homini quod conciliare valeret,
Far erat, et puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrimatas cortice myrrhas
Acta per aequoreas hospita navis aquas; 340
Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos, herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis 345

Qui posset violas addere, dives erat.
 Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
 In sacris nullum culter habebat opus.
 Prima Ceres avidae gavisae est sanguine porcae,
 Ulta suas merita caede nocentis opes. 350
 Nam sata, vere novo, teneris lactentia succis,
 Eruta setigerae comperit ore suis.
 Sus dederat poenas. Exemplo territus hujus
 Palmite debueras abstinuisse, caper.
 Quem spectans aliquis dentes in vite prementem, 355
 Talia non tacito dicta dolore dedit:
 Rode, caper, vitem: tamen huic, quum stabis ad aram,
 In tua quod spargi cornua possit, erit.
 Verba fides sequitur: noxae tibi deditus hostis
 Spargitur affuso cornua, Bacche, mero. 360
 Culpa sui nocuit: nocuit quoque culpa capellae.
 Quid bos, quid placidae commeruistis oves?
 Flebat Aristaeus, quod apes cum stirpe necatas
 Viderat inceptos destituisse favos.
 Caerula quem genitrix aegre solata dolentem, 365
 Addidit haec dictis ultima verba suis:
 Siste, puer, lacrimas! Proteus tua damna levabit,
 Quoque modo repares, quae periire, dabit.
 Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
 Impediant geminas vincula firma manus. 370
 Pervenit ad vatem juvenis, resolutaque somno
 Alligat aequorei brachia capta senis.
 Ille sua faciem transformis adulterat arte:
 Mox domitus vinculis in sua membra redit,
 Oraque caerulea tollens rorantia barba, 375
 Qua, dixit, repares arte, requiris, apes,
 Obrue mactati corpus tellure juvenci:
 Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.
 Jussa facit pastor. Fervent examina putri
 De bove: mille animas una necata dedit. 380
 Poscit ovem fatum. Verbenas improba carpsit,
 Quas pia dis ruris ferre solebat anus.
 Quid tuti superest, animam quum ponat in aris
 Lanigerumque pecus, ruricolaeque boves?
 Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum, 385
 Ne detur celeri victima tarda deo.
 Quod semel est triplici pro virgine caesa Dianae,
 Nunc quoque pro nulla virgine cerva datur.
 Exta canum vidi Triviae libare Sapaeos,
 Et quicumque tuas accolit, Haeme, nives. 390
 Caeditur et rigido custodi ruris asellus.
 Causa pudenda quidem est, huic tamen apta deo.
 Festa corymbiferi celebrabat Graecia Bacchi,
 Tertia quae solito tempore bruma refert.
 Di quoque cultores gelidi venerunt Lycaei, 395
 Et quicumque joci non alienus erat:
 Panes, et in Venerem Satyrorum prona juvenus,
 Quaeque colunt amnes solaque rura deae.
 Venerat et senior pando Silenus asello,
 Quique rubro pavidas inguine terret aves. 400
 Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti

Gramine vestitis accubuerunt toris.
 Vina dabit Liber: tulerat sibi quisque coronam.
 Miscendas parce rivus agebat aquas.
 Naïdes effusis aliae sine pectinis usu, 405
 Pars aderant positis arte manuque comis.
 Illa super suras tunicam collecta ministrat,
 Altera dissuto pectus aperta sinu.
 Exserit haec humerum, vestem trahit illa per herbas,
 Impediunt teneros vincula nulla pedes. 410
 Hinc aliae Satyris incendia mitia praebent:
 Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
 Te quoque, inexstinctae Silene libidinis, urunt.
 Nequitia est, quae te non sinit esse senem.
 At ruber hortorum deus et tutela Priapus 415
 Omnibus ex illis Lotide captus erat.
 Hanc cupit, hanc optat: sola suspirat in illa:
 Signaque dat nutu, sollicitatque notis.
 Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.
 Irrisum vultu despicit illa suo. 420
 Nox erat, et, vino somnum faciente, jacebant
 Corpora diversis victa sopore locis.
 Lotis herbosa sub acernis ultima ramis,
 Sicut erat lusu fessa, quievit humo.
 Surgit amans, animamque tenens vestigia furtim 425
 Suspenso digitis fert taciturna gradu.
 Ut tetigit niveae secreta cubilia Nymphae,
 Ipsa sui flatus ne sonet aura, cavet.
 Et jam finitima corpus librabat in herba:
 Illa tamen multi plena soporis erat. 430
 Gaudet, et, a pedibus tracto velamine, vota
 Ad sua felici coeperat ire via.
 Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
 Intempestivos edidit ore sonos.
 Territa consurgit Nymphæ, manibusque Priapum 435
 Rejicit, et fugiens concitat omne nemus.
 Morte dedit poenas auctor clamoris: et hinc est
 Hellespontiaco victima grata deo. 440
 Intactae fueratis aves, solatia ruris,
 Assuetum silvis innocuumque genus,
 Quae facitis nidos, quae plumis ova fovetis,
 Et facili dulces editis ore modos.
 Sed nihil ista juvant, quia linguae crimen habetis, 445
 Dique putant mentes vos aperire suas.
 Nec tamen id falsum: nam, dis ut proxima quaeque,
 Nunc penna veras, nunc datis ore notas.
 Tuta diu volucrum proles tum denique caesa est,
 Juveruntque deos indicis exta sui. 450
 Ergo saepe suo conjux abducta marito
 Uritur in calidis alba columba focis.
 Nec defensa juvant Capitolia, quo minus anser
 Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas.
 Nocte deae Nocti cristatus caeditur ales, 455
 Quod tepidum vigili provocat ore diem.
 Interea Delphin clarum super aequora sidus
 Tollitur, et patriis exserit ora vadis.

Postera lux hiemen medio discrimine signat,
 Aequaque praeteritae, quae superabit, erit. 460

Proxima prospiciet Tithono Aurora relicto
 Arcadiae sacrum pontificale deae.
 Te quoque lux eadem, Turni soror, aede recepit,
 Hic ubi Virginea campus obitur aqua.
 Unde petam causas horum moremque sacrorum? 465
 Dirigat in medio quis mea vela freto?
 Ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,
 Propositoque fave, ne tuus erret honos.
 Orta prior Luna,--de se si creditur ipsi--
 A magno tellus Arcade nomen habet. 470
 Hic fuit Evander, qui, quamquam clarus utroque,
 Nobilior sacra; sanguine matris erat,
 Quae, simul aetherios animo conceperat ignes,
 Ore dabat vero carmina plena dei.
 Dixerat haec, nato motus instare sibique, 475
 Multaque praeterea, tempore nacta fidem.
 Nam juvenis vera nimium cum matre fugatus
 Deserit Arcadium Parrhasiumque larem.
 Cui genitrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
 --Siste, puer, lacrimas!--ista ferenda tibi est. 480
 Sic erat in fati, nec te tua culpa fugavit,
 Sed deus; offenso pulsus es urbe deo.
 Non meriti poenam pateris, sed numinis iram,
 Est aliquid magnis crimen abesse malis.
 Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra 485
 Pectora pro facto spemque metumque suo.
 Nec tamen ut primus maere mala talia passus;
 Obruit ingentes ista procella viros.
 Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris
 Cadmus in Aonia constitit exsul humo. 490
 Passus idem Tydeus, et idem Pagasaeus Iason,
 Et quos praeterea longa referre mora est.
 Omne solum forti patria est, ut piscibus sequor,
 Ut volucris, vacuo quidquid in orbe patet.
 Nec fera tempestas toto tamen horret in anno, 495
 Et tibi--crede mihi--tempora veris erunt.
 Vocibus Evander firmata mente parentis
 Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
 Jamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem
 Egerat, et Tuscis obvius ibat aquis. 500
 Fluminis illa latus, cui sunt vada juncta Terenti,
 Adspicit, et sparsas per loca sola casas.
 Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis,
 Continuitque manum torva regentis iter;
 Et procul in dextram tendens sua brachia ripam, 505
 Pineae non sano ter pede texta ferit;
 Neve daret saltum properans insistere terrae,
 Vix est Evandri vixque retenta manu;
 Dique petitorum, dixit, salvete locorum,
 Tuque novos coelo terra datura deos, 510
 Fluminaque, et Fontes, quibus utitur hospita tellus,
 Et nemorum Nymphae, Naiadumque chori!
 Este bonis avibus visi natoque mihique,

Ripaque felici tacta sit ista pede!
 Fallor? an hi fient ingentia moenia colles, 515
 Juraque ab hac terra cetera terra petet?
 Montibus his olim totus promittitur orbis.
 Quis tantum fati credat habere locum?
 Et jam Dardaniae tangent haec litora pinus.
 Hic quoque causa novi femina Martis erit. 520
 Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
 Indue: non humili vindice caesus eris.
 Victa tamen vinces, eversaue Troja resurges;
 Obruet hostiles ista ruina domos.
 Urite victrices Neptunia Pergama flammae: 525
 Num minus hic toto est altior orbe cinis?
 Jam pius Aeneas sacra, et sacra altera patrem,
 Afferet: Iliacos excipe, Vesta, deos.
 Tempus erit, quum vos orbemque tuebitur idem,
 Et fient ipso sacra colente deo: 530
 Et penes Augustos patriae tutela manebit.
 Hanc fas imperii frena tenere domum.
 Inde nepos natusque dei--licet ipse recuset--
 Pondera coelesti mente paterna feret.
 Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris, 535
 Sic Augusta novum Julia numen erit.
 Talibus ut dictis nostros descendit ad annos,
 Substitit in medios praescia lingua sonos.
 Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba.
 Felix, exsilium cui locus ille fuit! 540
 Nec mora longa fuit; stabant nova tecta, nec alter
 Montibus Ausoniis Arcade major erat.
 Ecce boves illuc Erytheidas applicat heros,
 Emensus longi claviger orbis iter.
 Dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur 545
 Incustoditae laeta per arva boves.
 Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes
 De numero tauros sentit abesse duos.
 Nulla videt taciti quaerens vestigia furti:
 Traxerat aversos Cacus in antra ferox; 550
 Cacus, Aventinae timor atque infamia silvae,
 Non leve finitimis hospitibusque malum.
 Dira viro facies, vires pro corpore, corpus
 Grande, pater monstri Mulciber hujus erat;
 Proque domo longis spelunca recessibus ingens, 555
 Abdita, vix ipsis invenienda feris.
 Ora super postes affixaque brachia pendent,
 Squalidaque humanis ossibus albet humus.
 Servata male parte boum Jove natus abibat:
 Mugitum ranco furta dedere sono. 560
 Accipio revocamen, ait, vocemque secutus
 Impia per silvas ultor ad antra venit.
 Ille aditum fracti praestruxerat objice montis:
 Vix juga movissent quinque bis illud onus.
 Nititur hic humeris,--coelum quoque sederat illis-- 565
 Et vastum motu collabefactat onus.
 Quod simul evulsum est, fragor aethera terruit ipsum,
 Ictaque subsedit pondere molis humus.
 Prima movet Cacus collata proelia dextra,

Remque ferox saxis stipitibusque gerit. 570
 Quis ubi nil agitur, patris malo fortis ad artes
 Confugit, et flammis ore sonante vomit.
 Quas quoties proflat, spirare Typhoëa credas,
 Et rapidum aetnaeo fulgur ab igne jaci.
 Occupat Alcides, adductaque clava trinodis 575
 Ter quater adversi sedit in ore viri.
 Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,
 Et lato moriens pectore plangit humum.
 Immolat ex illis taurum tibi, Jupiter, unum
 Victor, et Evandrum ruricolaeque vocat, 580
 Constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,
 Hic ubi pars urbis de bove nomen habet.
 Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,
 Hercule quo tellus sit satis usa suo.
 At felix vates, ut dīs gratissima vixit, 585
 Possidet hunc Jani sic dea mense diem.

Idibus in magni castus Jovis aede sacerdos
 Semimaris flammis viscera libat ovis:
 Redditaque est omnis populo provincia nostro,
 Et tuus Augusto nomine dictus avus. 590
 Perlege dispositas generosa per atria ceras;
 Contigerunt nulli nomina tanta viro.
 Africa victorem de se vocat: alter Isauras,
 Aut Cretum domitas testificatur opes;
 Hunc Numidae faciunt, illum Messana superbum; 595
 Ille Numantina traxit ab urbe notam.
 Et mortem et nomen Druso Germania fecit.
 Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
 Si petat a victis, tot sumat nomina Caesar,
 Quot numero gentes maximus orbis habet. 600
 Ex uno quidam celebres, aut torquis ademptae,
 Aut corvi titulos auxiliaris habent.
 Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est:
 Sed qui te vicit, nomine major erat.
 Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus; 605
 Illa domus meritis Maxima dicta suis.
 Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
 Hic socium summo cum Jove nomen habet.
 Sancta vocant _augusta_, patres: _augusta_ vocantur
 Templa sacerdotum rite dicata manu. 610
 Hujus et augurium dependet origine verbi,
 Et quodcumque sua Jupiter auget ope.
 Augeat imperium nostri ducis, augeat annos:
 Protegat et vestras querna corona fores.
 Auspiciisque deis tanti cognominis heres 615
 Omine suscipiat, quo pater, orbis onus.

Respiciet Titan actas ubi tertius Idus,
 Fient Parrhasiae sacra relata deae.
 Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
 --Haec quoque ab Evandri dicta parente reor-- 620
 Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
 Ingratos nulla prole novare viros;
 Neve daret partus, ictu temeraria caeco

Visceribus crescens excutiebat onus.
 Corripuisse patres ausas immitia nuptas, 625
 Jus tamen exemptum restituisse, ferunt.
 Binaque nunc pariter Tegeaeae sacra parenti
 Pro pueris fieri virginibusque jubent.
 Scorteae non illi fas est inferre sacello,
 Ne violent puros exanimata focos. 630
 Si quis amas ritus veteres, assiste precanti:
 Nomina percipies non tibi nota prius,
 Porrima placantur Postvertaque, sive sorores,
 Sive fugae comites, Maenali Nympha, tuae.
 Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur: 635
 Altera, versurum postmodo quidquid erat.

Candida te niveo posuit lux proxima templo,
 Qua fert sublimes alta Moneta gradus:
 Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam:
 Nunc te sacratae restituere manus. 640
 Furius antiquum populi superator Etrusci
 Voverat, et voti solverat ante fidem.
 Causa, quod a patribus sumptis secesserat armis
 Vulgus, et ipsa suas Roma timebat opes.
 Causa recens melior: passos Germania crines 645
 Porrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
 Inde triumphatae libasti munera gentis,
 Templaque fecisti, quam colis ipse, deae.
 Haec tua constituit Genitrix et rebus et ara,
 Sola toro magni digna reperta Jovis. 650
 Haec ubi transierint, Capricorne, Phoebe, relicto,
 Per juvenis curres signa gerentis aquam.

Septimus hinc Oriens quum se demiserit undis,
 Fulgebit toto jam Lyra nulla polo.
 Sidere ab hoc ignis venienti nocte, Leonis 655
 Qui micat in medio pectore, mersus erit.

Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
 Nec Sementiva est ulla reperta dies:
 Quum mihi--sensit enim--Lux haec indicitur, inquit
 Musa: quid a fastis non stata sacra petis? 660
 Utque dies incerta sacro, sic tempora certa,
 Seminibus jactis est ubi fetus ager.
 State coronati plenum ad praesepe juvenci,
 Cum tepido vestrum vere redibit opus.
 Rusticus emeritum palo suspendat aratrum: 665
 Omne reformidat frigida vulnus humus.
 Villice, da requiem terrae, semente peracta:
 Da requiem, terram qui coluere, viris,
 Pagus agat festum; pagum lustrate, coloni,
 Et date paganis annua liba focis. 670
 Placentur matres frugum, Tellusque, Ceresque,
 Farre suo gravidae visceribusque suis.
 Officium commune Ceres et Terra tuentur;
 Haec praebet causam frugibus, illa locum.
 Consortes operum, per quas correctae vetustas, 675
 Quernaque glans victa est utiliore cibo,

Frugibus immensis avidos satiate colonos,
 Ut capiant cultus praemia digna sui.
 Vos date perpetuos teneris sementibus auctus,
 Nec nova per gelidas herba sit usta nives. 680
 Quum serimus, coelum ventis aperite serenis;
 Quum latet, aetheria spargite semen aqua;
 Neve graves cultis Cerealia dona, cavete,
 Agmine laesuro depopulentur aves.
 Vos quoque subjectis, formicae, parcite granis: 685
 Post messem praedae copia major erit.
 Interea crescat scabrae robiginis expers,
 Nec vitio coeli palleat aegra seges,
 Et neque deficiat macie, neque pinguior sequo
 Divitiis pereat luxuriosa suis; 690
 Et careant loliis oculos vitiantibus agri;
 Nec sterilis culto surgat avena solo.
 Triticeos fetus, passuraque farra bis ignem,
 Hordeaque ingenti fenore reddat ager.
 Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni, 695
 Efficiatque ratas utraque diva preces.
 Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
 Vomere: cedebat taurus arator equo.
 Sarcula cessabant, versique in pila ligones,
 Factaque de rastri pondere cassis erat. 700
 Gratia dīs domuique tuae! religata catenis
 Jampridem nostro sub pede bella jacent.
 Sub juga bos veniat, sub terras semen aratas.
 Pax Cererem nutrit: pacis alumna Ceres.

 At quae venturas praecedet sexta Kalendas, 705
 Hac sunt Ledaeis templa dicata deis.
 Fratibus illa deis fratres de gente deorum
 Circa Juturnae composuere lacus.

 Ipsum nos carmen deducit Pacis ad aram.
 Haec erit a mensis fine secunda dies. 710
 Frondibus Actiacis comptos redimita capillos
 Pax ades, et toto mitis in orbe mane.
 Dum desunt hostes, desit quoque causa triumphī.
 Tu ducibus bello gloria major eris.
 Sola gerat miles, quibus arma coercet, arma, 715
 Canteturque fera, nil nisi pompa, tuba,
 Horreat aeneadas et primus et ultimus orbis:
 Si qua parum Romam terra timebit, amet.
 Tura, sacerdotes, pacalibus addite flammis,
 Albaque percussa victima fronte cadat: 720
 Utque domus, quae praestat eam, cum pace perennet,
 Ad pia propensos vota rogate deos.
 Sed jam prima mei pars est exacta laboris,
 Cumque suo finem mense libellus habe.

LIBER II.

Janus habet finem: cum carmine crescit et annus.
 Alter ut hinc mensis, sic liber alter eat.
 Nunc primum velis, elegi, majoribus itis:
 Exiguum, memini, nuper eratis opus.
 Ipse ego vos habui faciles in amore ministros, 5
 Quum lusit numeris prima juvena suis.
 Idem sacra cano, signataque tempora fastis.
 Ecquis ad haec illuc crederet esse viam?
 Haec mea militia est: ferimus, quae possumus, arma,
 Dextraque non omni munere nostra vacat. 10
 Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
 Nec bellatoris terga premuntur equi,
 Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense:
 --His habilis telis quilibet esse potest--
 At tua prosequimur studioso pectore, Caesar, 15
 Nomina, per titulos ingredimurque tuos.
 Ergo ades, et placido paulum mea munera vultu
 Respice, pacando si quid ab hoste vacas.
 Februa Romani dixere piamina patres:
 Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem. 20
 Pontifices ab Rege petunt et Flamine lanas,
 Quis veteri lingua _Februa_ nomen erat;
 Quaeque capit lictor domibus purgamina certis,
 Torrida cum mica farra, vocantur idem.
 Nomen idem ramo, qui caesus ab arbore pura 25
 Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
 Ipse ego Flaminicam poscentem februa vidi:
 Februa poscenti pinea virga data est.
 Denique quodcumque est, quo pectora nostra pientur,
 Hoc apud intonsos nomen habebat avos. 30
 Mensis ab his dictus, secta quia pelle Luperci
 Omne solum lustrant, idque piamen habent;
 Aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
 Tunc quum ferales praeteriere dies,
 Omne nefas omnemque mali purgamina causam 35
 Credebant nostri tollere posse senes.
 Graecia principium moris fuit. Illa nocentes
 Impia lustratos ponere facta putat.
 Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
 Caede per Haemonias solvit Acastus aquas. 40
 Vectam frenatis per inane draconibus aegaeus
 Credulus immerita Phasida juvit ope.
 Amphiaraiides Naupactoo Acheloo,
 Solve nefas, dixit. Solvit et ille nefas.
 Ah nimium faciles, qui tristia crimina caedis 45
 Flumineae tolli posse putetis aqua!
 Sed tamen--antiqui ne nescius ordinis erres--
 Primus, ut est, Jani mensis et ante fuit.
 Qui sequitur Janum, veteris fuit ultimus anni;
 Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras. 50
 Primus enim Jani mensis, quia janua prima est;
 Qui sacer est imis Manibus, imus erat.

Postmodo creduntur spatio distantia longo
 Tempora bis quini continuasse Viri.

Principio mensis Phrygiae contermina Matri 55
 Sospita delubris dicitur aucta novis.
 Nunc ubi sint illis, quaeris, sacrata Kalendis
 Tempora deae: longo procubere die.
 Cetera ne simili caderent labefacta ruina,
 Cavit sacrati provida cura ducis, 60
 Sub quo delubris sentitur nulla senectus.
 Nec satis est homines, obligat ille deos.
 Templorum positor, templorum sancte repostor,
 Sit superis, opto, mutua cura tui.
 Dent tibi coelestes, quos tu coelestibus, annos, 65
 Proque tua maneant in statione domo.
 Tum quoque vicini lucus celebratur Asyli,
 Qua petit aequoreas advena Tibris aquas.
 Ad penetrale Numae, Capitolinumque Tonantem,
 Inque Jovis summa caeditur arce bidens. 70
 Saepe graves pluvias adopertus nubibus Auster
 Concitat, aut posita sub nive terra latet.

Proximus Hesperias Titan abiturus in undas
 Gemmae purpureis quum juga demet equis,
 Illa nocte aliquis tollens ad sidera vultum 75
 Dicet: Ubi est hodie, quae Lyra fulsit heri?
 Dumque Lynam quaeret, medii quoque terga Leonis
 In liquidas subito mersa notabit aquas.

Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
 Is fugiet visus nocte sequente tuos; 80
 Seu fuit occultis felix in amoribus index,
 Lesbida cum domino seu tulit ille Lynam.
 Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
 Carmine currentes ille tenebat aquas.
 Saepe sequens agnam lupus est hac voce retentus: 85
 Saepe avidum fugiens restitit agna lupum:
 Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una,
 Et stetit in saxo proxima cerva leae;
 Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
 Sedit, et accipitri juncta columba fuit. 90
 Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
 Tamquam fraternis obstupuisse modis.
 Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,
 Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
 Inde domum repetens puppim conscendit Arion, 95
 Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
 Forsitam, infelix, ventos undamque timebas;
 At tibi nave tua tutius aequor erat.
 Namque gubernator dstricto constitit ense,
 Ceteraque armata conscia turba manu. 100
 Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum.
 Non sunt haec digitis arma tenenda tuis.
 Ille metu pavidus, Mortem non deprecor, inquit:
 Sed liceat sumpta pauca referre Lyra.
 Dant veniam, ridentque moram. Capit ille coronam, 105

Quae possit crines, Phoebe, decere tuos.
 Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
 Reddidit icta suos pollice chorda sonos:
 Flebilibus veluti numeris canentia dura
 Trajectus penna tempora cantat olor. 110
 Protinus in medias ornatus desilit undas;
 Spargitur impulsa caerulea puppis aqua.
 Inde--fide majus--tergo delphina recurvo
 Se memorant oneri supposuisse novo.
 Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi 115
 Cantat, et aequoreas carmine mulcet aquas.
 Dî pia facta vident; astris delphina recepit
 Jupiter, et stellas jussit habere novem.

Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
 Vellem, Maeonide, pectus inesse tuum. 120
 Dum canimus sacras alterno carmine Nonas,
 Maximus hinc fastis accumulatur honos.
 Deficit ingenium, majoraque viribus urgent.
 Haec mihi praecipuo est ore canenda dies.
 Quid volui demens elegis imponere tantum 125
 Ponderis? heroi res erat ista pedis.
 Sancte Pater Patriae, tibi plebs, tibi Curia nomen
 Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen Eques.
 Res tamen ante dedit; sero quoque vera tulisti
 Nomina; jam pridem tu pater orbis eras. 130
 Hoc tu per terras, quod in aethere Jupiter alto,
 Nomen habes; hominum tu pater, ille deum.
 Romule, concedas; facit hic tua magna tuendo
 Moenia: tu dederas transilienda Remo.
 Te Tattius, parvique Cures, Caeninaque sensit; 135
 Hoc duce Romanum est solis utrumque latus.
 Tu breve nescio quid victae telluris habebas:
 Quodcumque est alto sub Jove, Caesar habet.
 Tu rapis, hic castas duce se jubet esse maritas.
 Tu recipis luco, submovet ille nefas. 140
 Vis tibi grata fuit, florent sub Caesare leges;
 Tu domini nomen, principis ille tenet.
 Te Remus incusat, veniam dedit hostibus ille.
 Coelestem fecit te pater, ille patrem.

Jam puer Idaeus media tenus eminent alvo, 145
 Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
 En etiam, si quis Borean horrere solebat,
 Gaudeat: a Zephyris mollior aura venit.

Quintus ab aequoreis nitidum jubar extulit undis
 Lucifer, et primi tempora veris erunt. 150
 Ne fallare tamen, restant tibi frigora, restant,
 Magnaque discedens signa reliquit hiems.

Tertia nox veniat: Custodem protinus Ursae
 Adspicies geminos exseruisse pedes.
 Inter Hamadryadas jaculatricemque Dianam 155
 Callisto sacri pars fuit una chori.
 Illa deae tangens arcus, Quos tangimus, arcus,

Este meae testes virginitatis, ait.
 Cynthia laudavit, promissaque foedera serva,
 Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris. 160
 Foedera servasset, si non formosa fuisset.
 Cavit mortales: ab Jove crimen habet.
 Mille feras Phoebe silvis venata redibat,
 Aut plus, aut medium sole tenente diem.
 Ut tetigit lucum,--densa niger ilice lucus, 165
 In medio gelidae fons erat altus aquae--
 Hac, ait, in silva, virgo Tegeaeae, lavemur.
 Erubuit falso virginis illa sono.
 Dixerat et Nymphis: Nymphae velamina ponunt.
 Hanc pudet, et tardae dat mala signa morae. 170
 Exuerat tunicas: uteri manifesta tumore
 Proditur indicio ponderis ipsa sui.
 Cui Dea, Virgineos, perjura Lycaoni, coetus
 Desere, nec castas pollue, dixit, aquas.
 Luna novum decies implebat cornibus orbem: 175
 Quae fuerat virgo credita, mater erat.
 Laesa furit Juno, formam mutatque puellae.
 Quid facis? invito pectore passa Jovem est.
 Utque ferae vidit turpes in pellice vultus,
 Hujus in amplexus Jupiter, inquit, eat. 180
 Ursa per incultos errabat squalida montes,
 Quae fuerat summo nuper amanda Jovi.
 Jam tria lustra puer furto conceptus agebat,
 Quum mater nato est obvia facta suo.
 Illa quidem, tamquam cognosceret, adstitit amens, 185
 Et gemit: gemitus verba parentis erant.
 Hanc puer ignarus jaculo fixisset acuto,
 Ni foret in superas raptus uterque domus.
 Signa propinqua micant. Prior est, quam dicimus _Arcton_;
Arctophylax formam terga sequentis habet. 190
 Saevit adhuc canamque rogat Saturnia Tethyn,
 Maenaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

Idibus agrestis fumant altaria _Fauni_,
 Hic ubi discretas insula rumpit aquas.
 Haec fuit illa dies, in qua Vejentibus arvis 195
 Ter centum _Fabii_ ter cecidere duo.
 Una domus vires et onus susceperat urbis:
 Sumunt gentiles arma professa manus.
 Egreditur castris miles generosus ab îsdem,
 E quis dux fieri quilibet aptus erat. 200
 Carmentis portae dextro via proxima Jano est.
 Ire per hanc noli, quisquis es, omen habet.
 Ill fama refert Fabios exisse trecentos.
 Porta vacat culpa; sed tamen omen habet.
 Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem, 205
 --Turbidus hibernis ille fluebat aquis--
 Castra loco ponunt: dstrictis ensibus ipsi
 Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt:
 Non aliter, quam quum Libyca de rupe leones
 Invadunt sparsos lata per arva greges. 210
 Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
 Accipiunt: Tusco sanguine terra rubet.

Sic iterum, sic saepe cadunt. Ubi vincere aperte
 Non datur, insidias armaque caeca parant.
 Campus erat: campi claudebant ultima colles, 215
 Silvaque montanas occulere apta feras.
 In medio paucos armentaue rara relinquunt:
 Cetera virgultis abdita turba latet.
 Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus
 Aut nive, quae Zephyro victa tepente fluit, 220
 Per sata perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
 Riparum clausas margine finit aquas:
 Sic Fabii latis vallem discursibus implent,
 Quosque vident, spernunt, nec etus alter inest.
 Quo ruitis, generosa domus? male creditur hosti. 225
 Simplex nobilitas, perfida tela cave.
 Fraude perit virtus. In apertos undique campos
 Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
 Quid facient pauci contra tot millia fortes?
 Quidve, quod in misero tempore restet, habent? 230
 Sicut aper silvis longe Laurentibus actus
 Fulmineo celeres dissipat ore canes;
 Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti,
 Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
 Una dies Fabios ad bellum miserat omnes: 235
 Ad bellum missos perdidit una dies.
 Ut tamen Herculeae superessent semina gentis,
 Credibile est ipsos consuluisse deos.
 Nam puer impubes et adhuc non utilis armis
 Unus de Fabia gente relictus erat, 240
 Scilicet, ut posses olim tu, Maxime, nasci,
 Cui res cunctando restituenda foret.

Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis,
 Et medius Crater inter utrumque jacet. 245
 Idibus illa latent: oriuntur nocte sequenti.
 Quae sibi cur tria sint consociata, canam.
 Forte Jovi festum Phoebus sollemne parabat:
 --Non faciet longas fabula nostra moras--
 I mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur,
 Et tenuem vivis fontibus affer aquam. 250
 Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
 Tollit, et aërium pervolat altus iter.
 Stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
 Tentat eam rostro: non erat apta legi.
 Immemor imperii sedisse sub arbore fertur, 255
 Dum fierent tarda dulcia poma mora.
 Jamque satur nigris longum rapit unguibus hydrum,
 Ad dominumque redit, fictaque verba refert:
 Hic mihi causa morae, vivarum obsessor aquarum:
 Hic tenuit fontes officiumque meum. 260
 Addis, ait, culpae mendacia? Phoebus, et audes
 Fatidicum verbis fallere velle deum?
 At tibi, dum lactens haerebit in arbore ficus,
 De nullo gelidae fonte bibantur aquae.
 Dixit, et antiqui monumenta perennia facti 265
 Anguis, Avis, Crater, sidera juncta micant.

Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
Adspicit, et Fauni sacra bicornis erunt.
Dicite, Pierides, sacrorum quae sit origo,
Attigerint Latias unde petita domos. 270
Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
Arcades. Arcadiis plurimus ille jugis.
Testis erit Pholoë, testes Stymphalides undae,
Quique citis Ladon in mare currit aquis,
Cinctaque pinetis nemoris juga Nonacrini, 275
Altaque Cyllene, Parrhasiaeque nives.
Pan erat armenti custos, Pan numen equarum:
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Transtulit Evander silvestria numina secum.
Hic, ubi nunc urbs est, tum locus urbis erat. 280
Inde deum colimus, devectaque sacra Pelasgis.
Flamen ad haec prisco more Dialis erat.
Cur igitur currant, et cur--sic currere mos est--
Nuda ferant posita corpora veste, rogas.
Ipse deus velox discurrere gaudet in altis 285
Montibus, et subitas concitat ille feras.
Ipse deus nudus nudos jubet ire ministros:
Nec atis ad cursum commoda vestis erat.
Ante Jovem genitum terras habuisse feruntur
Arcades, et Luna gens prior illa fuit. 290
Vita feris similis, nullos agitata per usus:
Artis adhuc expers et rude vulgus erat.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus: 295
Nulla sub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat usus equi, se quisque ferebat.
Ibat ovis lana corpus amicta sua.
Sub Jove durabant, et corpora nuda gerebant,
Docta graves imbres et tolerare Notos. 300
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti
Moris, et antiquas testificantur opes.
Sed, cur praecipue fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena joci.
Forte comes dominae juvenis Tiryntius ibat: 305
Vidit ab excelso Faunus utrumque jugo.
Vidit, et incaluit, Montanaque numina, dixit,
Nil mihi vobiscum est; haec meus ardor erit.
Ibat odoratis humeros perfusa capillis
Maeonis, aurato conspicienda sinu. 310
Aurea pellebant rapidos umbracula soles,
Quae tamen Herculeae sustinere manus.
Jamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat,
Hesperus et fusco roscidus ibat equo,
Antra subit tophis laqueataque pumice vivo; 315
Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas potandaque vina ministri,
Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenues tunicas Gaetulo murice tinctas:
Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit. 320
Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
Ut possit vastas exseruisse manus.

Fregerat armillas non illa ad brachia factas.
 Scindebant magni vincula parva pedes.
 Ipsa capit clavamque gravem spoliumque leonis, 325
 Conditaque in pharetra tela minora sua.
 Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno,
 Et positis juxta secubuere toris.
 Causa: repertori vitis pia sacra parabant,
 Quae facerent pure, quum foret orta dies. 330
 Noctis erat medium: quid non amor improbus audet?
 Roscida per tenebras Faunus ad antra venit,
 Utque videt somno comites vinoque solutos,
 Spem capit in dominis esse soporis idem,
 Intrat, et huc illuc temerarius errat adulter, 335
 Et praefert cautas subsequiturque manus,
 Venerat ad strati captata cubilia lecti,
 Et prima felix sorte futurus erat.
 Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis
 Vellera, pertimuit, sustinuitque manum, 340
 Attonitusque metu riguit: ut saepe viator
 Turbatum viso rettulit angue pedem.
 Inde tori, qui junctus erat, velamina tangit
 Mollia, mendaci decipiturque nota.
 Cetera tentantem cubito Tirynthius heros
 Reppulit. E summo decidit ille toro. 350
 Fit sonus: inclamat comites, et lumina poscit
 Maeonis. Illatis ignibus acta patent.
 Ille gemit lecto graviter dejectus ab alto,
 Membraque de dura vix sua tollit humo.
 Ridet et Alcides, et qui videre jacentem: 355
 Ridet amatorem Lyda puella suum.
 Veste deus lusus fallentes lumina vestes
 Non amat, et nudos ad sua sacra vocat.
 Adde peregrinis causas, mea Musa, Latinas,
 Inque suo noster pulvere currat equus. 360
 Cornipedi Fauno caesa de more capella,
 Venit ad exiguas turba vocata dapes;
 Dumque sacerdotes verubus transsuta salignis
 Exta parant, medias sole tenente vias,
 Romulus et frater, pastoralisque juvenus, 365
 Solibus et campo corpora nuda dabant,
 Caestibus, et jaculis, et missi pondere saxi
 Brachia per lusus experienda dabant.
 Pastor ab excelso, Per devia rura juvencos,
 Romule, praedones, eripe, dixit, agunt. 370
 Longum erat armari. Diversis exit uterque
 Partibus; accursu praeda recepta Remi.
 Ut rediit, verubus stridentia detrahit exta:
 Atque ait, Haec certe non nisi victor edet.
 Dicta facit, Fabiique simul. Venit irritus illuc 375
 Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
 Risit, et indoluit Fabios potuisse Remumque
 Vincere: Quinctilios non potuisse suos.
 Fama manet facti. Posito velamine currunt:
 Et memorem famam, quod bene cessit, habet. 380
 Forsitan et quaeras, cur sit locus ille _Lupercal_,
 Quaeve diem tali nomine causa notet.

Iliā Vestalis coelestia semina partu
 Ediderat, patruo regna tenente suo.
 Is jubet auferri pueros et in amne necari. 385
 Quid facis? ex istis Romulus alter erit.
 Jussa recusantes peragunt lacrimosa ministri;
 Flent tamen, et geminos in loca jussa ferunt.
 Albula, quem Tibrin mersus Tiberinus in unda
 Reddidit, hibernis forte tumebat aquis. 390
 Hic, ubi nunc Fora sunt, lintres errare videres,
 Quaque jacent valles, Maxime Circe, tuae.
 Hic ubi venerunt,--neque enim procedere possunt
 Longius--ex illis unus et alter, ait:
 At quam sunt similes! at quam formosus uterque! 395
 Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
 Si genus arguitur vultu, ni fallit imago,
 Nescio quem vobis suspicor esse deum.
 At si quis vestrae deus esset originis auctor,
 In tam praecipiti tempore ferret opem. 400
 Ferret opem certe, si non ope mater egeret,
 Quae facta est uno mater et orba die.
 Nata simul, moritura simul, simul ite sub undas
 Corpora. Desicrat; deposuitque sinu,
 Vagierunt clamore pari: sentire putares. 405
 Hi redeunt udis in sua tecta genis.
 Sustinet impositos summa cavus alveus unda.
 Heu quantum fati parva tabella tulit!
 Alveus in limo silvis appulsus opacis,
 Paullatim fluvio deficiente, sedet. 410
 Arbor erat: remanent vestigia, quaeque vocatur
 Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
 Venit ad expositos--mirum--lupa feta gemellos.
 Quis credat pueris non nocuisse feram?
 Non nocuisse parum est: prodest quoque: quos lupa nutrit, 415
 Perdere cognatae sustinere manus.
 Constitit, et cauda teneris blanditur alumnis,
 Et fingit lingua corpora bina sua.
 Marte satos scires; timor abfuit: ubera ducunt,
 Nec sibi promissi lactis aluntur ope. 420
 Illa loco nomen fecit; locus ipse Lupercis.
 Magna dati nutrix praemia lactis habet.
 Quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
 Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.
 Nupta, quid exspectas? non tu pollentibus herbis, 425
 Nec prece, nec magico carmine mater eris.
 Excipe fecundae patienter verbera dextrae:
 Jam socer optatum nomen habebit avi.
 Nam fuit illa dies, dura quum sorte maritae
 Reddebant uteri pignora rara sui. 430
 Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas,
 Romulus--hoc illo sceptrā tenente fuit--
 Si mea non vires, sed bellum injuria fecit!
 Utilius fuerat non habuisse nurus.
 Monte sub Esquilio, multis incaeduus annis 435
 Junonis magnae nomine lucus erat,
 Huc ubi venerunt, pariter nuptaeque virique
 Suppliciter posito procubere genu.

Quum subito motae tremuere cacumina silvae,
 Et dea per lucos mira locuta suos, 440
 Italidas matres, inquit, sacer hircus inito!
 Obstupuit dubio territa turba sono.
 Augur erat: nomen longis intercidit annis:
 Nuper ab Etrusca venerat exsul humo.
 Ille caprum mactat. Jussae sua terga puellae 445
 Pellibus exsectis percutienda dabant.
 Luna resumebat decimo nova cornua motu,
 Virque pater subito, nuptaque mater erat.
 Gratia Lucinae: dedit haec tibi nomina lucus,
 Aut quia principium tu, dea, lucis habes. 450
 Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis,
 Maturumque utero molliter effer onus.

Orta dies fuerit: tu desine credere ventis,
 Perdidit illius temporis aura fidem.
 Flamina non constant: et sex reserata diebus 455
 Carceris aeolii janua laxa patet.
 Jam levis obliqua subsedit Aquarius urna.
 Proximus aetherios excipe, Piscis, equos.
 Te memorant fratremque tuum--nam juncta micatis
 Signa--duos tergo sustinuisse deos. 460
 Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
 Tunc quum pro coelo Jupiter arma tulit,
 Venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo,
 Inque Palaestinae margine sedit aquae.
 Populus et cannae riparum summa tenebant, 465
 Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
 Dum latet, intonuit vento nemus. Illa timore
 Pallet, et hostiles credit adesse manus;
 Utque sinu natum tenuit, Succurrite Nymphae,
 Et dñs auxilium ferte duobus, ait. 470
 Nec mora, prosiluit. Pisces subiere gemelli;
 Pro quo nunc dignum sidera munus habent.
 Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
 Nec violant timidi piscibus ora Syri.

Proxima lux vacua est: at tertia dicta Quirino. 475
 Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit;
 Sive quod hasta _curis_ priscis est dicta Sabinis:
 --Bellicus a telo venit in astra deus--
 Sive suum regi nomen posuere Quirites:
 Seu quia Romanis junxerat ille Cures. 480
 Nam pater armipotens, postquam nova moenia vidit,
 Multaque Romulea bella peracta manu,
 Jupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
 Sanguinis officio non eget illa mei.
 Redde patri natum: quamvis intercidit alter, 485
 Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
 Unus erit, quem tu tolles in caerula coeli;
 Tu mihi dixisti: sint rata dicta Jovis.
 Jupiter annuerat; nutu tremefactus uterque
 Est polus, et coeli pondera sensit Atlas. 490
 Est locus: antiqui Capreae dixere paludem.
 Forte tuis illic, Romule, jura dabas.

Sol fugit, et removent subeuntia nubila coelum,
 Et gravis effusus decidit imber aquis,
 Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether. 495
 Fit fuga: rex patris astra petebat equis.
 Luctus erat, falsaeque Patres in crimine caedis;
 Haesissetque animis forsitan illa fides:
 Sed Proculus Longa veniebat Julius Alba,
 Lunaque fulgebat, nec facis usus erat: 500
 Quum subito motu nubes crepuere sinistrae.
 Rettulit ille gradus, horrueruntque comae.
 Pulcher, et humano major, trabeaque decorus
 Romulus in media visus adesse via,
 Et dixisse simul, Prohibe lugere Quirites: 505
 Nec violent lacrimis numina nostra suis.
 Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum,
 Et patrias artes militiamque colant.
 Jussit, et in tenues oculis evanuit auras.
 Convocat hic populos, jussaque verba refert. 510
 Templi deo fiunt. Collis quoque dictus ab illo,
 Et referunt certi sacra paterna dies.
 Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
 Accipe: parva quidem causa, sed apta subest.
 Non habuit tellus doctos antiqua colonos: 515
 Lassabant agiles aspera bella viros.
 Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro:
 Neglectus domino pauca ferebat ager.
 Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant,
 Primitias Cereri farra resecta dabant. 520
 Usibus admoniti flammis torrenda dederunt,
 Multaque peccato damna tulere suo.
 Nam modo verrebant nigras pro farre favillas;
 Nunc ipsas ignes corripuere casas.
 Facta dea est Fornax: laeti Fornace coloni 525
 Orant, ut fruges temperet illa suas.
 Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
 Maximus indicit, nec stata sacra facit;
 Inque Foro, multa circum pendente tabella,
 Signatur certa Curia quaeque nota; 530
 Stultaque pars populi, quae sit sua Curia, nescit:
 Sed facit extrema sacra relata die.

 Est honor et tumulis. Animas placate paternas,
 Parvaeque in extinctas munera ferte pyras,
 Parva petunt Manes. Pietas pro divite grata est 535
 Munere. Non avidos Styx habet ima deos.
 Tegula porrectis satis est velata coronis,
 Et sparsae fruges, parvaeque mica salis,
 Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae.
 Haec habeat media testa relicta via. 540
 Nec majora veto: sed et his placabilis umbra est.
 Adde preces positis et sua verba focus.
 Hunc morem aeneas, pietatis idoneus auctor,
 Attulit in terras, juste Latine, tuas.
 Ille patris Genio sollemnia dona ferebat; 545
 Hinc populi ritus edicere pios.
 At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis

Bella, Parentales deseruere dies.
 Non impune fuit. Nam dicitur omine ab isto
 Roma suburbanis incaluisse rogis. 550
 Vix equidem credo: bustis exisse feruntur,
 Et tacitae questi tempore noctis avi;
 Perque vias urbis, Latiosque ululasse per agros
 Deformes animas, vulgus inane, ferunt.
 Post ea praeteriti tumultis redduntur honores, 555
 Prodigiiisque venit funeribusque modus.
 Dum tamen haec fiunt, viduae cessate puellae:
 Exspectet puros pinea taeda dies.
 Nec tibi, quae cupidae matura videbere matri,
 Comat virgineas hasta recurva comas. 560
 Conde tuas, Hymenaeae, faces, et ab ignibus atris
 Aufer. Habent alias maesta sepulcra faces.
 Di quoque templorum foribus celentur opertis,
 Ture vacent arae, stentque sine igne foci.
 Nunc animae tenues et corpora functa sepulcris 565
 Errant: nunc posito pascitur umbra cibo.
 Nec tamen haec ultra, quam, tot de mense supersint
 Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
 Hanc, quia justa ferunt, dixere _Feralia_ lucem.
 Ultima placandis Manibus illa dies. 570
 Ecce anus in mediis residens annosa puellis
 Sacra facit Tacitae: vix tamen ipsa tacet;
 Et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
 Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
 Tumn cantata ligat cum fusco licia plumbo; 575
 Et septem nigras versat in ore fabas;
 Quodque pice adstrinxit, quod acu trajecit ahena,
 Obsutum maenae torret in igne caput:
 Vina quoque instillat. Vini quodcumque relictum est,
 Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit. 580
 Hostiles linguas inimicaque vinximus ora,
 Dicit discedens, ebriaque exit anus.
 Protinus a nobis, quae sit dea Muta, requires.
 Disce, per antiquos quae mihi nota senes.
 Jupiter indomito Juturnae captus amore 585
 Multa tulit, tanto non patienda deo.
 Illa modo in silvis inter coryleta jacebat:
 Nunc in cognatas desiliebat aquas.
 Convocat hic Nymphas, Latium quaecumque tenebant,
 Et jacit in medio talia verba choro: 590
 Invidet ipsa vitatque, quod expedit illi,
 Vestra soror summo jungere membra deo.
 Consulite ambobus: nam quae est mea magna voluptas,
 Utilitas vestra magna sororis erit.
 Vos illi in prima fugienti obsistite ripa, 595
 Ne sua flumine corpora mergat aqua.
 Dixerat: annuerunt nymphae Tiberinides omnes,
 Quaeque colunt thalamos, Illa diva, tuos.
 Forte fuit Naïs, Lara nomine: prima sed illi
 Dicta bis antiquum syllaba nomen erat, 600
 Ex vitio positum. Saepe illi dixerat Almo,
 Nata, tene linguam: nec tamen illa tenet.
 Quae, simul ac tetigit Juturnae stagna sororis,

Effuge, ait, ripas: dicta refertque Jovis.
 Illa etiam Junonem adiit, miserataque nuptam, 605
 Naïda Juturnam vir tuus, inquit, amat.
 Jupiter intumuit: quaque est non usa modeste,
 Eripuit linguam, Mercuriumque monet,
 Duc hanc ad Manes: locus ille silentibus aptus.
 Nympha, sed infernae Nympha paludis, erit. 610
 Jussa Jovis fiunt. Accepit lucus euntes.
 Dicitur illa duci placuisse deo.
 Vim parat hic: vultu pro verbis illa precatur,
 Et frustra muto nititur ore loqui.
 Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant, 615
 Et vigilant nostra semper in aede, Lares.
 Proxima cognati dixere Caristia cari,
 Et venit ad socias turba propinqua dapes.
 Scilicet a tumulis, et, qui periire, propinquis
 Protinus ad vivos ora referre juvat, 620
 Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
 Adspicere, et generis dinumerare gradus.
 Innocui veniant: procul hinc, procul impius esto
 Frater, et in partus mater acerba suos;
 Cui pater est vivax, qui matris digerit annos, 625
 Quae premit invisam socrus iniqua nurum.
 Tantalidae fratres absint, et Iasonis uxor,
 Et quae ruricolis semina tosta dedit:
 Et soror, et Progne, Tereusque duabus iniquus,
 Et quicumque suas per scelus auget opes. 630
 Dîs generis date tura bonis; Concordia fertur
 Illa praecipue mitis adesse die;
 Et libate dapes, ut grati pignus honoris
 Nutriat incinctos missa patella Lares,
 Jamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos, 635
 Larga precaturi sumite vina manu,
 Et, Bene nos, Patriae, bene te, Pater, optime Caesar!
 Dicite suffuso per sacra verba mero.

 Nox ubi transierit, solito celebretur honore,
 Separat indicio qui deus arva suo. 640
 Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
 Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes.
 Te duo diversa domini pro parte coronant,
 Binaque sarta tibi, binaque liba ferunt.
 Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu 645
 Sumptum de tepidis ipsa colona focus.
 Ligna senex minuit, concisaque construit alte,
 Et solida ramos figere pugnat humo.
 Dum sicco primas irritat cortice flammis,
 Stat puer, et manibus lata canistra tenet. 650
 Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes,
 Porrigit incisos filia parva favos.
 Vina tenent alii: libantur singula flammis.
 Spectant et linguis Candida turba favent.
 Spargitur et caeso communis Terminus agno: 655
 Nec queritur, lactens quum sibi porca datur.
 Conveniunt celebrantque dapes vicinia supplex,
 Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.

Tu populos, urbesque, et regna ingentia finis:
 Omnis erit sine te litigiosus ager. 660
 Nulla tibi ambitio est: nullo corrumperis auro:
 Legitima servas credita rura fide:
 Si tu signasses olim Thyreatida terram,
 Corpora non leto missa trecenta forent,
 Nec foret Othryades congestis lectus in armis. 665
 O quantum patriae sanguinis ille dedit!
 Quid, nova quum fierent Capitolia? nempe deorum
 Cuncta Jovi cessit turba, locumque dedit.
 Terminus--ut veteres memorant--inventus in aede
 Restitit, et magno cum Jove templa tenet. 670
 Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
 Exiguum templi tecta foramen habent.
 Termine, post illud levitas tibi libera non est,
 Qua positus fueris in statione, mane.
 Nec tu vicino quidquam concede roganti, 675
 Ne videre hominem praeposuisse Jovi;
 Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,
 Clamato, Meus est hic ager, ille tuus.
 Est via, quae populum Laurentes ducit in agros,
 Quondam Dardanio regna petita duci. 680
 Illac lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
 Sacra videt fieri sextus ab urbe lapis.
 Gentibus est aliis tellus data limite certo;
 Romanae spatium est urbis et orbis idem.

 Nunc mihi dicenda est Regis fuga. Traxit ab illa 685
 Sextus ab extremo nomina mense dies.
 Ultima Tarquinius Romanae gentis habebat
 Regna, vir injustus, fortis ad arma tamen.
 Ceperat hic alias, alias everterat urbes,
 Et Gabios turpi fecerat arte suos. 690
 Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
 In medios hostes nocte silente venit.
 Nudarant gladios: Occidite, dixit, inermem!
 Hoc cupiant fratres, Tarquiniusque pater,
 Qui mea crudeli laceravit verbere terga! 695
 --Dicere ut hoc posset, verbera passus erat--
 Luna fuit. Spectant juvenem, gladiosque recondunt,
 Tergaque, deducta veste, notata vident.
 Flent quoque, et, ut secum tueatur bella, precantur.
 Callidus ignaris annuit ille viris. 700
 Jamque potens misso genitorem appellat amico,
 Prodendi Gabios quod sibi monstret iter,
 Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
 Sectus humum rivo lene sonantis aquae.
 Illic Tarquinius mandata latentia nati 705
 Accipit, et virga lilia summa metit.
 Nuntius ut rediit, decussa que lilia dixit,
 Filius, Agnosco jussa parentis, ait.
 Nec mora: principibus caesis ex urbe Gabina,
 Traduntur ducibus moenia nuda suis. 710
 Ecce--nefas visu--mediis altaribus anguis
 Exit, et exstinctis ignibus exta rapit.
 Consulitur Phoebus. Sors est ita reddita: Matri

Qui dederit princeps oscula, victor erit.
 Oscula quisque suae matri properata tulerunt, 715
 Non intellecto credula turba deo.
 Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
 Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
 Ille jacens pronus matri dedit oscula Terrae,
 Creditus offenso procubuisse pede. 720
 Cingitur interea Romanis Ardea signis,
 Et patitur lentas obsidione moras.
 Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,
 Luditur in castris: otia miles agit.
 Tarquinius juvenis socios dapibusque meroque 725
 Accipit, atque illis rege creatus ait:
 Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
 Nec sinit ad patrios arma referre deos;
 Ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
 Conjugibus nostris mutua cura sumus? 730
 Quisque suam laudant. Studiis certamina crescunt,
 Et fervent multo linguaque corque mero.
 Surgit, cui clarum dederat Collatia nomen;
 Non opus est verbis, credite rebus, ait.
 Nox superest: tollamur equis, urbemque petamus. 735
 Dicta placent: frenis impediuntur equi.
 Pertulerant dominos. Regalia protinus illi
 Tecta petunt: custos in fore nullus erat.
 Ecce nurum regis fuis per colla coronis
 Inveniunt posito pervigilare mero. 740
 Inde cito passu petitur Lucretia. Nebat;
 Ante torum calathi lanaque mollis erant.
 Lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant,
 Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
 Mittenda est domino--nunc, nunc properate, puellae-- 745
 Quamprimum nostra facta lacerna manu.
 Quid tamen audistis?--nam plura audire potestis--
 Quantum de bello dicitur esse super?
 Postmodo victa cades, melioribus, Ardea, restas,
 Improba, quae nostros cogis abesse viros. 750
 Sint tantum reduces. Sed enim temerarius ille
 Est meus, et stricto quolibet ense ruit.
 Mens abit, et morior, quoties pugnantis imago.
 Me subit, et gelidum pectora frigus habet.
 Desinit in lacrimas, intentaque fila remittit, 755
 In gremio vultum deposuitque suum.
 Hoc ipsum decuit: lacrimae decuere pudicam,
 Et facies animo dignaque parque fuit.
 Pone metum, venio, conjux ait. Illa revixit,
 Deque viri collo dulce pependit onus. 760
 Interea juvenis furiales regius ignes
 Concipit, et caeco raptus amore furit.
 Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
 Quique aderat nulla factus ab arte decor.
 Verba placent, et vox, et quod corrumpere non est: 765
 Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
 Jam dederat cantum lucis praenuntius ales,
 Quum referunt juvenes in sua castra pedem.
 Carpitur attonitos absentis imagine sensus

Ille: recordanti plura magisque placent. 770
 Sic sedit, sic culta fuit, sic stamina nevit,
 Neglectae collo sic jacuere comae,
 Hos habuit vultus, haec illi verba fuere,
 Hic decor, haec facies, hic color oris erat.
 Ut solet a magno fluctus languescere flatu, 775
 Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet:
 Sic, quamvis aberat placitae praesentia formae,
 Quem dederat praesens forma, manebat amor.
 Ardet, et injusti stimulis agitatus amoris
 Comparat indigno vimque dolumque toro. 780
 Exitus in dubio est. Audebimus ultima, dixit.
 Viderit, audentes forsne deusne juvet.
 Cepimus audendo Gabios quoque. Talia fatus
 Ense latus cinxit, tergaque pressit equi.
 Accipit aerata juvenem Collatia porta, 785
 Condere jam vultus sole parante suos.
 Hostis, ut hospes, init penetralia Collatini:
 Comiter excipitur: sanguine junctus erat.
 Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
 Infelix epulas hostibus illa suis. 790
 Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somni.
 Nox erat, et tota lumina nulla domo.
 Surgit, et auratum vagina liberat ensem,
 Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos,
 Utque torum pressit, Ferrum, Lucretia, mecum est, 795
 Natus, ait, regis, Tarquiniusque loquor.
 Illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi,
 Aut aliquid toto pectore mentis habet.
 Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis
 Parva sub infesto quum jacet agna lupo. 800
 Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugna.
 Clamet? at in dextra, qui necet, ensis adest.
 Effugiat? positus urgentur pectora palmis;
 Tune primum externa pectora tacta manu.
 Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque: 805
 Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
 Nil agis; eripiam, dixit, pro crimine vitam:
 Falsus adulterii testis adulter erit.
 Interimam famulum, cum quo deprensa fereris.
 Succubuit famae victa puella metu. 810
 Quid, victor, gaudes? haec te victoria perdet.
 Heu quanto regnis nox stetit una tuis!
 Jamque erat orta dies: passis sedet illa capillis,
 Ut solet ad nati mater itura rogam;
 Grandaevumque patrem fido cum conjuge castris 815
 Evocat: et posita venit uterque mora.
 Utque vident habitum, quae luctus causa, requirunt,
 Cui paret exsequias, quove sit icta malo.
 Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
 Ora. Fluunt lacrimae more perennis aquae. 820
 Hinc pater, hinc conjux lacrimas solantur, et orant,
 Indicet: et caeco flentque paventque metu.
 Ter conata loqui, ter destitit, ausaque quarto.
 Non oculos adeo sustulit illa suos.
 Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar, inquit, 825

Eloquar infelix dedecus ipsa meum.
 Quaeque potest narrat. Restabant ultima; flevit,
 Et matronales erubuere genae.
 Dant veniam facto genitor conjuxque coactae.
 Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego. 830
 Nec mora; celato figit sua pectora ferro,
 Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
 Tunc quoque jam moriens, ne non procumbat honeste,
 Respicit. Haec etiam cura cadentis erat.
 Ecce super corpus communia damna gementes, 835
 Obliti decoris, virque paterque jacent.
 Brutus adest, tandemque animo sua nomina fallit,
 Fixaque semanimi corpore tela rapit;
 Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
 Edidit impavidos ore minante sonos: 840
 Per tibi ego hunc juro fortem castumque cruorem,
 Perque tuos Manes, qui mihi numen erunt,
 Tarquinium poenas profuga cum stirpe daturum.
 Jam satis est virtus dissimulata diu.
 Illa jacens ad verba oculos sine lumine movit, 845
 Visaque concussa dicta probare coma.
 Fertur in exsequias animi matrona virilis,
 Et secum lacrimas invidiamque trahit.
 Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
 Concitat, et regis facta nefanda refert. 850
 Tarquinius cum prole fugit. Capit annua Consul
 Jura. Dies regnis illa suprema fuit.

 Fallimur? an veris praenuntia venit hirundo,
 Et metuit, ne qua versa recurat hiems?
 Saepe tamen, Progne, nimium properasse quereris, 855
 Virque tuo Tereus frigore laetus erit.

 Jamque duae restant noctes de mense secundo,
 Marsque citos junctis curribus urget equos.
 Ex vero positum permansit Equiria nomen,
 Quae deus in campo prospicit ipse suo. 860
 Jure venis, Gradive; locum tua tempora poscunt,
 Signatusque tuo nomine mensis adest.
 Venimus in portum libro cum mense peracto.
 Naviget hinc alia jam mihi linter aqua.

LIBER III.

Bellice, depositis clypeo paullisper et hasta,
 Mars, ades, et nitidas casside solve comas.
 Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetae.
 A te, qui canitur, nomina mensis habet.

Ipse vides manibus peragi fera bella Minervae; 5
 Num minus ingenuis artibus illa vacat?
 Palladis exemplo ponendae tempora sume
 Cupidis; invenies et quod inermis agas.
 Tum quoque inermis eras, quum te Romana sacerdos
 Cepit, ut huic urbi semina digna dares. 10
 Silvia Vestalis--quid enim vetat inde moveri?--
 Sacra lavaturas mane petebat aquas.
 Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
 Ponitur e summa fictilis urna coma.
 Fessa resedit humi, ventosque accepit aperto 15
 Pectore, turbatas restituitque comas.
 Dum sedet, umbrosae salices volucresque canorae?
 Fecerunt somnos, et leve murmur aquae.
 Blanda quies victis furtim subrepat ocellis,
 Et cadit a mento languida facta manus. 20
 Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupitam,
 Et sua divina furta fefellit ope.
 Somnus abit: jacet illa gravis. Jam scilicet intra
 Viscera, Romanae conditor urbis, eras.
 Languida consurgit, nec scit, cur languida surgat, 25
 Et peragit tales arbore nixa sonos:
 Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
 Vidimus! An somno clarius illud erat?
 Ignibus Iliacis aderam, quum lapsa capillis
 Decidit ante sacros lanea vitta focos. 30
 Inde duae pariter--visu mirabile--palmae
 Surgunt. Ex illis altera major erat,
 Et gravibus ramis totum protexerat orbem,
 Contigeratque nova sidera summa coma.
 Ecce meus ferrum patruus molitur in illas! 35
 Terreor admonitu, corque timore micat.
 Martia picus avis gemino pro stipite pugnant
 Et lupa. Tuta per hos utraque palma fuit.
 Dixerat: et plenam non firmis viribus urnam
 Sustulit.--Imperat, dum sua visa refert.-- 40
 Interea crescente Remo, crescente Quirino,
 Coelesti tumidus pondere venter erat.
 Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
 Restabant nitido jam duo signa deo:
 Silvia fit mater. Vestae simulacra feruntur 45
 Virgineas oculis opposuisse manus.
 Ara deae certe tremuit, pariente ministra,
 Et subiit cineres territa flamma suos.
 Haec ubi cognovit contemptor Amulius aequi,
 --Nam raptas fratri victor habebat opes-- 50
 Amne jubet mergi geminos. Scelus unda refugit:
 In sicca pueri destituuntur humo.
 Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
 Et picum expositis saepe tulisse cibos?
 Non ego te, tantae nutrix Larentia gentis, 55
 Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
 Vester honos veniet, quum Larentalia dicam:
 Acceptus Geniis illa December habet.
 Martia ter senos proles adoleverat annos,
 Et suberat flavae jam nova barba comae: 60

Omnibus agricolis armentorumque magistris
 Iliadae fratres jura petita dabant.
 Saepe domum veniunt praedonum sanguine laeti,
 Et redigunt actos in sua rura boves.
 Ut genus audierunt, animos pater editus auget, 65
 Et pudet in paucis nomen habere casis:
 Romuleoque cadit trajectus Amulius ense,
 Regnaque longaevo restituuntur avo.
 Moenia conduntur, quae, quamvis parva fuerunt,
 Non tamen expedit transiluisse Remo. 70
 Jam, modo qua fuerant silvae pecorumque recessus,
 Urbs erat, aeternae quum pater urbis ait:
 Arbiter armorum, de cuius sanguine natus
 Credor, et ut credar, pignora certa dabo,
 A te principium Romano ducimus anno: 75
 Primus de patrio nomine mensis eat.
 Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
 Dicitur haec pietas grata fuisse deo.
 Et tamen ante omnes Martem coluere priores;
 Hoc dederat studiis bellica turba suis; 80
 Pallada Cecropidae, Minoa Creta Dianam,
 Vulcanum tellus Hypsipylea colit:
 Junonem Sparte Pelopeïadesque Mycenae:
 Pinigerum Fauni Maenalis ora caput.
 Mars Latio venerandus erat, quia praesidet armis. 85
 Arma ferae genti remque decusque dabant.
 Quod si forte vacas, peregrinos inspicere fastos:
 Mensis in his etiam nomine Martis erit.
 Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis:
 Sextus apud populos, Hernica terra, tuos. 90
 Inter Aricinos Albanaque tempora constant
 Factaque Telegoni moenia celsa manu.
 Quintum Laurentes, bis quintum Aequicolus asper,
 A tribus hunc primum turba Curensis habet.
 Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis 95
 Convenit: hic genti quartus utrique deus.
 Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
 Sanguinis auctori tempora prima dedit.
 Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas,
 Ille minor geminis mensibus annus erat. 100
 Nondum tradiderat victas victoribus artes
 Graecia, facundum, sed male forte genus.
 Qui bene pugnabat, Romanam noverat artem;
 Mittere qui poterat pila, disertus erat.
 Quis tunc aut Hyadas, aut Pliadas Atlanteas 105
 Senserat, aut geminos esse sub axe polos?
 Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
 Sidoniis, Helicen Graja carina notet?
 Signaque, quae longo frater percenseat anno,
 Ire per haec uno inense sororis equos? 110
 Libera currebant, et inobservata per annum
 Sidera: constabat sed tamen esse deos.
 Non illi coelo labentia signa movebant,
 Sed sua: quae magnum perdere crimen erat.
 Illa quidem feno; sed erat reverentia feno, 115
 Quantam nunc aquilas cernis habere tuas.

Pertica suspensos portabat longa maniplos:
 Unde manipularis nomina miles habet.
 Ergo animi indociles et adhuc ratione carentes
 Mensibus egerunt lustra minora decem. 120
 Annus erat, decimum quum luna repleverat orbem.
 Hic numerus magno tunc in honore fuit;
 Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus:
 Seu quia bis quino femina mense parit:
 Seu quod adusque decem numero crescente venit; 125
 Principium spatii sumitur inde novis.
 Inde pares centum denos secrevit in orbem
 Romulus, Hastatos instituitque decem;
 Et totidem Princeps, totidem Pilius habebat
 Corpora, legitimo quique merebat equo. 130
 Quin etiam paries totidem Titiensibus idem,
 Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
 Assuetos igitur numeros servavit in anno.
 Hoc luget spatio femina maesta virum.
 Neu dubites, primae fuerint quin ante Kalendae 135
 Martis, ad haec animum signa referre potes,
 Laurea Flaminibus, quae toto perstitit anno,
 Tollitur, et frondes sunt in honore novae.
 Janua nunc Regis posita viret arbore Phoebi:
 Ante tuas fit idem, Curia Prisca, fores. 140
 Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
 Cedit ab Iliacis laurea cana focus.
 Adde, quod arcana fieri novus ignis in aede
 Dicitur, et vires flamma resecta capit.
 Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores, 145
 Anna quod hoc coepta est mense Perenna coli.
 Hinc etiam veteres initi memorantur honores
 Ad spatium belli, perfide Poene, tui.
 Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, et inde
 Incipit, a numero nomina quisquis habet. 150
 Primus oliviferis Romam deductus ab arvis
 Pompilius menses sensit abesse duos:
 Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
 Nos putat, Egeria sive monente sua.
 Sed tamen errabant etiam tunc tempora, donec 155
 Caesaris in multis haec quoque cura fuit.
 Non haec ille deus, tantaeque propaginis auctor,
 Credidit officiis esse minora suis,
 Promissumque sibi voluit praenoscere coelum,
 Nec deus ignotas hospes inire domos, 160
 Ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
 Traditur exactis disposuisse notis.
 Is decies senos tercentum et quinque diebus
 Junxit, et e pleno tempora quarta die.
 Hic anni modus est. In lustrum accedere debet, 165
 Quae consummatur partibus, una dies.

Si licet occultus monitus audire deorum
 Vatibus, ut certe fama licere putat,
 Quum sis officiis, Gradive, virilibus aptus,
 Dic mihi, matronae cur tua festa colant. 170
 Sic ego. Sic posita dixit mihi casside Mavors;

Sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
 Nunc primum studiis pacis deus utilis armis
 Advocor, et gressus in nova castra fero.
 Nec piget incepti; juvat hac quoque parte morari, 175
 Hoc solam ne se posse Minerva putet.
 Disce, Latinorum vates operose dierum,
 Quod petis, et memori pectore dicta nota.
 Parva fuit, si prima velis elementa referre,
 Roma: sed in parva spes tamen hujus erat. 180
 Moenia jam stabant, populis angusta futuris,
 Credita sed turbae tunc nimis ampla suae.
 Quae fuerit nostri, si quaeris, regia nati,
 Adspice de canna straminibusque domum.
 In stipula placidi carpebat munera somni, 185
 Et tamen ex illo venit in astro toro.
 Jamque loco majus nomen Romanus habebat,
 Nec conjux illi, nec socer ullus erat.
 Spernebant generos inopes vicinia dives,
 Et male credebar sanguinis auctor ego. 190
 In stabulis habitasse, boves pavisse, nocebat,
 Jugeraque inculti pauca tenere soli.
 Cum pare quaeque suo coeunt volucresque feraeque,
 Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
 Extremis dantur connubia gentibus: at, quae 195
 Romano vellet nubere, nulla fuit.
 Indolui, patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
 Tolle preces, dixi: quod petis, arma dabunt.
 Festa para Conso.--Consus tibi cetera dicet
 Illo facta die, quum sua sacra canes.-- 200
 Intumuere Cures, et quos dolor attigit idem,
 Tum primum generis intulit arma socer.
 Jamque fere raptae matrum quoque nomen habebant,
 Tractaque erant longa bella propinqua mora,
 Conveniunt nuptae dictam Junonis in aedem, 205
 Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
 O pariter raptae,--quoniam hoc commune tenemus--
 Non ultra lente possumus esse piae.
 Stant acies: sed utra dī sint pro parte rogandi,
 Eligite; hinc conjux, hinc pater arma tenent, 210
 Quaerendum, viduae fieri malimus an orbae.
 Consilium vobis forte piumque dabo.
 Consilium dederat: parent, crinemque resolvunt,
 Maestaque funerea corpora veste tegunt.
 Jam stabant acies ferro mortique paratae: 215
 Jam lituus pugnae signa daturus erat:
 Quum raptae veniunt inter patresque virosque,
 Inque sinu natos, pignora cara, ferunt.
 Ut medium campi passis tetigere capillis,
 In terram posito procubuere genu; 220
 Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
 Tendebant ad avos brachia parva suos.
 Qui poterat, clamabat avum tum denique visum,
 Et qui vix poterat, posse coactus erat.
 Tela viris animique cadunt, gladiisque remotis 225
 Dant soceri generis accipiuntque manus;
 Laudatasque tenent natas, scutoque nepotem

Fert avus: hic scuti dulcior usus erat.
 Inde diem, quae prima, meas celebrare Kalendas
 Oeбалides matres non leve munus habent. 230
 An, quia committi strictis mucronibus ausae
 Finierant lacrimis Martia bella suis?
 Vel, quod erat de me feliciter Ilia mater,
 Rite colunt matres sacra diemque meum?
 Quid? quod hiems adoperta gelu nunc denique cedit, 235
 Et pereunt victae sole tepente nives;
 Arboribus redeunt detonsae frigore frondes,
 Vividaque e tenero palmite gemma tumet;
 Quaeque diu latuit, nunc, se qua tollat in auras,
 Fertilis occultas invenit herba vias. 240
 Nunc fecundus ager: pecoris nunc hora creandi:
 Nunc avis in ramo tecta laremque parat.
 Tempora jure colunt Latiae fecunda parentes,
 Quarum militiam votaue partus habet.
 Adde, quod, excubias ubi rex Romanus agebat, 245
 --Qui nunc Esquilias nomina collis habet--
 Illic a nuribus Junoni templa Latinis
 Hac sunt, si memini, publica facta die.
 Quid moror, et variis onero tua pectora causis?
 Eminent ante oculos, quod petis, ecce tuos. 250
 Mater amat nuptas: matrum me turba frequentant.
 Haec nos praecipue tam pia causa decet.
 Ferte deae flores: gaudet florentibus herbis
 Haec dea: de tenero cingite flore caput.
 Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dedisti; 255
 Dicite, Tu voto parturientis ades.
 Si qua tamen gravida est, resoluta crine precetur,
 Ut solvat partus molliter illa suos.

Quis mihi nunc dicet, quare coelestia Martis
 Arma ferant Salii, Mamuriumque canant? 260
 Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianae:
 Nympha, Numae conjux, ad tua facta veni.
 Vallis Aricinae silva praecinctus opaca
 Est lacus antiqua religione sacer.
 Hic latet Hippolytus furiis distractus equorum: 265
 Unde nemus nullis illud initur equis.
 Licia dependent longas velantia sepes,
 Et posita est meritae multa tabella deae.
 Saepe potens voti, frontem redimita coronis,
 Femina lucentes portat ab urbe faces. 270
 Regna tenent fortesque manu, pedibusque fugaces;
 Et perit exemplo postmodo quisque suo.
 Defluit incerto lapidosus murmure rivus:
 Saepe, sed exiguis haustibus, inde bibi.
 Egeria est, quae praebet aquas, dea grata Camenis. 275
 Illa Numae conjux consiliumque fuit.
 Principio nimium promptos ad bella Quirites
 Molliri placuit jure deumque metu.
 Inde datae leges, ne firmior omnia posset,
 Coeptaue sunt pure tradita sacra coli. 280
 Exiitur feritas, armisque potentius aequum est,
 Et cum cive pudet conseruisse manus.

Atque aliquis, modo trux, visa jam vertitur ara,
 Vinaque dat tepidis salsaque farra focis.
 Ecce deum genitor rutilas per nubila flammis 285
 Spargit, et effusis aethera siccat aquis.
 Non alias missi cecidere frequentius ignes.
 Rex pavet, et vulgi pectora terror habet.
 Cui dea, Ne nimium terrere! piabile fulmen
 Est, ait, et saevi flectitur ira Jovis. 290
 Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
 Prodere, Romani numen uterque soli.
 Nec sine vi tradent; adhibeto vincula captis!
 Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.
 Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra, 295
 Quo posses viso dicere, numen inest.
 In medio gramen, muscoque adoperta virenti
 Manabat saxo vena perennis aquae.
 Inde fere soli Faunus Picusque bibebant.
 Huc venit, et Fonti rex Numa mactat ovem, 300
 Plenaque odorati deis ponit pocula Bacchi,
 Cumque suis antro conditus ipse latet.
 Ad solitos veniunt silvestria numina fontes,
 Et relevant multo pectora sicca mero.
 Vina quies sequitur: gelido Numa prodit ab antro, 305
 Vinclaque sopitas addit in arcta manus.
 Somnus ut abscessit, tentando vincula pugnant
 Rumpere: pugnantem fortius illa tenent.
 Tum Numa, Di nemorum, factis ignoscite nostris,
 Si scelus ingenio scitis abesse meo; 310
 Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.
 Sic Numa. Sic quatiens cornua Faunus ait:
 Magna petis, nec quae monitu tibi discere nostro
 Fas sit. Habent fines numina nostra suos.
 Di sumus agrestes, et qui dominemur in altis 315
 Montibus. Arbitrium est in sua tela Jovi.
 Hunc tu non poteris per te deducere coelo:
 At poteris nostra forsitan usus ope.
 Dixerat haec Faunus: par est sententia Pici.
 Deme tamen nobis vincula, Picus ait. 320
 Jupiter huc veniet summa deductus ab arce.
 Nubila promissi Styx mihi testis erit.
 Emissi quid agant laqueis, quae carmina dicant,
 Quaque trahant superis sedibus arte Jovem,
 Scire nefas homini. Nobis concessa canentur, 325
 Quaeque pio dici vatis ab ore licet.
 Eliciunt caelo te, Jupiter; unde minores
 Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
 Constat Aventinae tremuisse cacumina silvae,
 Terraque subsedit pondere pressa Jovis. 330
 Corda micant regis, totoque e pectore sanguis
 Fugit, et hirsutae diriguere comae.
 Ut rediit animus, Da certa piamina, dixit,
 Fulminis, aliorum rexque paterque deum,
 Si tua contigimus manibus donaria puris, 335
 Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.
 Annuit oranti: sed verum ambage remota
 Abdidit, et dubio terruit ore virum.

Caede _caput_, dixit. Cui rex, Parebimus, inquit:
 Caedenda est hortis eruta _cepa_ meis. 340
 Addidit hic, _Hominis_. Summos_, ait ille, _capillos_.
 Postulat hic _animam_. Cui Numa, _Piscis_, ait.
 Risit, et, His, inquit, facito mea tela procures,
 O vir colloquio non abigende deum!
 Sed tibi, protulerit quum totum crastinus orbem 345
 Cynthus, imperii pignora certa dabo.
 Dixit, et ingenti tonitru super aethera motum
 Fertur, adorantem destituitque Numam.
 Ille redit laetus, memoratque Quiritibus acta.
 Tarda venit dictis difficilisque fides. 350
 At certe credemur, ait, si verba sequatur
 Exitus. En, audi crastina, quisquis ades.
 Protulerit terris quum totum Cynthus orbem,
 Jupiter imperii pignora certa dabit.
 Discedunt dubii, promissaque tarda videntur, 355
 Dependetque fides a veniente die.
 Mollis erat tellus rorataque mane pruina;
 Ante sui populus limina regis adest.
 Prodit et in solio medius consedit acerno.
 Innumeri circa stantque silentque viri. 360
 Ortus erat summo tantummodo margine Phoebus:
 Sollicitae mentes speque metuque pavent.
 Constitit, atque caput niveo velatus amictu
 Jam bene dīs notas sustulit ille manus.
 Atque ita, Tempus adest promissi muneris, inquit, 365
 Pollicitam dictis, Jupiter, adde fidem.
 Dum loquitur, totum jam sol evolverat orbem,
 Et gravis aetherio venit ab axe fragor.
 Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit.
 Credite dicenti; mira, sed acta, loquor. 370
 A media coelum regione dehiscere coepit:
 Submisere oculos cum duce turba suo.
 Ecce levi scutum versatum leniter aura
 Decidit. A populo clamor ad astra venit.
 Tollit humo munus caesa prius ille juvenca, 375
 Quae dederat nulli colla premenda jugo;
 Idque _ancile_ vocat, quod ab omni parte recisum est,
 Quaque notes oculis angulus omnis abest.
 Tum, memor imperii sortem consistere in illo,
 Consilium multae calliditatis init. 380
 Plura jubet fieri simili caelata figura,
 Error ut ante oculos insidiantes eat.
 Mamurius, morum fabraene exactior artis,
 Difficile est ulli dicere, clausit opus.
 Cui Numa munificus, Facti pete praemia, dixit: 385
 Si mea nota fides, irrita nulla petes.
 Jam dederat Saliis--a saltu nomina ducunt--
 Armaque, et ad certos verba canenda modos.
 Tum sic Mamurius, Merces mihi gloria detur,
 Nominaque extreme carmine nostra sonent. 390
 Inde sacerdotes operi promissa vetusto
 Praemia persolvunt, Mamuriumque vocant.
 Nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,
 Differ: habent parvae commoda magna morae.

Arma movent pugnam, pugna est aliena maritis. 395
 Condita quum fuerint, aptius omen erit.
 His etiam conjux apicati cincta Dialis
 Lucibus impexas debet habere comas.

Tertia nox emersa suos ubi moverit ignes,
 Conditus e geminis Piscibus alter erit. 400
 Nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille
 Proximus; a vento nomen uterque tenet.

Quum croceis rorare genis Tithonia conjux
 Coeperit, et quintae tempora lucis aget;
 Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes, 405
 Mergetur, visus effugietque tuos.
 At non effugiet Vindemitor. Hoc quoque causam
 Unde trahat sidus, parva docere mora est.
 Ampelon intonsum Satyris Nymphaque creatum
 Fertur in Ismariis Bacchus amasse jugis. 410
 Tradidit huic vitem pendentem ex frondibus ulmi,
 Quae nunc de pueri nomine nomen habet,
 Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
 Decidit: amissum Liber in astra vehit.

Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympian 415
 Phoebus, et alatis aethera carpit equis;
 Quisquis ades, canaeque colis penetralia Vestae,
 Cratera Iliacis turaque pone focus.
 Caesaris innumeris, quem maluit ille mereri, 420
 Accessit titulis Pontificalis honos.
 Ignibus aeternis aeterni numina praesunt
 Caesaris. Imperii pignora juncta vides.
 De veteris Troiae dignissima praeda favilla,
 Qua gravis aeneas tutus ab hoste fuit;
 Ortus ab aenea tangit cognata sacerdos 425
 Numina; cognatum, Vesta, tuere caput.
 Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes.
 Vivite inextincti, flammaque, duxque! precor.
 Una nota est Martis Nonis, sacrata quod illis
 Templata putant lucos Vejovis ante duos. 430
 Romulus ut saxo lucum circumdedit alto,
 Quilibet huc, inquit, confuge, tutus eris.
 O quam de tenui Romanus origine crevit!
 Turba vetus quam non invidiosa fuit!
 Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet, 435
 Disce, quis iste deus, curve vocetur ita.
 Jupiter est juvenis: juveniles adspice vultus.
 Adspice deinde manum, fulmina nulla tenet.
 Fulmina post ausos coelum affectare Gigantas
 Sumpta Jovi: primo tempore inermis erat. 440
 Ignibus Ossa novis, et Pelion altior Ossa
 Arsit, et in solida fixus Olympus humo.
 Stat quoque capra simul: Nymphae pavisse feruntur
 Cretides: infanti lac dedit Jovi.
 Nunc vocor ad nomen. _Vegrandia_ farra colonae, 445
 Quae male creverunt, _vescaque_ parva vocant.
 Vis ea si verbi est, cur non ego _Vejovis_ aedem,

aedem non magni suspicer esse Jovis?
Jamque, ubi caeruleum variabunt sidera coelum,
Suspice; Gorgonei colla videbis equi. 450
Creditor hic caesae grvida cervice Medusae
Sanguine respersis prosiluisse jubis.
Huic supra nubes et subter sidera lapso
Coelum pro terra, pro pede penna fuit.
Jamque indignanti nova frena receperat ore, 455
Quum levis Aonias ungula fodit aquas.
Nunc fruitur coelo, quod pennis ante petebat,
Et nitidus stellis quinque decemque micat.

Protinus adspicies venienti nocte Coronam
Gnosida. Theseo crimine facta dea est. 460
Jam bene perjuro mutarat conjuge Bacchum,
Quae dedit ingrato fila legenda viro.
Sorte tori gaudens, Quid flebam rustica? dixit,
Utiliter nobis perfidus ille fuit.
Interea Liber depexus crinibus Indos 465
Vincit, et Eoo dives ab orbe redit.
Inter captivas facie praestante puellas
Grata nimis Baccho filia regis erat.
Flebat amans conjux, spatiatamque litore curvo
Edidit incultis talia verba comis: 470
En iterum similes, fluctus, audite querelas!
En iterum lacrimas accipe, arena, meas!
Dicebam, meministi, perjure et perfide Theseu!
Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque, nulla viro, clamabo, femina credat. 475
Nomine mutato causa relata mea est.
O utinam mea sors, qua primum coeperat, isset!
Jamque ego praesenti tempore nulla forem!
Quid me desertis perituram, Liber, arenis
Servabas? potui dedoluisse semel. 480
Bacche levis, leviorque tuis, quae tempora cingunt,
Fronibus, in lacrimas cognite Bacche meas,
Ausus es ante oculos adducta pellice nostros
Tam bene compositum sollicitare torum.
Heu! ubi pacta fides? ubi, quae jurare solebas? 485
Me miseram! quoties haec ego verba loquor!
Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas:
Judicio peccas turpius ipse tuo.
Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar!
Ne toties falli digna fuisse puter! 490
Praecipue cupiam celari Thesea, ne te
Consortem culpae gaudeat esse suae.
At, puto, praeposita est fuscae mihi candida pellex.
Eveniat nostris hostibus ille color!
Quid tamen hoc refert? vitio tibi gratior ipso est. 495
Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem praesta, nec praefer amoribus ullam
Conjugis assuetae semper amare virum.
Ceperunt matrem formosi cornua tauri;
Me tua: me laudant, ille pudendus amor. 500
Ne noceat quod amo! neque enim tibi, Bacche, nocebat,
Quod flammis nobis fassus es ipse tuas;

Nec, quod nos uris, mirum facis; ortus in igne
 Diceris, et patria raptus ab igne manu.
 Illa ego sum, cui tu solitus promittere coelum. 505
 Hei mihi, pro coelo qualia dona fero!
 Dixerat: audibat jamdudum verba querentis
 Liber, ut a tergo forte secutus erat.
 Occupat amplexu, lacrimasque per oscula siccatur:
 Et, Pariter coeli summa petamus, ait. 510
 Tu mihi juncta toro mihi juncta vocabula sumes;
 Jam tibi mutatae Libera nomen erit;
 Sintque tuae tecum faciam monumenta coronae,
 Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.
 Dicta facit, gemmasque novem transformat in ignes. 515
 Aurea per stellas nunc micat illa novem.

Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
 Purpureum rapido qui vehit axe diem;
 Altera gramineo spectabis Equiria campo,
 Quem Tiberis curvis in latus urget aquis. 520
 Qui tamen ejecta si forte tenebitur unda,
 Coelius accipiat pulverulentus equos.

Idibus est Annae festum geniale Perennse,
 Haud procul a ripis, advena Tibri, tuis.
 Plebs venit, ac virides passim disjecta per herbas 525
 Potat, et accumbit cum pare quisque sua.
 Sub Jove pars durat: pauci tentoria ponunt:
 Sunt, quibus e ramis frondea facta casa est:
 Pars ibi pro rigidis calamos statuere columnis,
 Desuper extentas imposuere togas. 530
 Sole tamen vinoque calent, annosque precantur,
 Quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.
 Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos:
 Quae sit per calices facta Sibylla suos.
 Illic et cantant, quiquid didicere theatris, 535
 Et jactant faciles ad sua verba manus:
 Et ducunt posito duras cratera choreas,
 Cultaque diffusis saltat amica comis.
 Quum redeunt, titubant, et sunt spectacula vulgo,
 Et fortunatos obvia turba vocat. 540
 Occurri nuper. Visa est mihi digna relatu
 Pompa: senem potum pota trahebat anus.
 Quae tamen haec Dea sit,--quoniam rumoribus errat--
 Fabula proposito nulla tacenda meo.
 Arserat Aeneae Dido miserabilis igne: 545
 Arserat exstructis in sua fata rogis:
 Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
 Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
 Praebuit aeneas et causam mortis et ense:
 Ipsa sua Dido concidit usa manu. 550
 Protinus invadunt Numidae sine vindice regnum,
 Et potitur capta Maurus larva domo;
 Seque memor spretum, Thalamis tamen, inquit, Elissae
 En ego, quem toties reppulit illa, fruor!
 Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error, ut olim 555
 Amisso dubiae rege vagantur apes.

Tertia nudandas acceperat area messes,
Inque cavos ierant tertia musta lacus;
Pellitur Anna domo, lacrimansque sororia linquit
Moenia: germanae justa dat ante suae. 560
Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillae,
Vertice libatas accipiuntque comas;
Terque, Vale, dixit: cineres ter ad ora relatos
Pressit, et est illis visa subesse soror.
Nacta ratem comitemque fugae pede labitur sequo, 565
Moenia respiciens, dulce sororis opus.
Fertilis est Melite sterili vicina Cosyrae
Insula, quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit hospitio regis confisa vetusto;
Hospes opum dives rex ibi Battus erat. 570
Qui postquam didicit casus utriusque sororis,
Haec, inquit, tellus quantulacumque tua est.
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus,
Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
Signa recensuerat his sol sua: tertius ibat 575
Annus, et exsulibus terra petenda nova est.
Fratr adest belloque petit, rex arma perosus,
Nos sumus imbelles, tu fuge sospes, ait.
Jussa fugit, ventoque ratem committit et undis.
Asperior quovis aequore frater erat. 580
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
Parvus ager: Cameren incola turba vocat.
Illuc cursus erat; nec longius abfuit inde,
Quam quantum novies mittere funda potest.
Vela cadunt primo, et dubia librantur ab aura. 585
Findite remigio, navita dixit, aquas.
Dumque parant torto subducere carbasa lino,
Percutitur rapido puppis adunca Noto,
Inque patens aequor, frustra pugnante magistro,
Fertur, et ex oculis visa refugit humus. 590
Assiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento, nec jam moderator habenis
Utitur, at votis is quoque poscit opem.
Jactatur tumidas exsul Phoenissa per undas, 595
Humidaque opposita lumina veste tegit.
Tum primum Dido felix est dicta sorori,
Et quaecumque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
Puppis, et expositis omnibus hausta perit. 600
Jam pius aeneas regno nataque Latini
Auctus erat, populos miscueratque duos.
Litore dotali solo comitatus Achate
Secretum nudo dum pede carpit iter,
Adspicit errantem, nec credere sustinet Annam 605
Esse. Quid in Latios illa veniret agros?
Dum secum aeneas, _Anna_ est! exclamat Achates.
Ad nomen vultus sustulit illa suos.
Quo fugiat? quid agat? quos terrae quaerat hiatus?
Ante oculos miserae fata sororis erant. 610
Sensit et alloquitur trepidam Cythereius heros:
Flet tamen admonitu mortis, Elissa, tuae.

Anna, per hanc juro, quam quondam audire solebas
 Tellurem fato prosperiore dari;
 Perque deos comites, hac nuper sede locatos, 615
 Saepe meas illos increpuisse moras.
 Nec timui de morte tamen: metus abfuit iste.
 Hei mihi! credibili fortior illa fuit.
 Ne refer. Adspexi non illo pectore digna
 Vulnera, Tartareas ausus adire domos. 620
 At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
 Sive deus, regni commoda carpe mei.
 Multa tibi memores, nil non debemus Elissae.
 Nomine grata tuo, grata sororis, eris.
 Talia dicenti--neque enim spes altera restat-- 625
 Credidit, errores exposuitque suos.
 Utque domum intravit Tyrios induta paratus,
 Incipit Aeneas:--cetera turba silet--
 Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia conjux,
 Est mihi: consumpsi naufragus hujus opes. 630
 Orta Tyro regnum Libyca possedit in ora:
 Quam precor ut carae more sororis ames.
 Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
 Mente premit tacita, dissimulatque fremens;
 Dona que quum videat praeter sua lumina ferri 635
 Multa palam, mitti clam quoque multa putat.
 Non tamen exactum, quid agat. Furioliter odit,
 Et parat insidias, et cupit ulta mori.
 Nox erat: ante torum visa est adstare sororis
 Squalenti Dido sanguinolenta coma, 640
 Et, Fuge, ne dubita, maestum fuge, dicere, tectum,
 Sub verbum querulas impulit aura fores.
 Exsilit, et velox humili super arva fenestra
 Se jacit;--audacem fecerat ipse timor--
 Quaque metu rapitur tunica velata recincta, 645
 Currit, ut auditis territa dama lupis.
 Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
 Credidit, et stagnis occuluisse suis.
 Sidonis interea magno clamore per agros
 Quaeritur. Apparent signa notaeque pedum. 650
 Ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.
 Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
 Ipsa loqui visa est, _Placidi sum Nympha Numici:
 Amne perenne latens Anna Perenna vocor_.
 Protinus erratis laeti vescuntur in agris, 655
 Et celebrant largo seque diemque mero.
 Sunt, quibus haec Luna est, quia mensibus impleat annum:
 Pars Themis, Inachiam pars putat esse bovem.
 Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant,
 Teque Jovi primes, Anna, dedisse cibos. 660
 Haec quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
 Fama, nec a vera dissidet illa fide.
 Plebs vetus, et nullis etiam tunc tuta Tribunis,
 Fugit, et in sacri vertice mentis abit.
 Jam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos 665
 Victus et humanis usibus apta Ceres.
 Orta suburbanis quaedam fuit Anna Bovillis
 Pauper, sed multae sedulitatis, anus.

Illa levi mitra canos redimita capillos
 Fingebat tremula rustica liba manu. 670
 Atque ita per populum fumantia mane solebat
 Dividere. Haec populo copia grata fuit.
 Pace domi facta signum posuere Perennae,
 Quod sibi defectis illa tulisset opem.
 Nunc mihi, cur cantent, superest, obscena puellae, 675
 Dicere: nam coeunt certaue probra canunt.
 Nuper erat dea facta; venit Gradivus ad Annam,
 Et cum seducta talia verba facit:
 Mense meo coleris: junxi mea tempora tecum:
 Pendet ab officio spes mihi magna tuo. 680
 Armifer armiferae correptus amore Minervae
 Uror, et hoc longo tempore vulnus alo.
 Effice, di studio similes coeamus in unum.
 Conveniunt partes hae tibi, comis anus.
 Dixerat: illa deum promisso ludit inani, 685
 Et stultam dubia spem trahit usque mora.
 Saepius instanti, Mandata peregrimus, inquit:
 Evicta est precibus: vix dedit illa manus.
 Gaudet amans thalamosque parat. Deducitur illuc
 Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos. 690
 Oscula sumpturus subito Mars adspicit Annam;
 Nunc pudor elusum, nunc subit ira, deum.
 Ridet amatorem carae nova diva Minervae;
 Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
 Inde joci veteres obscenaue dicta canuntur, 695
 Et juvat hanc magno verba dedisse deo.
 Praeteriturus eram gladios in principe fixos,
 Quum sic a castis Vesta locuta focus:
 Ne dubita meminisse: meus fuit ille sacerdos.
 Sacrilegae telis me petiere manus. 700
 Ipsa virum rapui, simulacraue nuda reliqui;
 Quae cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.
 Ille quidem coelo positus Jovis atria vidit,
 Et tenet in magno templa dicata foro.
 At quicumque nefas ausi, prohibente deorum 705
 Numine, polluerant Pontificale caput,
 Morte jacent merita. Testes estote Philippi,
 Et quorum sparsis ossibus albet humus.
 Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
 Caesaris, ulcisci justa per arma patrem. 710

 Postera quum teneras Aurora refecerit herbas,
 Scorprios a prima parte videndus erit.

 Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
 Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
 Nec referam Semelen; ad quam nisi fulmina secum 715
 Jupiter afferret, parvus inermis erat:
 Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
 Expletum patrio corpore matris onus.
 Sithonas et Scythicos longum est narrare triumphos,
 Et domitas gentes, turifer Inde, tuas. 720
 Tu quoque Thebanae mala praeda tacebere matris,
 Inque tuum furiis acte, Lycurge, genu.

Ecce libet subitos pisces Tyrrhenaque monstra
 Dicere; sed non est carminis hujus opus.
 Carminis hujus opus, causas expromere, quare 725
 Vilis anus populos ad sua liba vocet.
 Ante tuos ortus arae sine honore fuerunt,
 Liber, et in gelidis herba reperta focis.
 Te memorant, Gange totoque Oriente subacto,
 Primitias magno seposuisse Jovi. 730
 Cinnama tu primus captivaque tura dedisti,
 Deque triumphato viscera tosta bove.
 Nomine ab auctoris ducunt Libamina nomen,
 Libaque, quod sacris pars datur inde focis.
 Liba deo fiunt, succis quia dulcibus ille 735
 Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.
 Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro:
 --Non habet ingratos fabula nostra jocos--
 Jamque erat ad Rhodopen Pangaeaque florida ventum:
 aeriferae comitum concrepuere manus. 740
 Ecce novae coeunt volucres tinnitibus actae,
 Quaque movent sonitus aera sequuntur apes.
 Colligit errantes, et in arbore claudit inani
 Liber: et inventi praemia mellis habet.
 Ut Satyri levisque senex tetigere saporem, 745
 Quaerebant flavos per nemus omne favos,
 Audit in exesa stridorem examinis ulmo,
 Adspicit et ceras dissimulatque senex;
 Utque piger pandi tergo residebat aselli,
 Applicat hunc ulmo corticibusque cavis. 750
 Constitit ipse super ramoso stipite nixus,
 Atque avide trunco condita mella petit.
 Millia crabronum coeunt, et vertice nudo
 Spicula defigunt, oraque summa notant.
 Ille cadit praeceps, et calce feritur aselli, 755
 Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
 Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
 Rident. Percusso claudicat ille genu.
 Ridet et ipse deus, limumque inducere monstrat.
 Hic paret monitis et linit ora luto. 760
 Melle pater fruitur, liboque infusa calenti
 Jure repertori candida mella damus.
 Femina cur praestet, non est rationis opertae.
 Femineros thyrso concitat ille chores.
 Cur anus hoc faciat, quaeris. Vinosior aetas 765
 Haec est, et gravidae munera vitis amans.
 Cur hedera cincta est; Hedera est gratissima Baccho.
 Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
 Nysiades Nymphae, puerum quaerente noverca,
 Hanc frondem cunis opposuere novis. 770
 Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
 Lucifero pueris, candide Bacche, tuo;
 Sive, quod ipse puer semper juvenisque videris,
 Et media est aetas inter utrumque tibi:
 Seu, quia tu pater es, patres sua pignora natos 775
 Commendant curae numinibusque tuis;
 Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
 Sumitur, et vitae liberioris iter;

An quia, quum prisci colerent studiosius agros,
 Et patrio faceret rure senator opus, 780
 Et caperet fasces a curvo consul aratro,
 Nec crimen duras esset habere manus,
 Rusticus ad ludos populus veniebat in urbem:
 Sed dīs, non studiis ille dabatur honos.
 Luce sua ludos uvae commentor habebat: 785
 Quos cum taedifera nunc habet ipse dea.
 Ergo, ut tironem celebrare frequentia posset,
 Visa dies dandae non aliena togae.
 Mite, Pater, caput huc placataque cornua vertas,
 Et des ingenio vela secunda meo! 790
 Itur ad Argeos--qui sint, sua pagina dicet--
 Hac, si commemini, praeteritaque die.
 Stella Lycaoniam vergit proclinis ad Arcton
 Miluus. Haec illa nocte videnda venit.
 Quid dederit volucris, si vis cognoscere, coelum: 795
 Saturnus regnis ab Jove pulsus erat.
 Concitat iratus validos Titanas in arma,
 Quaeque fuit fatis debita, poscit opem.
 Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
 Parte sui serpens posteriore fuit. 800
 Hunc triplici muro lucis incluserat atris
 Parcarum monitu Styx violenta trium.
 Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
 Sors erat, aeternos vincere posse deos.
 Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi: 805
 Et jam jam flammis exta daturus erat.
 Jupiter alitibus rapere imperat. Attulit illi
 Miluus, et meritis venit in astra suis.

Una dies media est, et fiunt sacra Minervae,
 Nomina quae a junctis quinque diebus habent. 810
 Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro.
 Causa, quod est illa nata Minerva die.
 Altera tresque super strata celebrantur arena.
 Ensibus exsertis bellica laeta dea est.
 Pallada nunc pueri teneraeque ornate puellae. 815
 Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
 Pallade placata, lanam mollite, puellae:
 Discite jam plenas exonerare colos.
 Illa etiam stantes radio percurrere telas
 Erudit, et rarum pectine denset opus. 820
 Hanc cole, qui maculas laesis de vestibis aufers:
 Hanc cole velleribus quisquis ahena paras.
 Nec quisquam invita faciet bene vincula plantae
 Pallade, sit Tychio doctior ille licet;
 Et licet antiquo manibus collatus Epeo 825
 Sit prior, irata Pallade mancus erit.
 Vos quoque, Phoebea morbos qui pellitis arte,
 Munera de vestris pauca referte deae.
 Nec vos, turba fere censu fraudata, magistri
 Spernite; discipulos attrahet illa novos. 830
 Quique moves caelum, tabulamque coloribus uris,
 Quique facis docta mollia saxa manu.
 Mille dea est operum: certe dea carminis illa est.

Si mereor, studiis adsit amica meis.
 Coelius ex alto qua mons descendit in aequum, 835
 Hic ubi non plana est, sed prope plana via est:
 Parva licet videas Captae delubra Minervae,
 Quae dea natali coepit habere suo.
 Nominis in dubio causa est. _Capitale_ vocamus
 Ingenium sollers: ingeniosa dea est. 840
 An, quia de capitis fertur sine matre paterni
 Vertice cum clypeo prosiluisse suo?
 An, quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
 Venit? et hoc ipsum littera prisca docet.
 An, quod habet legem, capitis quae pendere poenas 845
 Ex illo jubeat furta reperta loco?
 A quacumque trahis ratione vocabula, Pallas,
 Pro ducibus nostris aegida semper habe.
 Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
 Admonet, et forti sacrificare deae. 850
 Nunc potes ad solem sublato dicere vultu:
 Hic here Phrixiae vellera pressit ovis.
 Seminibus tostis sceleratae fraude novercae
 Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
 Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet, 855
 Quam sterili terrae Delphicus edat opem.
 Hic quoque corruptus cum semine nuntiat Helles
 Et juvenis Phrixi funera sorte peti.
 Usque recusantem cives, et tempus, et Ino
 Compulerant regem jussa nefanda pati; 860
 Et soror, et Phrixus velati tempora vittis
 Stant simul ante aras junctaque fata gemunt.
 Adspicit hos, ut forte pependerit aethere mater,
 Et ferit attonita pectora nuda manu:
 Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem 865
 Desilit, et natos eripit inde suos;
 Utque fugam capiant, aries nitidissimus auro
 Traditur. Ille vehit per freta longa duos.
 Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
 Femina, quum de se nomina fecit aquae. 870
 Paene simul periit, dum vult succurrere lapsae,
 Frater, et extentas porrigit usque manus.
 Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
 Caeruleo junctam nescius esse deo.
 Litoribus tactis aries fit sidus: at hujus 875
 Pervenit in Colchas aurea lana domos.

Tres ubi Luciferos veniens praemiserit Eos,
 Tempora nocturnis aequa diurna feres.

Inde quater pastor saturos ubi clauserit hoedos,
 Canuerint herbae rore recente quater; 880
 Janus adorandus, cumque hoc Concordia mitis,
 Et Romana Salus, ara que Pacis erit.
 Luna regit menses. Hujus quoque tempora mensis
 Finit Aventino Luna colenda jugo.

LIBER IV.

Alma, fave, dixi, geminorum mater Amorum.
 Ad vatem vultus rettulit illa suos.
 Quid tibi, ait, mecum? certe majora canebas.
 Num vetus in molli pectore vulnus habes?
 Scis dea, respondi, de vulnere.--Risit, et aether 5
 Protinus ex illa parte serenus erat.--
 Saucius, an sanus, numquid tua signa reliqui?
 Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
 Quae decuit, primis sine crimine lusimus annis:
 Nunc teritur nostris area major equis. 10
 Tempora cum causis annalibus eruta priscis,
 Lapsaque sub terras orta que signa cano.
 Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem;
 Et vatem, et mensem scis, Venus esse tuos.
 Mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto 15
 Contigit, et, Coeptum perfice, dixit, opus.
 Sensimus, et subito causae patuere dierum.
 Dum licet, et spirant flamina, navis eat.
 Si qua tamen pars te de fastis tangere debet,
 Caesar, in Aprili, quo tenearis, habes. 20
 Hic ad te magna descendit imagine mensis,
 Et fit adoptiva nobilitate tuus.
 Hoc pater Iliades, quum longum scriberet annum,
 Vidit, et auctores rettulit ipse suos.
 Utque fero Marti primam dedit ordine sortem, 25
 Quod sibi nascenti proxima causa fuit;
 Sic Venerem gradibus multis in gente repertam
 Alterius voluit mensis habere locum;
 Principiumque sui generis revolutaque quaerens
 Saecula, cognatos venit ad usque deos. 30
 Dardanon Electra nesciret Atlantide cretum?
 Scilicet Electran concubuisse Jovi?
 Hujus Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
 Assaracon creat hic, Assaracusque Capyn.
 Proximus Anchisen, cum quo commune parentis 35
 Non dedignata est nomen habere Venus,
 Hinc satus aeneas, pietas spectata per ignes,
 Sacra, patremque humeris altera sacra, tulit.
 Venimus ad felix aliquando nomen Iuli,
 Unde domus Teucros Julia tangit avos. 40
 Postumus huic, qui, quod silvis fuit ortus in altis,
 Silvius in Latia gente vocatus erat;
 Isque, Latine, tibi pater est: subit Alba Latinum:
 Proximus est titulis Epytos, Alba, tuis,
 Ille dedit Capyi recidiva vocabula Troiae, 45
 Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
 Quumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,

Dicitur in Tuscae gurgite mersus aquae.
 Jam tamen Agrippam genitum, Remulumque nepotem
 Viderat; in Remulum fulmina missa ferunt. 50
 Venit Aventinus post hos, locus unde vocatus,
 Mons quoque. Post illum tradita Procae.
 Quem sequitur diri Numitor germanus Amuli.
 Ilia cum Lauso de Numitore sati.
 Ense cadit patrum Lausus: placet Ilia Marti; 55
 Teque parit, gemino juncte Quirine Remo.
 Ille suos semper Venerem Martemque parentes
 Dixit, et emeruit vocis habere fidem.
 Neve secuturi possent nescire nepotes,
 Tempora dis generis continuata dedit. 60
 Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
 Auguror: a spumis est dea dicta maris.
 Nec tibi sit mirum Graio rem nomine dici:
 Itala nam tellus Graecia major erat.
 Venerat Evander plena cum classe suorum: 65
 Venerat Alcides, Graius uterque genus.
 Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
 Claviger, et tanto est Albula pota deo.
 Dux quoque Neritius. Testes Laestrygones exstant:
 Et quod adhuc Circes nomina litus habet. 70
 Et jam Telegoni, jam moenia Tiburis udi
 Stabant, Argolicae quod posuere manus.
 Venerat Atridae fati agitata Halesus,
 A quo se dictam terra Falisca putat.
 Adjice Trojanae suasorem Antenora pacis, 75
 Et generum Oeniden, Appule Daune, tuum.
 Serus ab Iliacis, et post Antenora, flammis
 Attulit aeneas in loca nostra deos.
 Hujus erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida:
 A quo Sulmonis moenia nomen habent, 80
 Sulmonis gelidi, patriae, Germanice, nostrae.
 Me miserum! Scythico quam procul illa solo est!
 Ergo ego tam longe?--sed supprime, Musa, querelas;
 Non tibi sunt maesta sacra canenda lyra.
 Quo non livor abit? Sunt qui tibi mensis honorem 85
 Eripuisse velint, invidiantque, Venus.
 Nam, quia ver aperit tunc omnia, densaque cedit
 Frigoris asperitas, fetaque terra patet;
 Aprilem memorant ab aperto tempore dictum,
 Quem Venus injecta vindicat alma manu. 90
 Illa quidem totum dignissima temperat orbem:
 Illa tenet nullo regna minora deo:
 Juraque dat coelo, terrae, natalibus undis,
 Perque suos initus continet omne genus.
 Illa deos omnes--longum est narrare--creavit: 95
 Illa satis causas arboribusque dedit:
 Illa rudes animos hominum contraxit in unum,
 Et docuit jungi cum pare quemque sua.
 Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
 Nec coeunt pecudes, si levis absit amor. 100
 Cum mare trux aries cornu decertat: at idem
 Frontem dilectae laedere parcat ovis.
 Deposita taurus sequitur feritate juvencam,

Quem toti saltus, quem nemus omne tremat.
 Vis eadem, lato quodcumque sub sequore vivit, 105
 Servat, et innumeris piscibus implet aquas.
 Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
 Venerunt cultus mundaque cura sui.
 Primus amans carmen vigilatum nocte negata
 Dicitur ad clausas concinuisse fores; 110
 Eloquiumque fuit duram exorare puellam:
 Proque sua causa quisque disertus erat.
 Mille per hanc artes motae, studioque placendi,
 Quae latuere prius, multa reperta ferunt.
 Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi 115
 Audeat? a nobis sit procul iste furor.
 Quid? quod ubique potens, templisque frequentibus aucta,
 Urbe tamen nostra jus dea majus habet?
 Pro Troja, Romane, tua Venus arma ferebat;
 Quum genuit teneram cuspide laesa manum, 120
 Coelestesque duas Trojano iudice vicit;
 --Ah! nolim victas hoc meminisse deas!--
 Assaracique nurus dicta est, ut scilicet olim
 Magnus luleos Caesar haberet avos.
 Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum. 125
 Vere nitent terrae: vere remissus ager.
 Nunc herbae rupta tellure cacumina tollunt;
 Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
 Et formosa Venus formoso tempore digna est,
 Utque solet, Marti continuata suo. 130
 Vere monet curvas materna per aequora puppes
 Ire, nec hibernas jam timuisse minas.
 Rite deam Latiae colitis matresque nurusque;
 Et vos, quis vittae longaque vestis abest.
 Aurea marmoreo redimicula solvite collo: 135
 Demite divitias: tota lavanda dea est.
 Aurea siccato redimicula reddite collo:
 Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
 Vos quoque sub viridi myrto jubet illa lavari;
 Causaque, cur jubeat,--discite--certa subest. 140
 Litore siccabat rorantes nuda capillos:
 Viderunt Satyri, turba proterva, deam.
 Sensit, et opposita textit sua corpora myrto.
 Tuta fuit factis: vosque referre jubet.
 Discite nunc, quare Fortunae tura Virili 145
 Detis eo, calida qui locus humet aqua.
 Aspicit ille locus posito velamine cunctas,
 Et vitium nudi corporis omne patet.
 Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna Virilis
 Praestat, et hoc parvo ture rogata facit. 150
 Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver
 Sumere, et expressis mella liquata favis.
 Quum primum cupido Venus est deducta marito,
 Hoc bibit; ex illo tempore nupta fuit.
 Supplicibus verbis illam placate: sub illa 155
 Et forma, et mores, et bona fama manet.
 Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:
 Cumaeam, veteres, consulistis anum.
 Templa jubet Veneri fieri: quibus ordine factis,

Inde Venus verso nomina corde tenet. 160
 Semper ad Aeneadas placido, pulcherrima, vultu
 Respice, totque tuas, diva, tuere nurus.
 Dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
 Scorprios in virides praecipitatur aquas.
 Nox ubi transient, coelumque rubescere primo 165
 Coeperit, et tactae rore querentur aves,
 Semustamque facem vigilata nocte viator
 Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus:
 Pliades incipiunt humeros relevare paternos,
 Quae septem dici, sex tamen esse solent; 170
 Seu, quod in araplexum sex hinc venere deorum:
 Nam Steropen Marti concubuisse ferunt:
 Neptuno Halcyonen, et te, formosa Celaeno:
 Maian, et Electran, Taygetenque Jovi:
 Septima mortali Merope tibi, Sisyphē, nupsit: 175
 Poenitet, et facti sola pudore latet;
 Sive, quod Electra Trojae; spectare ruinas
 Non tulit, ante oculos opposuitque manum.

Ter sine perpetuo coelum versetur in axe;
 Ter jungat Titan, terque resolvat equos; 180
 Protinus inflexo Berecyntia tibia cornu
 Flabit, et Idaeae festa Parentis erunt.
 Ibunt semimares et inania tympana tudent,
 Aeraque tinnitus sere repulsa dabunt.
 Ipsa sedens molli comitum cervice feretur 185
 Urbis per medias exululata vias.
 Scena sonat, ludique vocant. Spectate, Quirites!
 Et fora Marte suo litigiosa vacent.
 Quaerere multa libet: sed me sonus aeris acuti
 Terret, et horrendo lotos adunca sono. 190
 Da, dea, quas sciter, doctas, Cybeleia, neptes.
 Audit, et has curae jussit adesse meae.
 Pandite mandati memores, Heliconis alumnae,
 Gaudeat assiduo cur dea Magna sono.
 Sic ego. Sic Erato:--mensis Cythereius illi 195
 Cessit, quod teneri nomen Amoris habet.--
 Reddita Saturno sors haec erat: Optime regum.
 A nato sceptris excutiere tuis.
 Ille suam metuens, ut quaeque erat edita, prolem
 Devorat, immersam visceribusque tenet. 200
 Saepe Rhea questa est toties fecunda, nec umquam
 Mater, et indoluit fertilitate sua.
 Jupiter ortus erat.--Pro magno teste vetustas
 Creditur; acceptam parce movere fidem.--
 Veste latens saxum coelesti gutture sedit. 205
 Sic genitor fati decipiendus erat.
 Ardua jam dudum resonat tinnitibus Ide,
 Tutus ut infanti vagiat ore puer.
 Pars clypeos rudibus, galeas pars tundit inanes:
 Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus. 210
 Res latuit patrem: priscique imitamina facti
 aera deae comites raucaque terga movent.
 Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
 Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.

Desierat: coepi: Cur huic genus acre leonum 215
 Praebeat insolitas ad juga curva jubas?
 Desieram: coepit: Feritas mollita per illam
 Creditor. Id curru testificata suo est.
 At cur turrita caput est ornata corona?
 An primis turres urbibus illa dedit? 220
 Annuit. Unde venit, dixi, sua membra secandi
 Impetus? Ut tacui, Pieris orsa loqui:
 Phryx puer in silvis facie spectabilis Attis
 Turrigeram casto vinxit amore deam.
 Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri: 225
 Et dixit, _Semper fac puer esse velis_.
 Ille fidem jussis dedit; et, _Si mentiar_, inquit,
 Ultima, qua fallam, sit Venus illa mihi.
 Fallit, et in Nympha Sagaritide desinit esse,
 Quod fuit. Hinc poenas exigit ira deae. 230
 Naïda vulneribus succidit in arbore factis.
 Illa perit. Fatum Naïdos arbor erat.
 Hic furit: et credens thalami procumbere tectum,
 Effugit et cursu Dindyma summa petit.
 Et modo, _Tolle faces! Remove_, modo, _verbera!_ clamat. 235
 Saepe Palaestinas jurat adesse deas.
 Ille etiam saxo corpus laniavit acuto,
 Longaque in immundo pulvere tracta coma est;
 Voxque fuit, Merui: meritas do sanguine poenas:
 Ah pereant partes, quae nocuere mihi! 240
 Ah pereant! dicebat adhuc: onus inguinis aufert;
 Nullaque sunt subito signa relicta viri.
 Venit in exemplum furor hic, mollesque ministri
 Caedunt jactatis vilia membra comis.
 Talibus Aoniae facunda voce Camenae; 245
 Reddita quaesiti causa furoris erat.
 Hoc quoque, dux operis, moneas, precor, unde petita
 Venerit, an nostra semper in urbe fuit?
 Dindymon, et Cybelen, et amoenam fontibus Iden
 Semper, et Iliacas Mater amavit opes. 250
 Quum Trojam. aeneas Italos portaret in agros,
 Est dea sacriferas paene secuta rates.
 Sed nondum fatis Latio sua numina posci
 Senserat, assuetis substiteratque locis.
 Post, ut Roma potens opibus jam saecula quinque 255
 Vidit, et edomito sustulit orbe caput;
 Carminis Euboici fatalia verba sacerdos
 Inspicit. Inspectum tale fuisse ferunt:
 _Mater abest; Matrem jubeo, Romane, requiras.
 Quum veniet, casta est accipienda manu_. 260
 Obscurae sortis Patres ambagibus errant,
 Quaeve parens absit, quove petenda loco.
 Consultitur Paeon, _Divûm_ que _arcessite Matrem_,
 Inquit, _et Idaeo est invenienda jugo_.
 Mittuntur proceres. Phrygiae tum sceptrata tenebat 265
 Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.
 Mira canam: longo tremuit cum murmure tellus,
 Et sic est adytis diva locuta suis:
 Ipsa peti volui. Ne sit mora: mittevolentem.
 Dignus Roma locus, quo deus omnis eat_. 270

Ille soni terrore pavens, Proficiscere, dixit;
 Nostra eris: in Phrygios Roma refertur avos.
 Protinus innumerae caedunt pineta secures
 Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat. 275
 Mille manus coeunt: et picta coloribus ustis
 Coelestum Matrem concava puppis habet.
 Illa sui per aquas fertur tutissima nati,
 Longaque Phrixeae stagna sororis adit,
 Rhoeteumque rapax, Sigeaque litora transit,
 Et Tenedum, et veteres Eëtionis opes. 280
 Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta,
 Quaque Carysteis frangitur unda vadis.
 Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
 Icarus, et vastae nomina fecit aquae.
 Tum laeva Creten, dextra Pelopeïdas undas 285
 Deserit, et Veneri sacra Cythera petit.
 Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingere ferrum
 Brontes, et Steropes, Acmonidesque solent:
 aequoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
 Prospicit a remis, Ausoniamque tenet. 290
 Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
 Dividit, et campo liberiore natat:
 Omnis eques, mixtaque gravis cum plebe senatus
 Obvius ad Tusci fluminis ora venit;
 Procedunt pariter matres, nataeque, nurusque. 295
 Quaeque colunt sanctos virginitate focos.
 Sedula fune viri contento brachia lassant.
 Vix subit adversas hospita navis aquas,
 Sicca diu tellus fuerat: sitis usserat herbas:
 Sedit limoso pressa carina vado. 300
 Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat,
 Adjuvat et fortes voce sonante manus.
 Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
 Attoniti monstro stantque paventque viri.
 Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto: 305
 Nec facies impar nobilitate fuit.
 Casta quidem, sed non et credita. Rumor iniquus
 Laeserat, et falsi criminis acta rea est.
 Cultus et ornatis varie prodisse capillis
 Obfuit, ad rigidos promptaque lingua senes. 310
 Conscia mens recti famae mendacia risit:
 Sed nos in vitium credula turba sumus.
 Haec ubi castarum processit ab agmine matrum,
 Et manibus puram fluminis hausit aquam,
 Ter caput irrorat, ter tollit in aethera palmas; 315
 --Quicumque adspiciunt, mente carere putant.--
 Submissoque genu vultus in imagine divae
 Figit, et hos edit crine jacente sonos:
 Supplicis, alma, tuae, genitrix fecunda deorum,
 Accipe sub certa conditione preces. 320
 Casta negor. Si tu damnas, meruisse fatebor;
 Morte luam poenas iudice victa dea.
 Sed, si crimen abest, tu nostrae pignora vitae
 Re dabis, et castas casta sequere manus.
 Dixit, et exiguo funem conamine traxit. 325
 Mira, sed et scena testificata loquar.

Mota dea est, sequiturque ducem, laudatque sequendo.
 Index laetitiae fertur in astra sonus.
 Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
 Ostia dixerunt, unde sinister abit. 330
 Nox aderat: querno religant a stipite funem,
 Dantque levi somno corpora functa cibo.
 Lux aderat: querno solvunt a stipite funem;
 Ante tamen posito tura dedere foco:
 Ante coronatam puppim sine labe juvencam 335
 Mactarunt operum conjugiique rudem.
 Est locus, in Tiberin qua lubricus influit Almo,
 Et nomen magno perdit ab amne minor.
 Illic purpurea canus cum veste sacerdos
 Almonis dominam sacraque lavit aquis. 340
 Exululant comites, furiosaque tibia flatur,
 Et feriunt molles taurea terga manus.
 Claudia praecedit, laeto celeberrima vultu;
 Credita vix tandem teste pudica dea.
 Ipsa sedens plastro porta est invecta Capena: 345
 Sparguntur junctae flore recente boves.
 Nasica accepit. Templi non perstitit auctor;
 Augustus nunc est; ante Metellus erat.
 Substitit hic Erato. Mora fit, si cetera quaeram.
 Dic, inquam, parva cur stipe quaerat opes? 350
 Contulit aes populus, de quo delubra Metellus
 Fecit, ait; dandae mos stipis inde manet.
 Cur vicibus factis ineant convivia, quaero,
 Tum magis, indictas concelebrentque dapes.
 Quod bene mutarit sedem Berecyntia, dixit, 355
 Captant mutatis sedibus omen idem.
 Institeram, quare primi Megalesia ludi
 Urbe forent nostra, quum dea,--sensit enim--
 Illa deos, inquit, peperit. Cessere parenti,
 Principiumque dati Mater honoris habet. 360
 Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus,
 Quum tanto Phrygia Gallica distet humus?
 Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celaenas,
 Amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
 Qui bibit inde, furit. Procul hinc discedite, quis est 365
 Cura bonae mentis. Qui bibit inde, furit.
 Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum
 In dominae mensis? an sua causa subest?
 Lacte mero veteres usi memorantur et herbis,
 Sponte sua si quas terra ferebat, ait. 370
 Candidus elisae miscetur caseus herbae,
 Cognoscat priscos ut dea prisca cibos.

 Postera quum coelo motis Pallantias astris
 Fulserit, et niveos Luna levarit equos;
 Qui dicet, Quondam sacrata est colle Quirini 375
 Hac Fortuna die Publica, verus erit

 Tertia lux--memini--ludis erat. At mihi quidam
 Spectanti senior contiguusque loco,
 Haec, ait, illa dies, Libycis qua Caesar in oris
 Perfida magnanimi contudit arma Jubae. 380

Dux mihi Caesar erat, sub quo meruisse Tribunus
 Glorior. Officio praefuit ille meo.
 Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
 Inter bis quinos usus honore Viros.
 Plura locuturi subito seducimur imbre; 385
 Pendula coelestes Libra movebat aquas.
 Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
 Ensifer Orion aequore mersus erit.

Proxima victricem quum Romam inspexerit Eos,
 Et dederit Phoebos stella fugata locum; 390
 Circus erit pompa celebris, numeroque deorum:
 Primaque ventosis palma petetur equis.
 Hinc Cereris Ludi. Non est opus indice causae;
 Sponte deae munus promeritumque patet.
 Messis erant primis virides mortalibus herbae, 395
 Quas tellus nullo sollicitante dabat;
 Et modo carpebant vivaci cespite gramen,
 Nunc epulae tenera fronde cacumen erant.
 Postmodo glans nata est. Bene erat jam glande reperta,
 Duraque magnificas quercus habebat opes. 400
 Prima Ceres homini ad meliora alimenta vocato
 Mutavit glandes utiliore cibo.
 Illa iugo tauros collum praebere coëgit;
 Tum primum soles eruta vidit humus.
 Aes erat in pretio: chalybeia massa latebat. 405
 Heu heu perpetuo debuit illa tegi!
 Pace Ceres laeta est, et vos optate, coloni,
 Perpetuam pacem, perpetuumque ducem.
 Farra deae, micaeque licet salientis honorem
 Detis, et in veteres turea grana focos; 410
 Et, si tura aberunt, unctas accendite taedas.
 Parva bonae Cereri, sint modo casta, placent.
 A bove succincti cultros removete ministri.
 Bos aret: ignavam sacrificate suem.
 Apti iugo cervix non est ferienda securi. 415
 Vivat, et in dura saepe laboret humo!
 Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
 Plura recognosces: pauca docendus eris.
 Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
 Trinacris, a positu nomen adepta loci. 420
 Grata domus Cereri. Multas ibi possidet urbes,
 In quibus est cultus fertilis Henna solo.
 Frigida coelestum matres Arethusa vocarat.
 Venerat ad sacras et dea flava dapes.
 Filia consuetis ut erat comitata puellis, 425
 Errabat nudo per sua prata pede.
 Valle sub umbrosa locus est, adspergine multa
 Humidus ex alto desilientis aquae.
 Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
 Pictaque dissimili flore nitebat humus. 430
 Quam simul adspexit, Comites accedite, dixit,
 Et mecum plenos flore referte sinus.
 Praeda puellares animos oblectat inanis,
 Et non sentitur sedulitate labor.
 Haec implet lento calathos e vimine textos, 435

Haec gremium, laxos degravat illa sinus,
 Illa legit calthas, huic sunt violaria curae,
 Illa papavereas subsecat ungue comas,
 Has, hyacinthe, tenes, illas, amarante, moraris,
 Pars thyma, pars rorem, pars meliloton amat. 440
 Plurima lecta rosa est, et sunt sine nomine flores.
 Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.
 Carpendi studio paullatim longius itur,
 Et dominam casu nulla secuta comes.
 Hanc videt, et visam patruus velociter aufert, 445
 Regnaque caeruleis in sua portat equis.
 Illa quidem clamabat, _Io carissima mater,
 Auferor!_ ipsa suos abscideratque sinus.
 Panditur interea Diti via; namque diurnum
 Lumen inassueti vix patiuntur equi. 450
 At chorus aequalis, cumulatis flore canistris,
 Persephone, clamant, ad tua dona veni.
 Ut clamata silet, monies ululatibus implent,
 Et feriunt maesta pectora nuda manu.
 Attonita est plangore Ceres,--modo venerat Hennam-- 455
 Nec mora, _Me miseram! filia_, dixit, _ubi es?_
 Mentis inops rapitur, quales audire solemus
 Threïcias fuis Maenadas ire comis.
 Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto,
 Et quaerit fetus per nemus omne suos; 460
 Sic dea: nec retinet gemitus, et concita cursu
 Fertur, et e campis incipit, Henna, tuis.
 Inde puellaris nacta est vestigia plantae,
 Et pressam noto pondere vidit humum.
 Forsitan illa dies erroris summa fuisset, 465
 Si non turbassent signa reperta sues.
 Jamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
 Praeterit, et ripas, herbifer Aci, tuas:
 Praeterit et Cyanen, et fontem lenis Anapi,
 Et te, vorticibus non adeunde Gela. 470
 Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque,
 Quaque Symaetheas accipit aequor aquas,
 Antraque Cyclopum, positis exusta caminis,
 Quique locus curvae nomina falcis habet:
 Himeraque, et Didymen, Acragantaque, Tauromenonque, 475
 Sacrorumque Melan pascua laeta boum.
 Hinc Camerinan adit, Thapsonque et Heloria tempe,
 Quaque patet Zephyro semper apertus Eryx.
 Jamque Peloriaden, Lilybaeaeque, jamque Pachynon
 Lustrarat, terrae cornua prima suae. 480
 Quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querelis
 Implet, ut amissum quum gemit ales Ityn;
 Perque vices modo, _Persephone_, modo, _Filia_, clamat.
 Clamat, et alternis nomen utrumque ciet.
 Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem 485
 Audit, et alternis nomen utrumque perit.
 Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
 Vox erat, _Hac gressus si qua puella tulit?_
 Jam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur
 Omnia; jam vigiles conticuere canes. 490
 Alta jacet vasti super ora Typhoëos aetne,

Cujus anhelatis ignibus ardet humus.
 Illic accendit geminas pro lampade pinus:
 Hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur.
 Est specus exesi structura pumicis asper; 495
 Non homini regio, non adeunda ferae.
 Quo simul ac venit, frenatos curribus angues
 Jungit, et aequoreas sicca pererrat aquas.
 Effugit et Syrtes, et te, Zaneltaea Charybdi,
 Et vos, Nissei naufraga monstra, canes; 500
 Hadriacumque patens late, bimaremque Corinthon.
 Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
 Hic primum sedit gelido maetissima saxo.
 Illud Cecropidae nunc quoque _triste_ vocant.
 Sub Jove duravit multis immota diebus, 505
 Et lunae patiens, et pluvialis aquae.
 Fors sua cuique loco est. Quo nunc Cerealis Eleusin,
 Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
 Ille domum glandes excussaue mora rubetis
 Portat, et arsuris arida ligna focis. 510
 Filia parva duas redigebat rupe capellas,
 Et tener in cunis filius aeger erat.
 Mater, ait virgo,--mota est dea nomine matris--
 Quid facis in solis incomitata jugis?
 Restitit et senior, quamvis onus urget, et orat, 515
 Tecta suae subeat quantulacumque casae.
 Ille negat.--Simularat anum, mitraque capillos
 Presserat--Instanti talia dicta refert:
 Sospes eas, semperque parens! Mihi filia rapta est.
 Heu! melior quanto sors tua sorte mea! 520
 Dixit, et, ut lacrimae,--neque enim lacrimare deorum est--
 Decidit in tepidos lucida gutta sinus.
 Flent pariter molles animis, virgoque senexque.
 E quibus haec justis verba fuere senis:
 Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes; 525
 Surge, nec exiguae despice tecta casae.
 Cui dea, _Duc_, inquit: _scisti, qua cogere posses_;
 Seque levat saxo, subsequiturque senem.
 Dux comiti narrat, quam sit sibi filius aeger,
 Nec capiat somnos, invigiletque malis. 530
 Illa soporiferum, parvos initura penates,
 Colligit agresti lene papaver humo.
 Dum legit, oblitio fertur gustasse palato,
 Longamque imprudens exsoluisse famem.
 Quae quia principio posuit jejunia noctis, 535
 Tempus habent Mystae sidera visa cibi.
 Limen ut intravit, luctus videt omnia plena.
 Jam spes in puero nulla salutis erat.
 Matre salutata,--mater Metanira vocatur--
 Jungere dignata est os puerile suo. 540
 Pallor abit, subitaeque vigent in corpore vires.
 Tantus coelesti venit ab ore vigor!
 Tota domus laeta est, hoc est, materque, paterque,
 Nataque: tres illi tota fuere domus.
 Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte, 545
 Pomaque, et in teneris aurea mella favis.
 Abstinet alma Ceres, somnique papavera causas

Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
 Noctis erat medium, placidique silentia somni;
 Triptoleum gremio sustulit illa suo, 550
 Terque manu permulsit eum: tria carmina dixit,
 Carmina mortali non referenda sono;
 Inque foco pueri corpus vivente favilla
 Obruit, humanum purget ut ignis onus.
 Excutitur somno stulte pia mater, et amens, 555
 Quid facis? exclamat, membraque ab igne rapit.
 Cui Dea, Dum non es, dixit scelerata fuisti:
 Irrita materno sunt mea dono metu.
 Iste quidem mortalis erit, sed primus arabit,
 Et seret, et culta praemia tollet humo. 560
 Dixit, et egrediens nubem trahit, inque dracones
 Transit, et aligero tollitur axe Ceres.
 Union expositum, Piraeaque tuta recessu
 Linqvit, et in dextrum quae jacet ora latus.
 Hinc init aegaeum, quo Cycladas adspicit omnes, 565
 Ioniumque rapax, Icariumque legit;
 Perque urbes Asiae longum petit Hellespontum:
 Divereumque locis alta pererrat iter.
 Nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos:
 Hinc Libys, hinc Meroë, siccaque terra subest. 570
 Nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
 Teque future parens, Tibri, potentis aquae.
 Quo feror? immensum est erratas dicere terras:
 Praeteritus Cereri nullus in orbe locus.
 Errat et in coelo, liquidique immunia ponti 575
 Alloquitur gelido proxima signa polo:
 Parrhasides stellae,--namque omnia nosse potestis,
 aequoreas numquam quum subeatis aquas--
 Persephonen miserae natam monstrate parenti.
 Dixerat: huic Helice talia verba refert: 580
 Crimine nox vacua est. Solem de virgine rapta
 Consule, qui late facta diurna videt.
 Sol aditus, Quam quaeris, ait, ne vana labores,
 Nupta Jovis fratri tertia regna tenet.
 Questa diu secum sic est affata Tonantem: 585
 --Maximaque in vultu signa dolentis erant--
 Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata;
 Dimidium curae debet habere tuae.
 Orbe pererrato, sola est injuria facti
 Cognita: commissi praemia raptor habet. 590
 At neque Persephone digna est praedone marito,
 Nec gener hoc nobis more parandus erat.
 Quid gravius victore Gyge captiva tulissem,
 Quam nunc, te coeli scepra tenente, tuli?
 Verum impune ferat: nos haec patiamur inultae. 595
 Reddat, et emendet facta priora novis.
 Jupiter hanc lenit, factumque excusat amore,
 Nec gener est nobis ille pudendus, ait.
 Non ego nobilior. Posita est mihi regia coelo:
 Possidet alter aquas: alter inane Chaos. 600
 Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
 Statque semel juncti rumpere vincla tori;
 Hoc quoque tentemus, siquidem jejuna remansit:

Sin minus, inferni conjugis uxor erit.
 Tartara jussus adit sumptis Caducifer alis, 605
 Speque redit citius, visaque certa refert.
 Rapta tribus, dixit, solvit jejunia granis,
 Punica quae lento cortice poma tegunt.
 Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
 Maesta parens, longa vixque relecta mora est. 610
 Atque ita, Nec nobis coelum est habitabile, dixit:
 Taenaria recipi me quoque valle jube.
 Et factura fuit, pactus nisi Jupiter esset,
 Bis tribus ut coelo mensibus illa foret.
 Tum demum vultumque Ceres animumque recepit, 615
 Imposuitque suae spiceaserta comae.
 Largaque provenit cessatis messis in arvis.
 Et vix congestas area cepit opes.
 Alba decent Cererem: vestes Cerealibus albas
 Sumite; nunc pulli velleris usus abest. 620

Occupat Apriles Idus cognomine Victor
 Jupiter: hac illi sunt data templa die.
 Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
 Atria Libertas coepit habere sua.

Luce secutura tutos pete, navita, portus: 625
 Ventus ab occasu grandine mixtus erit.
 Scilicet, ut fuerit, tamen hac Mutinensia Caesar
 Grandine militia contudit arma sua.

Tertia post Veneris quum lux surrexerit Idus,
 Pontifices, forda sacra litate bove. 630
 Forda, ferens bos est fecundaque, dicta ferendo:
 Hinc etiam _fetus_ nomen habere putant.
 Nunc gravidum pecus est: gravae nunc semine terrae.
 Telluri plenae victima plena datur.
 Pars cadit arce lovis: ter denas Curia vaccas 635
 Accipit, et largo sparsa cruore madet.
 Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
 Sectaque fumosis exta dedere focis;
 Igne cremat vitulos, quae natu maxima Virgo est,
 Luce Palis populos purget ut ille cinis. 640
 Rege Numa, fructu non respondente labori,
 Irrita decepti vota colentis erant.
 Nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus,
 Nunc ager assidua luxuriabat aqua;
 Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis. 645
 Et levis obsesso stabat avena solo:
 Et pecus ante diem partus edebat acerbos,
 Agnaque nascendo saepe necabat ovem.
 Silva vetus nullaque diu violata securi
 Stabat, Maenalia sacra relicta deo. 650
 Ille dabat tacitis animo responsa quieto
 Noctibus. Hic geminas rex Numa mactat oves.
 Prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno.
 Sternitur in duro vellus utrumque solo.
 Bis caput intonsum fontana spargitur unda, 655
 Bis sua faginea tempora fronde tegit.

Usus abest Veneris: nec fas animalia mensis
 Ponere, nec digitis annulus ullus inest.
 Veste rudi tectus supra nova vellera corpus
 Ponit, adorato per sua verba deo. 660
 Interea placidam redimita papavere frontem
 Nox venit, et secum somnia nigra trahit.
 Faunus adest, oviumque premens pede vellera duro,
 Edidit a dextro talia dicta toro:
 Morte boum tibi, Rex, Tellus placanda duarum: 665
 Det sacris animas una necata duas.
 Excutitur terrore quies; Numa visa revolvit,
 Et secum ambages caecaque jussa refert.
 Expedit errantem nemori gratissima conjux,
 Et dixit, _Gravidae posceris exta bovis_. 670
 Exta bovis dantur gravidae; felicior annus
 Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.
 Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
 Jussit, et aetherios praecipitavit equos,
 Ut titulum imperii quam primum luce sequenti 675
 Augusto juveni prospera bella darent.

Sed jam praeteritas quartus ubi Lucifer Idus
 Respicit, hac Hyades Dorida nocte petunt.
 Tertia post Hyadas quum lux erit orta remotas,
 Carcere partitos Circus habebit equos. 680
 Cur igitur missae vinctis ardentia taedis
 Terga ferant vulpes, causa docenda mihi.
 Frigida Carseolis, nec olivis apta ferendis
 Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
 Hac ego Pelnos, natalia rura, petebam, 685
 Parva, sed assiduis humida semper aquis,
 Hospitis antiqui solitas intravimus aedes:
 Dempserat emeritis jam juga Phoebus equis.
 Is mihi multa quidem, sed et haec, narrare solebat,
 Unde meum praesens instrueretur opus: 690
 Hoc, ait, in campo--campumque ostendit--habebat
 Rus breve cum duro parca colona viro.
 Ille suam peragebat humum, sive usus aratri,
 Seu curvae falcis, sive bidentis erat.
 Haec modo verrebat stantem tibicine villam: 695
 Nunc matris plumis ova fovenda dabat;
 Aut virides malvas, aut fungos colligit albos,
 Aut humilem grato calfacit igne focum.
 Et tamen assiduis exercet brachia telis,
 Adversusque minas frigoris arma parat. 700
 Filius hujus erat primo lascivus in aevo,
 Addideratque annos ad duo lustra duos.
 Is capit extremi vulpem convalle salicti:
 Abstulerat multas illa cohortis aves.
 Captivam stipula fenoque involvit, et ignes 705
 Admovet. Urentes effugit illa manus.
 Qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
 Damnosis vires ignibus aura dabat.
 Factum abiit: monumenta manent; nam vivere captam
 Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat. 710
 Utque luat poenas gens haec, Cerealibus ardet,

Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.

Postera quum veniet terras visura patentes
Memnonis in roseis lutea mater equis;
De duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen, 715
Sol abit: egresso victima major adest.

Vacca sit an taurus, non est cognoscere promptum:
Pars prior apparet: posteriora latent.
Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum,
Junone invita munus amoris habet. 720

Nox abiit, oriturque Aurora. Palilia poscor.
Non poscor frustra, si favet alma Pales.
Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti,
Prosequor officio si tua festa pio.
Certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabales, 725
Saepe tuli plena februa casta manu.
Certe ego transilui positas ter in ordine flammis,
Udaque roratas laurea misit aquas.

Mota dea est, operique favet. Navalibus exit
Puppis: habent ventos jam mea vela suos. 730
I, pete virginea, populus, suffimen ab ara:
Vesta dabit; Vestae munere purus eris.
Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla.
Tertia res durae culmen inane fabae.

Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra. 735
Unda prius spargat, virgaque verrat humum.
Frondebis et fixis decorentur ovilla ramis,
Et tegat ornatas longa corona fores.

Caerulei fiant vivo de sulfure fumi;
Tactaque fumanti sulfure balet ovis. 740

Ure maris rores, taedamque, herbasque Sabinas,
Et crepet in mediis laurus adusta focus;
Libaque de milio milii fiscella sequatur:
Rustica praecipue est hoc dea laeta cibo.
Adde dapes mulctramque suas: dapibusque resectis 745
Silvicolam tepido lacte precare Palen.

Consule, dic, pecori pariter pecorisque magistris:
Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra,
Pabulaque in bustis inscia carpsit ovis: 750

Seu nemus intravi vetitum, nostrisve fugatae
Sunt oculis Nymphae, semicaperve deus:
Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
Unde data est aegrae fiscina frondis ovi;
Da veniam culpae: nec, dum degrandinat, obsit 755
Agresti Fauno supposuisse pecus;

Nec noceat turbasse lacus. Ignoscite, Nymphae,
Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
Tu, dea, pro nobis Fontes fontanaque placa
Numina; tu sparsos per nemus omne deos. 760

Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianae
Nec Faunum, medio quum premit arva die.
Pelle procul morbos. Valeant hominesque gregesque;
Et valeant vigiles, provida turba, canes;
Neve minus multas redigam, quam mane fuerunt, 765

Neve gemam referens vellera rapta lupo.
 Absit iniqua fames. Herb frondesque supersint,
 Quaeque lavent artus, quaeque bibantur, aquae,
 Ubera plena premam: referat mihi caseus aera,
 Dentque viam liquido vimina rara sero; 770
 Sitque salax aries, conceptaque semina conjux
 Reddat, et in stabulo multa sit agna meo;
 Lanaque proveniat, nullas laesura puellas,
 Mollis, et ad teneras quamlibet apta manus.
 Quae precor, eveniant: et nos faciamus ad annum 775
 Pastorum dominae grandia liba Pali.
 His dea placanda est: haec tu conversus ad ortus
 Dic ter, et in vivo perlue rore manus.
 Tum licet, apposita, veluti cratere, camella,
 Lac niveum potes, purpureamque sapam; 780
 Moxque per ardentis stipulae crepitantis acervos
 Trajicias celeri strenua membra pede.
 Expositus mos est. Moris mihi restat origo.
 Turba facit dubium, coeptaque nostra tenet.
 Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis 785
 Excoquit; idcirco cum duce purgat oves.
 An, quia cunctarum contraria semina rerum
 Sunt duo discordes, ignis et unda, dei;
 Junxerunt elementa patres, aptumque putarunt
 Ignibus et sparsa tangere corpus aqua? 790
 An, quod in his vitae causa est; haec perdidit exsul:
 His nova fit conjux: haec duo magna putant?
 Vix equidem credo. Sunt qui Phaëthonta referri
 Credant, et nimias Deucalionis aquas.
 Pars quoque, quum saxis pastores saxa feribant, 795
 Scintillam subito prosiluisse ferunt.
 Prima quidem periit: stipulis excepta secunda est.
 Hoc argumentum flamma Palilis habet.
 An magis hunc morem pietas Aeneia fecit,
 Innocuum victo cui dedit ignis iter? 800
 Hoc tamen est vero propius, quum condita Roma est,
 Transferri jussos in nova tecta Lares,
 Mutantesque domum tectis agrestibus ignem
 Et cessaturae supposuisse casae;
 Per flammam saluisse pecus, saluisse colonos. 805
 Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
 Ipse locus causas vati facit. Urbis origo
 Venit. Ades factis, magne Quirine, tuis.
 Jam luerat poenas frater Numitoris, et omne
 Pastorum gemino sub duce vulgus erat: 810
 Contrahere agrestes, et moenia ponere utrique
 Convenit. Ambigitur, moenia ponat uter.
 Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo.
 Magna fides avium est: experiamur aves.
 Res placet. Alter init nemorosi saxa Palati: 815
 Alter Aventinum mane cacumen init.
 Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine. Pacto
 Statur: et arbitrium Romulus urbis habet.
 Apti dies legitur, qua moenia signet aratro.
 Sacra Palis suberant: inde movetur opus. 820
 Fossa fit ad solidum: fruges jaciuntur in ima,

Et de vicino terra petita solo.
 Fossa repletur humo, plenaque imponitur ara,
 Et novus accenso fungitur igne focus.
 Inde premens stivam designat moenia sulco; 825
 Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.
 Vox fuit haec regis: Condenti, Jupiter, urbem,
 Et genitor Mavors, Vestaque mater ades,
 Quosque pium est adhibere deos, advertite cuncti:
 Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus. 830
 Longa sit huic aetas, dominaeque potentia terrae:
 Sitque sub hac oriens occiduusque dies.
 Ille precabatur: tonitru dedit omina laevo
 Jupiter, et laevo fulmina missa polo.
 Augurio laeti jaciunt fundamina cives, 835
 Et novus exiguo tempore murus erat.
 Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat;
 Sintque, Celer, curae, dixerat, ista tuae,
 Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
 Transeat; audentem talia dede neci. 840
 Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
 Coepit, et, _His populus_, dicere, _tutus erit_?
 Nec mora, transiluit. Rutro Celer occupat ausum.
 Ille premit duram sanguinolentus humum.
 Haec ubi rex didicit, lacrimas introrsus obortas 845
 Devorat, et clausum pectore vulnus habet.
 Flere palam non vult, exemplaue fortia servat,
 Sicque meos muros transeat hostis, ait.
 Dat tamen exsequias: nec jam suspendere fletum
 Sustinet, et pietas dissimulata patet; 850
 Osculaque applicuit posito suprema feretro,
 Atque ait, _Invito frater adempte, vale_!
 Arsurosque artus unxit. Fecere, quod ille,
 Faustulus, et maestas Acca soluta comas.
 Tum juvenem nondum facti flevere Quirites; 855
 Ultima plorato subdita flamma rogo est.
 Urbs oritur--quis tunc hoc ulli credere posset?--
 Victorem terris impositura pedem.
 Cuncta regas, et sis magno sub Caesare semper:
 Saepe etiam plures nominis hujus habe; 860
 Et quoties steteris domito sublimis in orbe,
 Omnia sint humeris inferiora tuis.

Dicta Pales nobis. Idem Vinalia dicam.
 Una tamen media est inter utramque dies.
 Numina vulgares Veneris celebrate puellae. 865
 Multa professorum quaestibus apta Venus.
 Poscite ture dato formam populique favorem;
 Poscite blanditias, dignaque verba joco:
 Cumque sua dominae date grata sisymbria myrto,
 Textaque composita juncea vincla rosa. 870
 Templum frequentari Collinae proxima portae
 Nunc decet: a Siculo nomina colle tenent.
 Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
 Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx;
 Carmine vivacis Venus est translata Sibyllae, 875
 Inque suae stirpis maluit urbe coli.

Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
 Quaeritis, et quare sit Jovis ista dies.
 Turnus an aeneas Latiae gener esset Amatae,
 Bellum erat. Etruscas Turnus adorat opes. 880
 Clarus erat sumptisque ferox Mezentius armis,
 Et vel equo magnus, vel pede major erat.
 Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere tentant
 Partibus. Haec contra dux ita Tuscus ait:
 Stat mihi non parvo virtus mea. Vulnera testor, 885
 Armaque, quae sparsi sanguine saepe meo:
 Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
 Praemia de lacubus proxima musta tuis.
 Nulla mora est operae; vestrum dare, vincere nostrum est.
 Quam velit aeneas ista negata mihi! 890
 Annuerant Rutuli: Mezentius induit arma.
 Induit aeneas, alloquiturque Jovem:
 Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi;
 Jupiter, e Latio palmite musta feres.
 Vota valent meliora: cadit Mezentius ingens, 895
 Atque indignanti pectore plangit humum.
 Venerat auctummus, calcatis sordidus uvis:
 Redduntur merito debita vina Jovi.
 Dicta dies hinc est Vinalia. Jupiter illam
 Vindicat, et festis gaudet inesse suis. 900

Sex ubi, quae restant, luces Aprilis habebit;
 In medio cursu tempora veris erunt;
 Et frustra pecudem quaeres Athamantidos Helles:
 Signaque dant imbres: exoriturque Canis.
 Hac mihi Nomento Romam quum luce redirem, 905
 Obstitit in media candida pompa via.
 Flamen in antiquae lucum Robiginis ibat,
 Exta canis flammis, exta daturas ovis.
 Protinus accessi, ritus ne nescius essem.
 Edidit haec Flamen verba, Quirine, tuus: 910
 Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis,
 Et tremat in summa leve cacumen humo.
 Tu sata sideribus coeli nutrita secundis
 Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
 Vis tua non levis est. Quae tu frumenta notasti, 915
 Maestus in amissis illa colonus habet.
 Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres;
 Nec sic marmoreo pallet adusta gelu;
 Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.
 Tum locus est irae, diva timenda, tuae. 920
 Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer,
 Neve noce cultis: posse nocere sat est;
 Neu teneras segetes, sed durum amplectere ferrum,
 Quodque potest alios perdere, perde prior.
 Utilius gladios et tela nocentia carpes. 925
 Nil opus est illis: otia mundus agit.
 Sarcula nunc, durusque bidens, et vomer aduncus,
 Ruris opes niteant: inquinet arma situs;
 Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
 Adstrictum longa sentiat esse mora. 930
 At tu ne viola Cererem, semperque colonus

Absenti possit solvere vota tibi.
 Dixerat:--a dextra villis mantele solutis,
 Cumque meri patera turis acerra fuit.--
 Tura focus vinumque dedit, fibrasque bidentis, 935
 Turpiaque obscenae--vidimus--exta canis.
 Tum mihi, Cur detur sacris nova victima, quaeris;
 --Quaesieram--causam percipe, Flamen ait:
 Est Canis--Icarium dicunt--quo sidere moto
 Tosta sitit tellus, praecipiturque seges. 940
 Pro cane sidereo canis hic imponitur arae,
 Et, quare pereat, nil nisi nomen habet.

Quum Phrygis Assaraci Titania fratre relicto
 Sustulit immenso ter jubar orbe suum,
 Mille venit variis florum dea nexa coronis: 945
 Scena joci morem liberioris habet.
 Exit et in Maias sacrum Morale Kalendas.
 Tunc repetam: nunc me grandius urget opus.
 Aufert Vesta diem: cognati Vesta recepta est
 Limine. Sic justi constituere senes. 950
 Phoebus habet partem; Vestas pars altera cessit:
 Quod superest illis, tertius ipse tenet.
 State Palatinae laurus, praetextaque quercu
 Stet domus. Aeternos tres habet una deos.

LIBER V.

Quaeritis, unde putem Maio data nomina mensi.
 Non satis est liquido cognita causa mihi.
 Ut stat, et incertus qua sit sibi nescit cundum,
 Quum videt ex omni parte viator iter:
 Sic, quia posse datur diversas reddere causas, 5
 Qua ferar, ignoro, copiaque ipsa nocet.
 Dicite, quae fontes Aganippidos Hippocrenes
 Grata Medussei signa tenetis equi.
 Dissensere deae. Quarum Polyhymnia coepit
 Prima--Silent aliae, dictaque mente notant.-- 10
 Post chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
 Inque novas species omne recessit opus;
 Pondere terra suo subsedit, et sequora traxit:
 At coelum levitas in loca summa tulit.
 Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus, 15
 Et vos Lunares exsiluistis equi.
 Sed neque Terra diu Coelo, nec cetera Phoebos
 Sidera cedebant: par erat omnis honos.
 Saepe aliquis solio quod tu, Saturne, tenebas,
 Ausus de media plebe sedere deus; 20
 Et latus Oceano quisquam deus advena junxit,
 Tethys et extremo saepe recepta loco est;

Donec Honos, placidoque decens Reverentia vultu
 Corpora legitimis imposuere toris.
 Hinc sata Majestas, quae mundum temperat omnem, 25
 Quaque die partu est edita, magna fuit.
 Nec mora: consedit medio sublimis Olympo,
 Aurea, purpureo conspicienda sinu.
 Consedere simul Pudor et Metus. Omne videres
 Numen ad hanc vultus composuisse suos. 30
 Protinus intravit mentes suspectus honorum.
 Fit pretium dignis, nec sibi quisque placet.
 Hic status in coelo multos permansit in annos:
 Dum senior fatis excidit arce deus.
 Terra feros partus, immania monstra, Gigantas 35
 Edidit, ausuros in Jovis ire domum.
 Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues:
 Atque ait, In magnos arma movete deos.
 Exstruere hi montes ad sidera summa parabant,
 Et magnum bello sollicitare Jovem. 40
 Fulmina de coeli jaculatus Jupiter arce
 Vertit in auctores pondera vasta suos.
 His bene Majestas armis defensa deorum
 Restat: et ex illo tempore firma manet.
 Assidet illa Jovi: Jovis est fidissima custos, 45
 Et praestat sine vi sceptrum tenenda Jovi.
 Venit et in terras: coluerunt Romulus illam,
 Et Numa: mox alii, tempore quisque suo.
 Illa patres in honore pio matresque tuetur:
 Illa comes pueris virginibusque venit. 50
 Illa datos fascas commendat, eburque curule:
 Illa coronatis alta triumphat equis.
 Finierat voces Polyhymnia: dicta probarunt
 Clioque, et curvae scita Thalia lyrae.
 Excipit Uranie: fecere silentia cunctae, 55
 Et vox audiri nulla, nisi illa, potest,
 Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
 Inque suo pretio ruga senilis erat.
 Martis opus juvenes animosaque bella gerebant,
 Et pro dis aderant in statione suis. 60
 Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
 Consilio patriae saepe ferebat opem.
 Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros,
 Nomen et aetatis mite Senatus erat.
 Jura dabat populo senior: finitaque certis 65
 Legibus est aetas, unde petatur honos.
 Et medius juvenum, non indignantibus ipsis,
 Ibat, et interior, si comes unus erat.
 Verba quis auderet coram sene digna rubore
 Dicere; censuram longa senecta dabat. 70
 Romulus hoc vidit, selectaque pectora Patres
 Dixit. Ad hos urbis summa relata novae.
 Hinc sua majores posuisse vocabula Maio
 Tangor, et aetati consuluisse suae.
 Et Numitor dixisse potest, Da, Romule, mensem 75
 Hunc senibus! nec avum sustinuisse nepos.
 Nec leve praepositi pignus successor honoris
 Junius, a juvenum nomine dictus, adest.

Tum sic, neglectos hedera redimita capillos,
 Prima sui coepit Calliopea chori: 80
 Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
 Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
 Hinc sata Pleione cum coelifero Atlante
 Jungitur, ut fama est, Pleiadasque parit.
 Quarum Maia suas forma superasse sorores 85
 Traditur, et summo concubuisse Jovi.
 Haec enixa jugo cupressiferae Cyllenes,
 Aetherium volucris qui pede carpit iter.
 Arcades hunc, Ladonque rapax, et Maenalon ingens
 Rite colunt, Luna credita terra prior. 90
 Exsul ab Arcadia Latios Evander in agros
 Venerat, impositos attuleratque deos.
 Hic, ubi nunc Roma est orbis caput, arbor et herbae,
 Et paucae pecudes, et casa rara fuit.
 Quo postquam ventum, Consistite! praescia mater, 95
 Nam locus imperii rus erit istud, ait.
 Et matri et vati paret Nonacrius heros,
 Inque peregrina constitit hospes humo.
 Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
 Has docuit gentes, alipedisque dei. 100
 Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis,
 Quum lustrant celebres vellera secta vias.
 At tu materno donasti nomine mensem,
 Inventor curvae, furibus apte, fidis.
 Nec pietas haec prima tua est: septena putaris, 105
 Pleiadum numerum, fila dedisse lyrae.
 Haec quoque desierat; laudata est voce sororum,
 Quid faciam? turbae pars habet omnis idem.
 Gratia Pieridum nobis aequaliter adsit,
 Nullaque laudetur plusve minusve mihi. 110

Ab Jove surgat opus, Prima mihi nocte videnda
 Stella est in cunas officiosa Jovis.
 Nascitur Oleniae signum pluviale Capellae:
 Illa dati coelum praemia lactis habet.
 Naïs Amalthea, Cretaea nobilis Ida, 115
 Dicitur in silvis occuluisse Jovem.
 Huic fuit haedorum mater formosa duorum,
 Inter Dictaeos conspicienda greges,
 Cornibus aëriis atque in sua terga recurvis,
 Ubere, quod nutrix posset habere Jovis. 120
 Lac dabat illa deo. Sed fregit in arbore cornu:
 Truncaque dimidia parte decor is erat.
 Sustulit hoc Nymphæ, cinxitque recentibus herbis,
 Et plenum pomis ad Jovis ora tulit.
 Ille, ubi res coeli tenuit, solioque paterno 125
 Sedit, et invicto nil Jove majus erat,
 Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
 Fecit; quod dominae nunc quoque nomen habet.

Praestitibus Maiæ Laribus videre Kalendæ
 Aram constitui, signaque parva deûm. 130
 Voverat illa quidem Curius: sed multa vetustas
 Destruit, et saxo longa senecta nocet.

Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
 Quod praestant oculis omnia tuta suis.
 Stant quoque pro nobis, et praesunt moenibus urbis, 135
 Et sunt praesentes, auxiliumque ferunt.
 At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem,
 Stabat. Quae standi cum Lare causa fuit?
 Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque.
 Compita grata deo: compita grata cani. 140
 Exagitant et Lar, et turba Diania, fures:
 Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
 Bina gemellorum quaerebam signa deorum,
 Viribus annosse facta caduca morae:
 Mille Lares, Geniumque ducis, qui tradidit illos, 145
 Urbs habet: et vici numina trina colunt.
 Quo feror? Augustus mensis mihi carminis hujus
 Jus dabit. Interea Diva canenda Bona est.
 Est moles nativa: loco res nomina fecit.
 Appellant saxum: pars bona mentis ea est. 150
 Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
 Prima Palatinae regna dedistis aves.
 Templi Patres illic, oculos exosa viriles,
 Leniter acclivi constituere jugo.
 Dedicat haec veteris Clausorum nominis heres, 155
 Virgineo nullum corpore passa virum.
 Livia restituit, ne non imitata maritum
 Esset, et ex omni parte secuta virum.

Postera quum roseam pulsus Hyperionis astris
 In matutinis lampada tollit equis, 160
 Frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
 Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
 At simul inducunt obscura crepuscula noctem,
 Pars Hyadum toto de grege nulla latet.

Ora micant Tauri septem radiantia flammis, 165
 Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
 Pars Bacchum nutrisse putat: pars credidit esse
 Tethyos has neptes, Oceanique senis.
 Nondum stabat Atlas humeros oneratus Olympo,
 Quum satus est forma conspiciendus Hyas. 170
 Hunc stirps Oceani maturis nisibus aethra
 Edidit, et Nymphas: sed prior ortus Hyas.
 Dum nova lanugo, pavidos formidine cervos
 Terret: et est illi praeda benigna lepus.
 At postquam virtus annis adolevit, in apros 175
 Audet et hirsutas cominus ire feras.
 Dumque petit latebras fetae catulosque leaenae,
 Ipse fuit Libycae praeda cruenta ferae.
 Mater Hyan, et Hyan moestae flevere sorores,
 Cervicemque polo suppositurus Atlas. 180
 Victus uterque parens tamen est pietate sororum.
 Illa dedit coelum: nomina fecit Hyas.

Mater, ades, florum, ludis celebranda jocosis:
 Distuleram partes mense priore tuas.
 Incipis Aprili: transis in tempora Maii. 185

Alter te fugiens, quum venit alter, habet.
 Quum tua sint cedantque tibi confinia mensum,
 Convenit in laudes ille vel iste tuas.
 Circus in hunc exit, clamataque palma theatris:
 Hoc quoque cum Circi munere carmen eat. 190
 Ipsa doce, quae sis. Hominum sententia fallax,
 Optima tu proprii nominis auctor eris.
 Sic ego. Sic nostris respondit diva rogatis:
 --Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas--
 Chloris eram, quae Flora vocor. Corrupta Latino 195
 Nominis est nostri littera Graeca sono.
 Chloris eram Nymphae campi felicis, ubi audis
 Rem fortunatis ante fuisse viris.
 Quae fuerit mihi forma, grave est narrare modestae:
 Sed generum matri reperit illa deum. 200
 Ver erat: errabam: Zephyrus conspexit. Abibam:
 Insequitur; fugio. Fortior ille fuit.
 Et dederat fratri Boreas jus omne rapinae,
 Ausus Erechthea praemia ferre domo.
 Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptae: 205
 Inque meo non est ulla querela toro.
 Vere fruor semper: semper nitidissimus annus.
 Arbor habet frondes, pabula semper humus.
 Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris.
 Aura fovet; liquidae fonte rigatur aquae. 210
 Hunc meus implevit generoso flore maritus:
 Atque ait, Arbitrium tu, dea, floris habe.
 Saepe ego digestos volui numerare colores;
 Nec potui; numero copia major erat.
 Roscida quum primum foliis excussa pruina est, 215
 Et variae radiis intepuere comae;
 Conveniunt pictis incinctae vestibus Horae,
 Inque leves calathos munera nostra legunt.
 Protinus accedunt Charites, nectuntque coronas,
 Sertaque coelestes implicitura comas. 220
 Prima per immensas sparsi nova semina gentes.
 Unius tellus ante coloris erat.
 Prima Therapnaeo feci de sanguine florem:
 Et manet in folio scripta querela suo.
 Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos: 225
 Infelix, quod non alter et alter eras!
 Quid Crocon, aut Attin referam, Cinyraque creatum,
 De quorum per me vulnere surgit honor?
 Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes.
 Jupiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor. 230
 Sancta Jovem Juno, nata sine matre Minerva,
 Officio doluit non eguisse suo.
 Ibat, ut Oceano quereretur facta mariti:
 Restitit ad nostras fessa labore fores.
 Quam simul adspexi, Quid te, Saturnia, dixi, 235
 Attulit? Exponit, quem petat illa locum.
 Addidit et causam. Verbis solabar amicis.
 Non, inquit, verbis cura levanda mea est.
 Si pater est factus neglecto conjugis usu
 Jupiter, et solus nomen utrumque tenet; 240
 Cur ego desperem fieri sine conjuge mater,

Et parere intacto, dummodo casta, viro?
 Omnia tentabo latis medicamina terris,
 Et freta Tartareos excutiamque sinus.
 Vox erat in cursu: vultum dubitantis haebbam. 245
 Nescio quid, Nymphæ, posse videris, ait.
 Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
 Ira Jovis magni causa timoris erat.
 Fer, precor, auxilium, dixit; celabitur auctor:
 Et Stygiae numen testificatur aquae. 250
 Quod petis, Oleniis, inquam, mihi missus ab arvis
 Flos dabit. Est hortus unicus ille meis.
 Qui dabat, Hoc, dixit, sterilem quoque tange juvencam;
 Mater erit. Tetigi; nec mora, mater erat.
 Protinus haerentem decerpsi pollice florem. 255
 Tangitur; et tacto concipit illa sinu.
 Jamque gravis Thracen et laeva Propontidos intrat,
 Fitque potens voti; Marsque creatus erat;
 Qui memor accepti per me natalis, Habeto
 Tu quoque Romulea, dixit, in urbe locum. 260
 Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
 Esse putes; tangit numen et arva meum.
 Si bene floruerint segetes, erit area dives:
 Si bene floruerit vinea, Bacchus erit.
 Si bene floruerint oleae, nitidissimus annus, 265
 Pomaque proventum temporis hujus habent.
 Flore semel laeso pereunt viciaeque fabaeque,
 Et pereunt lentæ, advena Nile, tuae.
 Vina quoque in magnis operose condita cellis
 Florent, et nebulae dolia summa tegunt. 270
 Mella meum munus. Volucres ego mella daturas
 Ad violam, et cyttos, et thyma cana voco.
 Nos quoque idem facimus tunc, quum juvenilibus annis
 Luxuriant animi, corporaque ipsa vigent.
 Talia dicentem tacitus mirabar. At illa, 275
 Jus tibi discendi, si qua requiris, ait.
 Dic, dea, ludorum, respondi, quae sit origo.
 Vix bene desieram; rettulit illa mihi.
 Cetera luxurise nondum instrumenta vigeant:
 Aut pecus, aut latam dives habebat humum. 280
 Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
 Sed jam de vetito quisque parabat opes.
 Venerat in morem populi depascere saltus:
 Idque diu licuit, poenaque nulla fuit.
 Vindice servabat nullo sua publica vulgus: 285
 Jamque in privato pascere inertis erat.
 Plebis ad aediles perducta licentia talis
 Publicios; animus defuit ante viris.
 Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes.
 Vindicibus laudi publica cura fuit. 290
 Mulcta data est ex parte mihi: magnoque favore
 Victores ludos instituere novos.
 Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes.
 Utile nunc iter est, Publiciumque vocant.
 Annua credideram spectacula facta; negavit: 295
 Addidit et dictis altera verba suis.
 Nos quoque tangit honos, festis gaudemus et aris:

Turbaque coelestes ambitiosa sumus.
 Saepe deos aliquis peccando fecit iniquos:
 Et pro delictis hostia blanda fuit. 300
 Saepe Jovem vidi, quum jam sua mittere vellet
 Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
 At si negligimur, magnis injuria poenis
 Solvitur, et justum praeterit ira modum.
 Respice Thestiaden; flammis absentibus arsit. 305
 Causa est, quod Phoebes ara sine igne fuit.
 Respice Tantaliden: eadem dea vela tenebat.
 Virgo est, et spretos his tamen ulta focos.
 Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
 Quum consternatis deripereris equis. 310
 Longa referre mora est correcta oblivia damnis.
 Me quoque Romani praeteriere Patres.
 Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
 Exigerem nostrae qualia damna notae?
 Excidit officium tristi mihi. Nulla tuebar 315
 Rura, nec in pretio fertilis hortus erat.
 Lilia deciderant: violas arere videres,
 Filaque punicei languida facta croci.
 Saepe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
 Ipsa tuas, dixit. Dos mihi vilis erat. 320
 Florebant oleae; venti nocuere protervi.
 Florebant segetes; grandine laesa Ceres.
 In spe vitis erat: coelum nigrescit ab Austris,
 Et subita frondes decutiuntur aqua.
 Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira: 325
 Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
 Convenere Patres, et, si bene floreat annus,
 Numinibus nostris annua festa vovent.
 Annuimus voto. Consul cum Consule ludos
 Postumio Laenas persolvere mihi. 330
 Quaerere conabar, quare lascivia major
 His foret in ludis, liberiorque jocus:
 Sed mihi succurrit, numen non esse severum,
 Aptaque deliciis munera ferre deam.
 Tempora sutilibus cinguntur tota coronis, 335
 Et latet injecta splendida mensa rosa.
 Ebrius incinctis philyra conviva capillis
 Saltat, et imprudens vertitur arte meri.
 Ebrius ad durum formosae limen amicae
 Cantat. Habent unctae mollia sarta comae. 340
 Nulla coronata peraguntur seria fronte;
 Nec liquidae vinctis flore bibuntur aquae.
 Donec eras mixtus nullis, Acheloë, racemis,
 Gratia sumendae non erat ulla rosae.
 Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam, 345
 Ex Ariadnaeo sidere nosse potes.
 Scena levis decet hanc: non est, mihi credite, non est
 Illa cothurnatas inter habenda deas.
 Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
 Non ex difficili causa petita subest. 350
 Non est de tetricis, nori est de magna professis:
 Vult sua plebeio sacra patere choro:
 Et monet setatis specie, dum floreat, uti:

Contemni spinam, quum cecidere rosae.
 Cur tamen, ut dantur vestes Cerealibus albae, 355
 Sic est haec cultu versicolore decens?
 An quia maturis albescit messis aristas,
 Et color et species floribus omnis inest?
 Annuit; et motis flores cecidere capillis,
 Accidere in mensas ut rosa missa solet. 360
 Lumina restabant; quorum me causa latebat,
 Quum sic errores abstulit illa meos:
 Vel quia purpureis collucent floribus agri;
 Lumina sunt nostros visa decere dies:
 Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma, colore; 365
 Atque oculos in se splendor uterque trahit;
 Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
 Convenit. A vero tertia causa venit.
 Est breve praeterea, de quo mihi quaerere restat,
 Si liceat, dixi. Dixit et illa, Licet. 370
 Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leaenis
 Imbelles capreae, sollicitusque lepus?
 Non sibi, respondit, silvas cessisse, sed hortos,
 Arvaque pugnaci non adeunda ferae.
 Omnia finierat: tunc secessit in auras. 375
 Mansit odor: posses scire fuisse deam.
 Floreat ut toto carmen Nasonis in aevo,
 Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.
 Nocte minus quarta promit sua sidera Chiron
 Semivir, et flavi corpore mixtus equi. 380
 Pelion Haemoniae mons est obversus in Austros:
 Summa virent pinu: cetera quercus habet.
 Philyrides tenuit. Saxo stant antra vetusto,
 Quae justum memorant incoluisse senem.
 Ille manus, olim missuras Hectora leto, 385
 Creditur in lyricis detinuisse modis.
 Venerat Alcides exhausta parta laborum,
 Jussaque restabant ultima paene viro.
 Stare simul casu Trojae duo fata videres:
 Hinc puer aeacides, hinc Jove natus erat. 390
 Excipit hospitio juvenem Philyreius heros:
 Et causam adventus hic rogat: ille docet.
 Perspicit interea clavam spoliumque leonis,
 Virque, ait, his armis, armaque digna viro!
 Nec se, quin horrens auderent tangere setis 395
 Vellus, Achilleae continuere manus.
 Dumque senex tractat squalentia tela venenis,
 Excidit, et laevo fixa sagitta pede est.
 Ingemuit Chiron, traxitque e vulnere ferrum:
 Et gemit Alcides, Haemoniusque puer. 400
 Ipse tamen lectas Pagasaeis collibus herbas
 Temperat, et varia vulnera mulcet ope.
 Virus edax superabat opem, penitusque recepta
 Ossibus et toto corpore pestis erat.
 Sanguine Centauri Lernaee sanguis Echidnae 405
 Mixtus ad auxilium tempora nulla dabat.
 Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles:
 Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
 Saepe manus aegras manibus fingebat amicis:

Morum, quos fecit, praemia doctor habet. 410
 Oscula saepe dedit; dixit quoque saepe jacenti:
 Vive, precor; nec me care relinque pater!
 Nona dies aderat, quum tu, justissime Chiron,
 Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Hunc Lyra curva sequi cuperet; sed idonea nondum 415
 Est via. Nox aptum tertia tempus erit.

Scorprios in coelo, quum eras lucescere Nonas
 Dicimus, a media parte notandus erit.

Hinc ubi protulerit Formosa ter Hesperus ora,
 Ter dederint Phoebos sidera victa locum; 420
 Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri:
 Inferias tacitis Manibus illa dabunt.
 Annus erat brevior, nec adhuc pia Februa norant,
 Nec tu dux mensum, Jane biformis, eras.
 Jam tamen extincto cineri sua dona ferebant, 425
 Compositique nepos busta piabat avi.
 Mensis erat Maius, majorum nomine dictus,
 Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
 Nox ubi jam media est, somnoque silentia praebet,
 Et canis et varies conticuistis aves; 430
 Ille memor veteris ritus timidusque deorum
 Surgit:--habent gemini vincula nulla pedes--
 Signaque dat digitis medio cum pollice junctis,
 Occurrat tacito ne levis umbra sibi;
 Quumque manus puras fontana perluit unda, 435
 Vertitur, et nigras accipit ante fabas;
 Aversusque jacit; sed dum jacit, Haec ego mitto;
 His, inquit, redimo meque meosque fabis.
 Hoc novies dicit, nec respicit. Umbra putatur
 Colligere, et nullo terga vidente sequi. 440
 Rursus aquam tangit, Temesaeaque concrepat aera,
 Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
 Quum dixit novies, Manes exite paterni!
 Respicit, et pure sacra peracta putat.
 Dicta sit unde dies, quae nominis exstet origo, 445
 Me fugit. Ex aliquo est invenienda deo.
 Pliade nate, mone, virga venerande potenti:
 Saepe tibi Stygii regia visa Jovis.
 Venit adoratus Caducifer. Accipe causam
 Nominis. Ex ipso cognita causa deo est. 450
 Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
 Et male veloci justa soluta Remo;
 Faustulus infelix, et passis Acca capillis
 Spangebant lacrimis ossa perusta suis.
 Inde domum redeunt sub prima crepuscula moesti, 455
 Utque erat, in duro procubere toro.
 Umbra cruenta Remi visa est assistere lecto,
 Atque haec exiguo murmure verba loqui:
 En ego dimidium vestri parsque altera voti
 Cernite sim qualis! qui modo qualis eram! 460
 Qui modo, si volucres habuissem regna jubentes,
 In populo potui maximus esse meo.

Nunc sum elapsa rogi flammis et inanis imago.
 Haec est ex illo forma relicta Remo.
 Heu! ubi Mars pater est! si vos modo vera locuti, 465
 Uberaque expositis ille ferina dedit.
 Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
 Perdidit. O quanto mitior illa fuit!
 Saeve Celer, crudelem animam per vulnera reddas,
 Utque ego, sub terras sanguinolentus eas! 470
 Noluit hoc frater. Pietas sequalis in illo est.
 Quod potuit, lacrimas in mea fata dedit.
 Hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta rogate,
 Ut celebrem nostro signet honore diem.
 Mandantem amplecti cupiunt, et brachia tendunt: 475
 Lubrica prensantes effugit umbra manus.
 Ut secum fugiens somnos abduxit imago,
 Ad regem voces fratris uterque ferunt.
 Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
 Illam, qua positus justa feruntur avis. 480
 Aspera mutata est in lenem tempore longo
 Littera, quae toto nomine prima fuit.
 Mox etiam Lemures animas dixere silentium;
 Hic verbi sensus, vis ea vocis erat.
 Fana tamen veteres illis clausere diebus, 485
 Ut nunc ferali tempore operta vides.
 Nec viduae taedis eadem, nec virginis apta
 Tempora. Quae nupsit, non diuturna fuit.
 Hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,
 Mense malas Maio nubere vulgus ait. 490
 Sed tamen haec tria sunt sub eodem tempore festa
 Inter se nullo continuata die.
 Quorum si mediis Boeotum Oriona quaeres;
 Falsus eris. Signi causa canenda mihi.
 Jupiter, et, lato qui regnat in aequore, frater 495
 Carpebant socias, Mercuriusque, vias.
 Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra.
 Et pronum saturae lac bibit agnus ovis.
 Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
 Hos videt, exiguam stabat ut ante casam. 500
 Atque ita, Longa via est nec tempora longa supersunt,
 Dixit, et hospitibus janua nostra patet.
 Addidit et vultum verbis, iterumque rogavit.
 Parent promissis, dissimulantque deos.
 Tecta senis subeunt, nigro deformia fumo. 505
 Ignis in hesterno stipite parvus erat;
 Ipse genu nixus flammis exsuscitat aura,
 Et promit quassas comminuitque faces.
 Stant calices. Minor inde fabas, olus alter habebat,
 Et fumant testu pressus uterque suo. 510
 Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra.
 Accipit aequoreus pocula prima deus.
 Quae simul exhausit, Da, nunc bibat ordine, dixit,
 Jupiter. Audito palluit ille Jove.
 Ut rediit animus, cultorem pauperis agri 515
 Immolat, et magno torret in igne bovem;
 Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
 Promit fumoso condita vina cado.

Nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
 Sic quoque non altis, incubuere toris. 520
 Nunc dape, nunc posito mensae nituere Lyaeo.
 Terra rubens crater, pocula fagus erant.
 Verba fuere Jovis: Si quid fert impetus, opta:
 Omne ferēs. Placidi verba fuere senis:
 Cara fuit conjux, prima mihi cara juvena 525
 Cognita. Nunc ubi sit, quaeritis: urna tegit.
 Huic ego juratus, vobis in verba vocatis,
 Conjugio dixi sola fruerē meo.
 Et dixi, et servo, sed enim diversa voluntas
 Est mihi: nec conjux, sed pater esse volo. 530
 Annuerant omnes: omnes ad terga juvenci
 Constiterant. Pudor est ulteriora loqui.
 Tum superinjecta texere madentia terra.
 Jamque decem menses, et puer ortus erat.
 Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona. 535
 Perdidit antiquum littera prima sonum.
 Creverat immensum: comitem sibi Delia sumpsit.
 Ille deae custos, ille satelles erat.
 Verba movent iras non circumspecta deorum.
 Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera est. 540
 Scorpion immisit Tellus. Fuit impetus illi
 Curva gemelliparae spicula ferre deae.
 Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
 Addidit, et, Meriti praemia, dixit, habe.

 Sed quid et Orion, et cetera sidera mundo 545
 Cedere festinant, noxque coarctat iter?
 Quid solito citius liquido jubar aequore tollit
 Candida, Lucifero praeveniente, dies?
 Fallor? an arma sonant? Non fallimur: arma sonabant;
 Mars venit, et veniens bellica signa dedit. 550
 Ulter ad ipse suos coelo descendit honores,
 Templaque in Augusto conspicienda Foro.
 Et deus est ingens, et opus. Debebat in urbe
 Non aliter nati Mars habitare sui.
 Digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis: 555
 Hinc fera Gradivum bella movere decet:
 Sen quis ab Eoo nos impius orbe lacesset;
 Seu quis ab occiduo sole domandus erit.
 Prospicit armipotens operis fastigia summi,
 Et probat invictos summa tenere deos. 560
 Prospicit in foribus diversae tela figurae,
 Armaque terrarum milite victa suo.
 Hinc videt aenean oneratum pondere caro,
 Et tot luleae nobilitatis avos.
 Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem, 565
 Claraque dispositis acta subesse viris.
 Spectat et Augusto praetextum nomine templum;
 Et visum, lecto Caesare, majus opus.
 Voverat hoc juvenis tunc, quum pia sustulit arma,
 A tantis Princeps incipiendus erat. 570
 Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
 Hinc conjuratis, talia dicta dedit;
 Si mihi bellandi pater est, Vestaeque sacerdos

Auctor, et ulcisci numen utrumque paro:
 Mars, ades, et satia scelerato sanguine ferrum: 575
 Stetque favor causa pro meliore tuus.
 Templa feres, et me victore vocaberis Ultor.
 Voverat; et fuso laetus ab hoste redit.
 Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
 Persequitur Parthi signa retenta manu. 580
 Gens fuit et campis, et equis, et tuta sagittis,
 Et circumfusus in via fluminibus.
 Addiderant animos Crassorum funera genti,
 Quum periit miles, signaque, duxque simul.
 Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat, 585
 Romanaeque aquilae signifer hostis erat.
 Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
 Caesaris Ausoniae protegerentur opes.
 Ille notas veteres, et longi dedecus aevi
 Sustulit. Agnorunt signa recepta suos. 590
 Quid tibi nunc solitas mitti post terga sagittae,
 Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
 Parthe, refers aquilas: victos quoque porrigis arcus.
 Pignora jam nostri nulla pudoris habes.
 Rite deo templumque datum nomenque bis ulto, 595
 Et meritis votis debita solvit honos.
 Sollemnes ludos Circo celebrate, Quirites:
 Non visa est fortem scena decere deum.
 Pliadas adspicies omnes, totumque sororum
 Agmen, ubi ante Idus nox erit una super 600
 Tum mihi non dubiis auctoribus incipit aestas,
 Et tepidi finem tempora veris habent.

 Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
 Indicat: huic signo fabula nota subest.
 Praebuit, ut taurus, Tyriae sua terga puellae 605
 Jupiter, et falsa cornua fronte tulit;
 Illa jubam dextra, laeva retinebat amictus;
 Et timor ipse novi causa decoris erat.
 Aura sinus implet: flavos movet aura capillos.
 Sidoni, sic fueras aspicienda Jovi 610
 Saepe puellares subduxit ab aequore plantas,
 Et metuit tactus assilientis aquae:
 Saepe deus prudens tergum demittit in undas,
 Haereat ut collo fortius illa suo.
 Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis 615
 Jupiter, inque deum de bove versus erat.
 Taurus init coelum: te, Sidoni, Jupiter implet,
 Parsque tuum terras tertia nomen habet.
 Hoc alii signum Phariam dixere juvencam,
 Quae bos ex homine est, ex bove facta dea. 620

 Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
 Mittere roboreo scirpea ponte solet.
 Corpora post decies senos qui credidit annos
 Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
 Fama vetus: tum quum Saturnia terra vocata est, 625
 Talia fatidici dicta fuere dei:
 Falcifero libata seni duo corpora, gentes,

Mittite, quae Tuscis excipiantur aquis.
 Donec in haec venit Tiryntius arva, quotannis
 Tristia Leucadio sacra peracta modo; 630
 Illum stramineos in aquam misisse Quirites.
 Herculis exemplo corpora falsa jaci.
 Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli,
 Pontibus infirmos praecipitasse senes.
 Tibi, doce verum: tua ripa vetustior urbe. 635
 Principium ritus tu bene nosse potes.
 Tiberis arundiferum medio caput extulit alveo,
 Raucaque dimovit talibus ora sonis:
 Haec loca desertas vidi sine moenibus herbas:
 Pascebat sparsos utraque ripa boves. 640
 Et quem nunc gentes Tiberin noruntque timentque,
 Tunc etiam pecori despiciendus eram.
 Arcadis Evandri nomen tibi saepe refertur:
 Ille meas remis advena torsit aquas.
 Venit et Alcides, turba comitatus Achiva. 645
 Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
 Excipit hospitio juvenem Pallantius heros:
 Et tandem Caco debita poena venit.
 Victor abit, secumque boves, Erytheïda praedam,
 Abstrahit. At comites longius ire negant: 650
 Magnaque pars horum desertis venerat Argis.
 Montibus his ponunt spemque Laremque suum.
 Saepe tamen patriae dulci tanguntur amore;
 Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
 Mittite me in Tiberin, Tiberinis vectus ut undis 655
 Litus ad Inachium pulvis inanis eam.
 Displicet heredi mandati cura sepulcri:
 Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
 Scirpea pro domino in Tiberin jactatur imago,
 Ut repetat Graias per freta longa domos. 660
 Hactenus. Ut vivo subiit rorantia saxo
 Antra, leves cursum sustinuistis aquae.
 Clare nepos Atlantis, ades! quem montibus olim
 Edidit Arcadiis Pleïas una Jovi.
 Pacis et armorum superis imisque deorum 665
 Arbiter, alato qui pede carpis iter:
 Laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra,
 Quo didicit culte lingua favente loqui.
 Templi tibi posuere Patres spectantia Circum
 Idibus. Ex illo est haec tibi festa dies. 670
 Te, quicumque suas profitentur vendere merces,
 Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogant.
 Est aqua Mercurii portae vicina Capenae:
 Si juvat expertis credere, numen habet.
 Huc venit incinctus tunicas mercator, et urna 675
 Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
 Uda fit hinc laurus: lauro sparguntur ab uda
 Omnia, quae dominos sunt habitura novos.
 Spargit et ipse suos lauro rorante capillos,
 Et peragit solita fallere voce preces. 680
 Ablue praeteriti perjuriam temporis, inquit,
 Ablue praeterita perfida verba die.
 Sive ego te feci testem, falsove citavi

Non audituri numina magna Jovis;
 Sive deum prudens alium divamve fefelli, 685
 Abstulerint celeres improba dicta Noti.
 Et pereant veniente die perjuria nobis,
 Nec curent superi, si qua locutus ero.
 Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro,
 Et face, ut emptori verba dedisse juvet. 690
 Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
 Se memor Ortygias surripuisse boves.

At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
 In Geminos ex quo tempore Phoebus eat.
 Quum totidem de mense dies superesse videbis: 695
 Quot sunt Herculei facta laboris, ait.
 Die, ego respondi, causam mihi sideris hujus.
 Causam facundo reddidit ore deus.
 Abstulerant raptas Phoeben Phoebesque sororem
 Tyndaridae fratres, hic eques, ille pugil. 700
 Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas,
 Leucippo fieri pactus uterque gener.
 His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
 Suadet, et ex causa pugnat uterque pari.
 Effugere Oealidae cursu potuere sequentes: 705
 Sed visum celeri vincere turpe fuga.
 Liber ab arboribus locus est, apta area pugnae.
 Constiterant illic: nomen Aphidna loco.
 Pectora trajectus Lynceo Castor ab ense
 Non exspectato vulnere pressit humum. 710
 Ultor adest Pollux, et Lyncea perforat hasta,
 Qua cervix humeros continuata premit.
 Ibat in hunc Idas, vixque est Jovis igne repulsus:
 Tela tamen dextrae fulmine rapta negant.
 Jamque tibi coelum, Pollux, sublime patebat, 715
 Quum, Mea, dixisti, percipe verba, Pater.
 Quod mihi das uni coelum, partire duobus:
 Dimidium toto munere majus erit.
 Dixit, et alterna fratrem statione redemit:
 Utile sollicitae sidus uterque rati. 720

Ad Janum redeat, qui quaerit, Agonia quid sint:
 Quae tamen in fastis hoc quoque tempus habent.

Nocte sequente diem canis Erigoneius exit;
 Est alio signi reddita causa loco.

Proxima Vulcani lux est, Tubilustria dicunt. 725
 Lustrantur purae, quas facit ille, tubae.

Quattuor inde notis locus est; quibus ordine lectis
 Vel mos sacrorum, vel Fuga Regis inest.

Nec te praetereo, populi Fortuna potentis
 Publica, cui templum luce sequente datum. 730
 Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
 Grata Jovi fulvae rostra videbis avis.

Auferet ex oculis veniens Aurora Booten,
Continuaque die sidus Hyantis erit.

LIBER VI.

Hic mensis habet dubias in nomine causas:
Quae placeant, positis omnibus, ipse leges.
Facta canam; sed erunt, qui me finxisse loquantur:
Nullaque mortali numina visa putent.
Est Deus in nobis: agitante calescimus illo. 5
Impetus hic sacrae semina mentis habet.
Fas mihi praecipue vultus vidisse Deorum:
Vel quia sum vates; vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
Voce locus, si non obstreperetur aquis. 10
Hic ego quaerebam, coepti quae mensis origo
Esset, et in cura nominis hujus eram.
Ecce deas vidi: non quas praeceptor arandi
Viderat, Ascraeas quum sequeretur oves;
Nec quas Priamides in aquosae vallibus Idae 15
Contulit; ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, sui germana mariti.
Haec erat,--agnovi,--quae stat in arce Jovis.
Horrueram tacitoque animum pallore fatebar;
Quum dea, quos fecit, sustulit ipsa metus: 20
Namque, ait, O vates, Romani conditor anni,
Ause per exiguos magna referre modos,
Jus tibi fecisti numen coeleste videndi,
Quum placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis, 25
Junius a nostro nomine nomen habet.
Est aliquid nupsisse Jovi, Jovis esse sororem.
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adspicitur, Saturnum prima parentem
Feci; Saturni sors ego prima fui. 30
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
Haec illi a coelo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis,
Junctaque Tarpeio sunt mea templa Jovi.
An potuit Maio pellex dare nomina mensi, 35
Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur regina vocor, princepsque dearum?
Aurea cur dextrae sceptrae dedere meae?
An faciant mensem luces, Lucinaque ab illis
Dicar, et a nullo nomina mense traham? 40
Tum me poeniteat posuisse fideliter iras
In genus Electrae Dardaniumque domum.
Causa duplex irae. Rapto Ganymede dolebam:
Forma quoque Idaeo iudice victa mea est.

Poeniteat, quod non foveo Carthaginis arces, 45
Quum mea sint illo currus et arma loco.

Poeniteat Sparten, Argosque, measque Mycenae,
Et veterem Latio supposuisse Samon.

Adde senem Tatium, Junonicolasque Faliscos,
Quos ego Romanis succubuisse tuli. 50

Sed neque poeniteat, nec gens mihi carior ulla est.
Hic colar, hic teneam cum Jove templa meo.

Ipse mihi Mavors, Commendo maenia, dixit,
Haec tibi: tu pollens urbe nepotis eris.

Dicta fides sequitur. Centum celebramur in aris: 55
Nec levior quovis est mihi mensis honor.

Nec tamen hunc nobis tantummodo praestat honorem
Roma: suburbani dant mihi munus idem.

Inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos,
Et populus Laurens, Lanuviumque meum: 60

Est illic mensis Junonius. Inspice Tibur,
Et Praenestinae moenia sacra deae;
Junonale leges tempus. Nec Romulus illas
Condidit: at nostri Roma nepotis erat.

Finierat Juno. Respeximus. Herculis uxor 65
Stabat, et in vultu signa dolentis erant.

Non ego, si toto mater me cedere coelo
Jusserit, invita matre morabor, ait.

Nunc quoque non luctor de nomine temporis hujus:
Blandior, et partes paene rogantis ago; 70
Remque mei juris malim tenuisse precando;
Et faveas causae forsitan ipse meae.

Aurea possedit posito Capitolia templo
Mater, et ut debet, cum Jove summa tenet.

At decus omne mihi contingit origine mensis. 75
Unicus est, de quo sollicitamur, honor.

Quid grave, si titulum mensis, Romane dedisti,
Herculis uxori, posteritasque memor?

Haec quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
Conjugis. Huc captas appulit ille boves, 80
Hic male defensus flammis et dote paterna
Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.

Ad propiora vocor. Populum digessit ab annis
Romulus, in partes distribuitque duas.

Haec dare consilium, pugnare paratior illa est: 85
Haec aetas bellum suadet, at illa gerit.

Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
Junius est juvenum; qui fuit ante, senum.

Dixit: et in litem studio certaminis issent,
Atque ira pietas dissimulata foret; 90

Venit Apollinea longas Concordia lauro
Nexa comas, placidi numen opusque ducis.

Haec ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
Binaque cum populis regna coisse suis,

Et Lare communi soceros generosque receptos; 95
His nomen junctis Junius, inquit, habet.

Dicta triplex causa est. At vos ignoscite, divae:
Res est arbitrio non dirimenda meo.

Ite pares a me. Perierunt iudice formae
Pergama: plus laedunt, quam juvet una, duae. 100

Prima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis haec est;
 Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
 Unde datas habeat vires, obscurior aevo
 Fama; sed e nostro carmine certus eris.
 Adjacet antiquus Tiberino lucus Helerni: 105
 Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
 Inde sata est Nymphæ,--Cranen dixere priores,--
 Nequidquam multis saepe petita procis.
 Rura sequi jaculisque feras agitare solebat, 110
 Nodosasque cava tendere valle plagas.
 Non habuit pharetram: Phoebi tamen esse sororem
 Credebant; nec erat, Phoebe, pudenda tibi.
 Huic aliquis juvenum dixisset amantia verba,
 Reddebat tales protinus illa sonos: 115
 Haec loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris.
 Si secreta magis ducis in antra, sequor.
 Credulus ante subit. Frutices haec nacta resistit,
 Et latet, et nullo est invenienda loco.
 Viderat hanc Janus, visseque cupidine captus
 Ad duram verbis mollibus usus erat: 120
 Nympha jubet quaeri de more remotius antrum:
 Utque comes sequitur, destituitque ducem.
 Stulta! videt Janus, quae post sua terga gerantur;
 Nil agis, en! latebras respicit ille tuas.
 Nil agis, en! dixi. Nam te sub rupe latentem 125
 Occupat amplexu; speque potitus ait:
 Jus pro concubitu nostro tibi cardinis esto;
 Hoc pretium positae virginitatis habe.
 Sic fatus, virgam, qua tristes pellere posset
 A foribus noxas,--haec erat alba--dedit. 130
 Sunt avidae volucres; non quae Phineia mensis
 Guttura fraudabant: sed genus inde trahunt.
 Grande caput: stantes oculi: rostra apta rapinae;
 Canities pennis, unguibus hamus inest.
 Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes, 135
 Et vitiant cunis corpora rapta suis.
 Carpere dicuntur lactentia viscera rostris;
 Et plenum poto sanguine guttur habent.
 Est illis strigibus nomen: sed nominis hujus
 Causa, quod horrenda stridere nocte solent. 140
 Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
 Neniaque in volucres Marsa figurat anus;
 In thalamos venere Procae. Proca natus in illis
 Praeda recens avium quinque diebus erat;
 Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis. 145
 At puer infelix vagit opemque petit.
 Territa voce sui nutrix accurrit alumni,
 Et rigido sectas invenit ungue genas.
 Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
 Esse solet seris, quas nova laesit hiems. 150
 Pervenit ad Cranen, et rem docet. Illa, Timorem
 Pone! tuus sospes, dixit, alumnus erit.
 Venerat ad cunas: flebant materque paterque:
 Sistite vos lacrimas! ipsa medebor, ait.
 Protinus arbutea postes ter in ordine tangit 155
 Fronde: ter arbutea limina fronde notat.

Spargit aquis aditus, et quae medicamen habebant:
 Extaque de porca cruda bimestre tenet.
 Atque ita, Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
 Parcite! pro parvo victima parva cadit. 160
 Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
 Hanc animam vobis pro meliore damus.
 Sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit:
 Quique sacris adsunt, respicere illa vetat.
 Virgaque Janalis de spina ponitur alba, 165
 Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
 Post illud nec aves cunas violasse feruntur,
 Et rediit puero, qui fuit ante, color.
 Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
 Mixtaque cum calido sit faba farre, rogas. 170
 Prisca dea est, aliturque cibis, quibus ante solebat,
 Nec petit adscitas luxuriosa dapes.
 Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat;
 Ostreaque in conchis tuta fuere suis:
 Nec Latium norat, quam praebet Ionia dives, 175
 Nec, quae Pygmaeo sanguine gaudet, avem;
 Et praeter pennas nihil in pavone placebat:
 Nec tellus captas miserat ante feras.
 Sus erat in pretio: caesa sue festa colebant.
 Terra fabas tantum duraque farra dabat. 180
 Quae duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
 Ederit, huic laedi viscera posse negant.
 Arce quoque in summa Junoni templa Monetae
 Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
 Ante domus Manli fuerant, qui Gallica quondam 185
 A Capitolino reppulit arma Jove.
 Quam bene--Di magni!--pugna cecidisset in illa
 Defensor solii, Jupiter alte, tui!
 Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
 Hunc illi titulum longa senecta dabat. 190
 Lux eadem Marti festa est; quem prospicit extra
 Appositum Tectae porta Capena viae.
 Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur;
 Quum paene est Corsis obruta classis aquis.
 Haec hominum monumenta patent. Si quaeritis astra, 195
 Tunc oritur magni praepes adunca Jovis.
 Postera lux Hyades, Taurinae cornua frontis,
 Evocat: et multa terra madescit aqua.
 Mane ubi bis fuerit, Phoebusque iteraverit ortus,
 Factaque erit posito rore bis uda seges; 200
 Hac sacrata die Tusco Bellona duello
 Dicitur: et Latio prospera semper adest.
 Appius est auctor: Pyrrho qui pace negata
 Multum animo vidit; lumine captus erat.
 Prospicit a templo summum brevis area Circum. 205
 Est ibi non parvae parva columna notae.
 Hinc solet hasta manu, belli praenuntia, mitti,
 In regem et gentes quum placet arma capi.
 Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est:
 Quod deus Euboico carmine munus habet. 210
 Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.
 Si titulos quaeris, Sulla probavit opus.

Quaerebam, Nonas Sanco Fidione referrem,
 An tibi, Semo pater: quum mihi Sancus ait:
 Cuicumque ex illis dederis, ego munus habebo. 215
 Nomina trina fero: sic voluere Cures.
 Hunc igitur veteres donarunt aede Sabini:
 Inque Quirinali constituere jugo.
 Est mihi, sitque, precor, nostris diuturnior annis,
 Filia, qua felix sospite semper ero. 220
 Hanc ego quum vellem genero dare, tempora taedis
 Aptam requirebam, quaeque cavenda forent.
 Tum mihi post sacras monstratur Junius Idus
 Utilis et nuptis, utilis esse viris;
 Primaque pars hujus thalamis aliena reperta est, 225
 Nam mihi, sic conjux sancta Dialis ait:
 Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
 Detulerit flavis in mare Tiberis aquis,
 Non mihi detonsos crines depectere buxo,
 Non unguis ferro subsequuisse licet: 230
 Non tetigisse virum; quamvis Jovis ille sacerdos,
 Quamvis perpetua sit mihi lege datus.
 Tu quoque ne propera: melius tua filia nubet,
 Ignea quum pura Vesta nitebit humo.
 Tertia post Nonas removere Lycaona Phoebe 235
 Fertur: et a tergo non habet Ursa metum.
 Tunc ego me memini Ludos in gramine Campi
 Adspicere, et didici, lubrica Tibri, tuos.
 Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
 Quique tegunt parvis aera recurva cibis. 240
 Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus
 Vota metu belli, perfide Poene, tui.
 Poene, rebellaras: et leto Consulibus omnes
 Attoniti Mauras pertimere manus.
 Spem metus expulerat, quum Menti vota Senatus 245
 Suscipit; et melior protinus illa venit.
 Adspicit instantes mediis sex lucibus Idus
 Illa dies, qua sunt vota soluta deae.
 Vesta, fave! tibi nunc operata resolvimus ora,
 Ad tua si nobis sacra venire licet. 250
 In prece totus eram; coelestia numina sensi,
 Laetaque purpurea luce refulsit humus.
 Non equidem vidi--valeant mendacia vatum--
 Te, dea; nec fueras adspicienda viro.
 Sed quae nescieram, quorumque errore tenebar, 255
 Cognita sunt nullo praecipiente mihi.
 Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
 Quum flammae custos aede recepta sua est.
 Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
 Numinis ingenium terra Sabina tulit. 260
 Quae nunc aere vides, stipula tunc tecta videres,
 Et paries lento vimine textus erat.
 Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestae,
 Tunc erat intonsi regia magna Numae.
 Forma tamen templi, quae nunc manet, ante fuisse 265
 Dicitur: et formae causa probanda subest.
 Vesta eadem est, et Terra: subest vigil ignis utriusque,
 Significant sedem terra focusque suam.

Terra pilae similis, nullo fulcimine nixa,
Aëre subjecto tam grave pendet onus. 270
[Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem:
Quique premat partes, angulus omnis abest.
Quumque sit in media rerum regione locata,
Et tangat nullum plusve minusve latus;
Ni convexa foret, parti vicinior esset, 275
Nec medium terram mundus haberet onus.]
Arce Syracosia suspensus in aëre clauso
Stat globus, immensi parva figura poli;
Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
Terra. Quod ut fiat, forma rotunda facit. 280
Par facies templi: nullus procurrit in illo
Angulus. A pluvio vindicat imbre tholus.
Cur sit virgineis, quaeris, dea culta ministris.
Inveniam causas hac quoque parte suas.
Ex Ope Junonem memorant Cereremque creatas 285
Semine Saturni: tertia Vesta fuit.
Utraque nupserunt: ambae peperisse feruntur:
De tribus impatiens restitit una viri.
Quid mirum, virgo si virgine laeta ministra
Admittet castas in sua sacra manus? 290
Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam;
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Jure igitur virgo est, quae semina nulla remittit,
Nec capit: et comites virginitatis habet.
Esse diu stultus Vestae simulacra putavi: 295
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inextinctus templo celatur in illo;
Effigiem nullam Vesta, nec ignis, habent.
Stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur;
Causaque par Graii nominis esse potest. 300
At focus a flammis, et quod fovet omnia, dictus:
Qui tamen in primis aedibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando
Affamur Vestam, Quae loca prima tenes.
Ante focos olim longis considerare scamnis 305
Mos erat, et mensae credere adesse deos.
Nunc quoque, quum fiunt antiquae sacra Vacunae,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetusto:
Fert missos Vestae pura patella cibos. 310
Ecce, coronatis panis dependet asellis,
Et velant scabras florea sarta molas.
Sola prius furnis torrebant farra coloni;
Et Fornacali sunt sua sacra deae.
Suppositum cineri panem focus ipse parabat, 315
Strataque erat tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor, dominamque focorum,
Et quae pumiceas versat asella molas.
Praeteream, referamne tuum, rubicunde Priape,
Dedecus? est multi fabula parva joci. 320
Turrigera frontem Cybele redimita corona
Convocat aeternos ad sua festa deos.
Convocat et Satyros, et, rustica numina, Nymphas.
Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.

Nec licet, et longum est epulas narrare deorum: 325
 In multo nox est pervigilata mero.
 Hi temere errabant in opacae vallibus Idae:
 Pars jacet, et molli gramine membra levat.
 Hi ludunt, hos somnus habet; pars brachia nectit,
 Et viridem celeri ter pede pulsat humum. 330
 Vesta jacet, placidamque capit securam quietem,
 Sicut erat positum cespite fulta caput.
 At ruber hortorum custos Nymphasque deasque
 Captat, et errantes fertque refertque pedes.
 Adspicit et Vestam; dubium, Nymphamne putarit, 335
 An scierit Vestam: scisse sed ipse negat.
 Spem capit obscenam, furtimque accedere tentat,
 Et fert suspensos, corde micante, gradus.
 Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
 Liquerat ad ripas lene sonantis aquae. 340
 Ibat, ut inciperet, longi deus Hellesponti,
 Intempestivo quum rudit ille sono.
 Territa voce gravi surgit dea. Convolat omnis
 Turba; per infestas effugit ille manus.
 [Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo: 345
 Aptam asini flammis indicis exta damus.]
 Quem tu, diva memor, de pane monilibus ornas.
 Cessat opus: vacuae conticuere molae.
 Nomine, quam pretio celebratior, arce Tonantis,
 Dicam, Pistoris quid velit ara Jovis. 350
 Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
 Fecerat obsidio jam diuturna famem.
 Jupiter, ad solium Superis regale vocatis,
 Incipe, ait Marti. Protinus ille refert:
 Scilicet, ignotum est, quae sit fortuna meorum; 355
 Et dolor hic animi voce querentis eget?
 Si tamen, ut referam breviter mala juncta pudori,
 Exigis: Alpino Roma sub hoste jacet.
 Haec est, cui fuerat promissa potentia rerum,
 Jupiter? hanc terris impositurus eras? 360
 Jamque suburbanos Etruscaque contudit arma.
 Spes erat in cursu; nunc Lare pulsa suo est.
 Vidimus ornatos serata per atria picta
 Veste triumphales occubuisse senes;
 Vidimus Iliacae transferri pignora Vestae 365
 Sede. Putant aliquos scilicet esse deos.
 At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
 Totque domos vestras obsidione premi:
 Nil opis in cura scirent superesse deorum,
 Et data sollicita tura perire manu. 370
 Atque utinam pugnae pateat locus! arma capessant;
 Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
 Nunc inopes victus, ignavaque fata timentes,
 Monte suo claudes barbara turba premit.
 Tum Venus, et lituo pulcher trabeaque Quirinus, 375
 Vestaque pro Latio multa locuta suo.
 Publica, respondit, cura est pro moenibus istis,
 Jupiter, et poenas Gallia victa dabit.
 Tu modo, quae desunt fruges, superesse putentur,
 Effice, nec sedes desere Vesta, tuas. 380

Quodcumque est Cereris solidae cava machina frangat,
 Mollitamque manu duret in igne focus.
 Jusserat: et fratris virgo Saturnia jussis
 Annuit: et mediae tempora noctis erant.
 Jam ducibus somnum dederat labor. Increpat illos 385
 Jupiter, et sacro, quid velit, ore docet:
 Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
 Mittite, quam minime tradere vultis, opem.
 Somnus abit, quaeruntque novis ambagibus acti,
 Tradere quam nolint et jubeantur, opem. 390
 Ecce, Ceres visa est. Jaciunt Cerealia dona.
 Jacta super galeas scutaque longa sonant.
 Posse fame vinci spes excidit. Hoste repulso
 Candida Pistori ponitur ara Jovi.--
 Forte revertebar festis Vestalibus illac, 395
 Qua Nova Romano nunc via juncta Foro est.
 Huc pede matronam vidi descendere nudo:
 Obstupui, tacitus sustinuique gradum.
 Sensit anus vicina loci, jussumque sedere
 Alloquitur, quatiens voce tremente caput. 400
 Hoc, ubi nunc fora sunt, udae tenuere paludes:
 Amno redundatis fossa madebat aquis.
 Curtius ille lacus, siccus qui sustinet aras,
 Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
 Qua Velabra solent in Circum ducere pompas, 405
 Nil praeter salices crassaque canna fuit.
 Saepe suburbanas rediens conviva per undas
 Cantat, et ad nautas ebria verba jactat.
 Nondum conveniens diversis iste figuris
 Nomen ab averso ceperat amne deus. 410
 Hic quoque lucus erat juncis et arundine densus,
 Et pede velato non adeunda palus.
 Stagna recesserunt, et aquas sua ripa coërcet:
 Siccaque nunc tellus. Mos tamen ille manet.
 Reddiderat causam; Valeas, anus optima! dixi: 415
 Quod superest aevi, molle sit omne, tui!
 Cetera jam pridem didici puerilibus annis;
 Non tamen idcirco praetereunda mihi.
 Moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
 Ilus adhuc Asiae dives habebat opes. 420
 Creditur armiferae signum coeleste Minervae
 Urbis in Iliacae desiluisse juga.
 Cura videre fuit: vidi templumque locumque.
 Hoc superest illi: Pallada Roma tenet.
 Consulitur Smintheus: lucoque obscurus opaco 425
 Hos non mentito reddidit ore sonos:
 Aetheriam servate deam: servabitis urbem:
 Imperium secum transferet illa loci.
 Servat et inclusam summa tenet Ilus in arce:
 Curaque ad heredem Laomedonta venit. 430
 Sub Priamo servata parum. Sic ipsa volebat,
 Ex quo judicio forma revicta sua est.
 Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
 Seu pius aeneas eripuisse datur;
 Auctor in incerto. Res est Romana: tuetur 435
 Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.

Heu quantum timuere Patres, quo tempore Vesta
 Arsit, et est tectis obruta paene suis!
 Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
 Mixtaque erat flammiae flammae profana pia. 440
 Attonitae flebant, demisso crine, ministra:
 Abstulerat vires corporis ipse timor.
 Provolat in medium, et magna, Succurrite! voce,
 Non est auxilium flere, Metellus ait.
 Pignora virgineis fatalia tollite palmis! 445
 Non ea sunt voto, sed rapienda manu.
 Me miserum! dubitatis? ait--Dubitare videbat,
 Et pavidas posito procubuisse genu.--
 Haurit aquas, tollensque manus, Ignoscite, dixit,
 Sacra! vir intrabo non adeunda viro. 450
 Si scelus est, in me commissi poena redundet;
 Sit capitis damno Roma soluta mei.
 Dixit et irrupit. Factum dea rapta probavit,
 Pontificisque sui munere tuta fuit.
 Nunc bene lucetis sacrae sub Caesare flammae: 455
 Ignis in Iliacis nunc erit, estque, focus;
 Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
 Hoc duce, nec viva defodietur humo.
 Sic incesta perit: quia, quam violavit, in illam
 Conditur: et Tellus Vestaque numen idem est. 460
 Tum sibi Callaïco Brutus cognomen ab hoste
 Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum.
 Scilicet, interdum miscentur tristia laetis,
 Ne populum toto pectore festa juvent.
 Crassus ad Euphraten aquilas, natumque, suosque 465
 Perdidit, et leto est ultimus ipse datus.
 Parthe, quid exsultas? dixit dea. Signa remittes:
 Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.
 At simul auritis violae demuntur asellis,
 Et Cereris fruges aspera saxa terunt; 470
 Navita puppe sedens, Delphina videbimus, inquit,
 Humida quum pulso nox erit orta die.
 Jam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui,
 Et vigil Eois Lucifer exit aquis.
 Ite, bonae matres,--vestrum Matralia festum-- 475
 Flavaque Thebanae reddite liba deae.
 Pontibus et magno juncta est celeberrima Circo
 Area, quae posito de bove nomen habet.
 Hac ibi luce ferunt Matutae sacra parenti
 Sceptraferas Servi templa dedisse manus. 480
 Quae dea sit: quare famulas a limine templi
 Arceat,--arcet enim--libaque tosta petat;
 Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
 Si domus illa tua est, dirige vatis opus.
 Arserat obsequio Semele Jovis: accipit Ino 485
 Te, puer, et summa sedula nutrit ope.
 Intumuit Juno, raptum quod pellice natum
 Educet. At sanguis ille sororis erat.
 Hinc agitur furiis Athamas, et imagine falsa:
 Tuque cadis patria, parve Learche, manu. 490
 Maesta Learcheas mater tumulaverat umbras,
 Et dederat miseris omnia justa rogis:

Haec quoque, funestos ut erat laniata capillos,
 Prosilit, et cunis te, Melicerta, rapit.
 Est spatio contracta brevi, freta bina repellit, 495
 Unaque pulsatur terra duabus aquis.
 Huc venit insanis natum complexa lacertis,
 Et secum e celso mittit in alta jugo.
 Excipit illaesos Panope centumque sorores,
 Et placido lapsu per sua regna ferunt. 500
 Nondum Lencotheë, nondum puer ille Palaemon
 Vorticibus densis Tibridis ora tenent.
 Lucus erat: dubium Semelae Stimulaene vocetur;
 Maenadas Ausonias incoluisse ferunt.
 Quaerit ab his Ino, quae gens foret. Arcadas esse 505
 Audit, et Evandrum sceptrum tenere loci.
 Dissimulata deam Latias Saturnia Bacchas
 Instimulat fictis insidiosa sonis:
 O nimium faciles! O toto pectore captae!
 Non venit haec nostris hospes amica choris. 510
 Fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum;
 Quo possit poenas pendere, pignus habet.
 Vix bene desierat; complent ululatus auras
 Thyades effusis per sua colla comis:
 Iniiciuntque manus, puerumque revellere pugnant. 515
 Quos ignorat adhuc, invocat illa deos:
 Dique, virique loci, miserae succurrite matri.
 Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
 Appulerat ripae vaccas Oetaeus Iberos:
 Audit, et ad vocem concitus urget iter. 520
 Herculis adventu, quae vim modo ferre parabant,
 Turpia femineae terga dedere fugae.
 Quid petis hinc,--cognorat enim--matertera Bacchi?
 An numen, quod me, te quoque vexat, ait?
 Illa docet partim, partim praesentia nati 525
 Continet, et Furiis in scelus isse pudet.
 Rumor--ut est velox--agitatis pervolat alis:
 Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
 Hospita Carmentis fidos intrasse penates
 Diceris, et longam deposuisse famem. 530
 Liba sua properata manu Tegeaea sacerdos
 Traditur in subito cocta dedisse foco.
 Nunc quoque liba juvant festis Matralibus illam;
 Rustica sedulitas gratior arte fuit.
 Nunc, ait, O vates, venientia fata resigna, 535
 Qua licet: hospitibus hoc, precor, adde meis.
 Parva mora est: coelum vates ac numina sumit,
 Fitque sui toto pectore plena dei.
 Vix illam subito posses cognoscere; tanto
 Sanctior, et tanto, quam modo, major erat. 540
 Laeta canam; gaude, defuncta laboribus, Ino!
 Dixit, et huic populo prospera semper ades!
 Numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
 In nostris aliud sumite nomen aquis.
 Leucotheë Graiis, Matuta vocabere nostris; 545
 In portus nato jus erit omne tuo.
 Quem nos Fortunum, sua lingua Palaemona dicet.
 Ite, precor, nostris aequus uterque locis!

Annuerant: promissa fides: posuere labores;
 Nomina mutarunt: hic deus, illa dea est. 550
 Cur vetet ancillas accedere, quaeritis. Odit,
 Principiumque odii, si sinat ipsa, canam.
 Una ministrarum solita est, Cadmeï, tuarum
 Saepe sub amplexus coujugis ire tui.
 Improbus hanc Athamas furtim dilexit: ab illa 555
 Comperit agricolis semina tosta dari.
 Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
 Hoc est, cur odio sit tibi serva manus.
 Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret:
 Ipsa parum felix visa fuisse parens. 560
 Alterius prolem melius mandabitur illi;
 Utilior Baccho quam fuit ipsa suis.
 Hanc tibi, Quo properas, memorant dixisso, Rutili?
 Luce mea Marso Consul ab hoste cades.
 Exitus accessit verbis: flumenque Toleni 565
 Purpureum mixtis sanguine fluxit aquis.
 Proximus annus erat: Pallantide caesus eadem
 Didius hostiles ingeminavit opes.
 Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque.
 Sed superinjectis quis latet aede togis? 570
 Servius est: hoc constat enim. Sed causa latendi
 Discrepat, et dubium me quoque mentis habet.
 Dum dea furtivos timide profitetur amores,
 Coelestemque homini concubuisse pudet;
 --Arsit enim magna correpta cupidine regis, 575
 Caecaque in hoc uno non fuit illa viro--
 Nocte domum parva solita est intrare fenestra:
 Unde Fenestellae nomina porta tenet.
 Nunc pudet, et vultus velamine celat amatos,
 Oraque sunt multa regia tecta toga. 580
 An magis est verum, post Tulli funera plebem
 Confusam placidi morte fuisse ducis?
 Nec modus ullus erat: crescebat imagine luctus,
 Donec eam positis occuluere togis.
 Tertia causa mihi spatio majore canenda est: 585
 Nos tamen adductos intus agemus equos.
 Tullia, conjugio sceleris mercede peracto,
 His solita est dictis exstimulare virum:
 Quid juvat esse pares, te nostrae caede sororis,
 Meque tui fratris, si pia vita placet? 590
 Vivere debuerant et vir meus, et tua conjux,
 Si nullum ausuri majus eramus opus.
 Et caput et regnum facio dotale parentis.
 Si vir es, i, dictas exige dotis opes!
 Regia res scelus est. Socero cape regna necato, 595
 Et nostras patrio sanguine tinge manus.
 Talibus instinctus solio privatus in alto
 Sederat: attonitum vulgus ad arma ruit.
 Hinc cruor, hinc caedes: infirmaque vincitur aetas.
 Sceptra gener socero rapta Superbus habet. 600
 Ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, caesus
 Concidit in dura sanguinolentus humo.
 Filia carpento patrios initura Penates
 Ibat per medias alta feroxque vias.

Corpus ut adspexit, lacrimis auriga profusis 605
 Restitit. Hunc tali corripit illa sono:
 Vadis? an exspectas pretium pietatis amarum?
 Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas!
 Certa fides facti, dictus Sceleratus ab illa
 Vicus, et aeterna res ea pressa nota. 610
 Post tamen hoc ausa est templum, monumenta parentis,
 Tangere: mira quidem, sed tamen acta loquar.
 Signum erat in solio residens sub imagine Tulli:
 Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
 Et vox audita est, Vultus abscondite nostros, 615
 Ne natae videant ora nefanda meae.
 Veste data tegitur: vetat hanc Fortuna moveri:
 Et sic e templo est ipsa locuta suo:
 Ore revelato qua primum luce patebit
 Servius haec positi prima pudoris erit. 620
 Parcite, matronae, vetitas attingere vestes:
 Sollemni satis est voce movere preces:
 Sitque caput semper Romano tectus amictu,
 Qui rex in nostra septimus urbe fuit.
 Arserat hoc templum: signo tamen ille pepercit 625
 Ignis: opem nato Mulciber ipse tulit.
 Namque pater Tulli Vulcanus, Oeresia mater,
 Praesignis facie, Corniculana fuit.
 Hanc secum Tanaquil, sacris de more peractis,
 Jussit in ornatum fundere vina focum. 630
 Hic inter cineres obsceni forma virilis
 Aut fuit, aut visa est: sed fuit illa magis.
 Jussa loco captiva fovet, Conceptus ab illa
 Servius a coelo semina gentis habet.
 Signa dedit genitor, tum quum caput igne corusco 635
 Contigit, inque coma flammeus arsit apex.
 Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede
 Livia, quam caro praestitit illa viro.
 Disce tamen, veniens aetas, ubi Livia nunc est
 Porticus, immensae tecta fuisse domus. 640
 Urbis opus domus una fuit: spatimque tenebat,
 Quo brevius muris oppida multa tenent.
 Haec aequata solo est, nullo sub crimine regni,
 Sed quia luxuria visa nocere sua.
 Sustinuit tantas operum subvertere moles 645
 Totque suas heres perdere Caesar opes.
 Sic agitur censura, et sic exempla parantur;
 Quum vindex, alios quod monet, ipse facit.
 Nulla nota est veniente die, quam dicere possim.
 Idibus Invicto sunt data templa Jovi. 650
 Et jam Quinquatrus jubeor narrare minores.
 Nunc ades o coeptis, flava Minerva, meis.
 Cur vagus incedit tota tibicen in urbe?
 Quid sibi personae, quid stola longa, volant?
 Sic ego. Sic posita Tritonia cuspide dixit: 655
 --Possem utinam doctae verba referre deae!--
 Temporibus veterum tibicinis usus avorum
 Magnus et in magno semper honore fuit.
 Cantabat fanis, cantabat tibia ludis:
 Cantabat maestis tibia funeribus. 660

Dulcis erat mercede labor: tempusque secutum,
 Quod subito Graiae frangeret artis opus.
 Adde quod aedilis, pompam qui funeris irent,
 Artifices solos jusserat esse decem.
 Exilio mutant urbem, Tiburque recedunt: 665
 --Exilium quodam tempore Tibur erat.--
 Quaeritur in scena cava tibia, quaeritur aris,
 Ducit supremos nenia nulla toros.
 Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
 Tiburo, sed longo tempore liber erat. 670
 Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
 Convocat. Ad festas convenit illa dapes.
 Nox erat, et vinis oculique animique natabant,
 Quum praecomposito nuntius ore venit:
 Atque ita, Quid cessas convivias solvere? dixit: 675
 Auctor vindictae jam venit, ecce, tuae!
 Nec mora; convivae valido titubantia vino
 Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
 At dominus, Discedite, ait; plaustroque morantes
 Sustulit. In plaustro sirpea lata fuit. 680
 Alliciunt somnos tempus, motusque, merumque,
 Potaque se Tibur turba redire putat.
 Jamque per Esquilias Romanam intraverat urbem;
 Et mane in medio plaustra fuere foro.
 Plautius, ut posset specie numeroque Senatium 685
 Fallere, personis imperat ora tegi.
 Admiscetque alios, et, ut hunc tibicina coetum
 Augeat, in longis vestibibus ire jubet.
 Sic reduces bene posse tegi, ne forte notentur
 Contra collegae jussa redisse sui. 690
 Res placuit: cultuque novo licet Idibus uti,
 Et canere ad veteres verba jocosa modos.
 Haec ubi perdocuit, Superest mihi discere, dixi,
 Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.
 Martius, inquit, agit tali mea nomine festa, 695
 Estque sub inventis haec quoque turba meis.
 Prima terebrato per rara foramina buxo,
 Ut daret, effeci, tibia longa sonos.
 Vox placuit: liquidis faciem referentibus undis
 Vidi virgineas intumuisse genas. 700
 Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia! dixi.
 Excipit abjectam cespitate ripa suo.
 Inventam Satyrus primum miratur, et usum
 Nescit; at inflatam sentit habere sonum;
 Et modo dimittit digitis, modo concipit auras. 705
 Jamque inter Nymphas arte superbus erat:
 Provocat et Phoebum; Phoebos superante pependit:
 Caesa recesserunt a cute membra sua.
 Sum tamen inventrix auctorque ego carminis hujus.
 Hoc est, cur nostros ars colat ista dies. 710
 Tertia lux veniet, qua tu, Dodoni Thyene,
 Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
 Haec est illa dies, qua tu purgamina Vestae,
 Tibi, per Etruscas in mare mittis aquas.
 Si qua fides ventis, Zephyro date carbasa, nautae: 715

Cras veniet vestris ille secundus aquis.

At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
Et cinget geminos stella serena polos;
Tollet humo validos proles Hyriea lacertos.
Continua Delphin nocte videndus erit. 720
Scilicet hic olim Volscos Aequosque fugatos
Viderat in campis, Algida terra, tuis.
Unde suburban o clarus, Tuberte, triumpho
Vectus es in niveis, Postume, victor equis.

Jam sex et totidem luces de mense supersunt: 725
Huic unum numero tu tamen adde diem;
Sol abit e Geminis, et Cancri signa rubescunt:
Coepit Aventina Pallas in arce coli.

Jam tua, Laomedon, oritur nurus, ortaque noctem
Pellit, et e pratis uda pruina fugit; 730
Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
Tum, quum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.

Hanc quoque quin patriis Galatea receperit undis,
Plenaque securae terra quietis erit;
Surgit humo juvenis, telis afflatus avitis; 735
Et gemino nexas porrigit angue manus.

Notus amor Phaedrae, nota est injuria Thesei:
Devovit natum credulus ille suum.
Non impune plus juvenis Troezena petebat:
Dividit obstantes pectore taurus aquas. 740

Solliciti terrentur equi, frustra retenti
Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
Exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat:
Reddideratque animam, multum indignante Diana. 745
Nulla, Coronides, causa doloris, ait,
Namque pio juveni vitam sine vulnere reddam;
Et cedent arti tristia fata meae.

Gramina continuo oculis depromit eburnis:
Profuerant Glauci Manibus illa prius: 750
Tunc, quum observatas augur descendit in herbas,
Usus et auxilio est anguis ab angue dato.
Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
Depositum terra sustulit ille caput.
Lucus eum, nemorisque sui Dictynna recessu 755
Celat: Aricino Virbius ille lacu.

At Clymenus Clothoque dolent, haec, fila reneri,
Hic, fieri regni jura minora sui.
Jupiter exemplum veritus direxit in ilium
Fulmina, qui nimiae moverat artis opem. 760
Phoebe, querebaris. Deus est; placare parenti;
Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

Non ego te, quamvis properabis vincere Caesar,
Si vetet auspicium, signa movere velim.
Sint tibi Flaminius Thrasimenaque litora testes, 765
Per volucres aequos multa monere deos.

Tempora si veteris quaeris temeraria damni,
Quartus ab extremo mense bis ille dies.

Postera lux melior. Superat Masinissa Syphacem;
Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis. 770

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis,
Et fugiunt, freno non remorante, dies.
Quam cito venerunt Fortunae Fortis honores!
Post septem luces Junius actus erit.
Ite, deam laeti Fortem celebrate. Quirites: 775
In Tiberis ripa munera regis habet.

Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba;
Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatae juvenum convivia lintres,
Multaque per medias vina bibantur aquas. 780
Plebs colit hanc, quia, qui posuit, de plebe fuisse
Fertur, et ex humili scepra tulisse loco.
Convenit et servis, serva quia Tullius ortus
Constituit dubiae templa propinqua deae.

Ecce suburbana rediens male sobrius aede 785
Ad stellas aliquis talia verba jacit:
Zona latet tua nunc, et eras fortasse latebit.
Dehinc erit, Orion, adspicienda mihi.
At si non esset potus, dixisset eadem 790
Venturum tempus solstitiale die.
Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt,
Hic, ubi fit docta multa corona manu.
Tempus idem Stator aedis habet, quara Romulus olim
Ante Palatini condidit ora jugi.

Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis, 795
Quum data sunt trabeae templa, Quirine, tuae.

Tempus Iuleis cras est natale Kalendis:
Pierides, coeptis addite summa meis.
Dicite, Pierides, quis vos adjunxerit isti,
Cui dedit invitas victa noverca manus. 800

Sic ego. Sic Clio, Clari monumenta Philippi
Adspicis, unde trahit Marcia casta genus;
Marcia, sacrificio deductum nomen ab Anco,
In qua par facies nobilitate sua.
Par animo quoque forma suo respondet in illa; 805
Et genus, et facies ingeniumque simul.

Nec, quod laudamus formam, tam turpe putaris;
Laudamus magnas hac quoque parte deas.
Nupta fuit quondam matertera Caesaris illi.
O decus, o sacra femina digna domo! 810
Sic cecinit Clio: doctae assensere sorores.
Annuit Alcides, increpuitque Iyram.

FINIS

